

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“ΨΥΧΟΔΥΝΑΜΙΚΗ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ ΣΕ ΙΑΤΡΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ”

Τίτλος: “ Μητέρα και βρεφικός θηλασμός. Η επίδραση της σχέσης με το δικό της πρωταρχικό Αντικείμενο”

Πηνελόπη Καραλέκα
ΑΜ : 20160868

Μέλη τριμελούς επιτροπής:

Δ. Αναγνωστόπουλος Καθηγητής Παιδοψυχιατρικής ΕΚΠΑ (Επιβλέπων)

Ι. Ιεροδιακόνου, Αν. Καθηγήτρια

Μ. Τζινιέρη-Κοκκώση, Επικ. Καθηγήτρια

Ιούνιος 2019

Ο πίνακας στο εξώφυλλο ονομάζεται 'My Nurse and I' της Frida Kahlo το 1937, όπου απεικονίζεται η νταντά που είχε προσλάβει η μητέρα της για να την θηλάζει μαζί σε την Frida, ως μωρό με ενήλικο πρόσωπο. Λίγο αργότερα την απέλυσε, επειδή έκανε χρήση αλκοόλ εν ώρα εργασίας. Φαίνεται η σχέση τους να είναι παγωμένη και απόμακρη, ενώ ο πίνακας είναι ένας υπαινιγμός για τα αισθήματα απώλειας και αποχωρισμού από την ίδια την μητέρα της, με την οποία δεν είχε ποτέ συναισθηματικό δεσμό. Ο θηλασμός απεικονίζεται ως πράξη απλής προσφοράς και θυσίας. (Πηγή <https://www.fridakahlo.org/my-nurse-and-i.jsp>)

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει το βρεφικό θηλασμό από την πλευρά της μητέρας, καθώς και την επίδραση της σχέσης της θηλάζουσας με τη δική της μητέρα. Στην αρχική περίοδο της μητρότητας, κατά την εγκυμοσύνη και κυρίως την περίοδο που μια γυναίκα θηλάζει το παιδί της, αναβιώνονται συναισθήματα και αναδύονται φαντασιώσεις από την βρεφική και παιδική ηλικία της μητέρας. Αντιμέτωπη με ελλείμματα, πρώιμα και οιδιποδειακά άγχη μια μητέρα καλείται να κάνει μια επιλογή για το πώς θα θρέψει το παιδί της. Επενδύοντας περισσότερο ή λιγότερο στον θηλασμό, μπαίνει σε μια διαδικασία επαναδιαπραγμάτευσης με δικά της ζητήματα.

Μέσω εννέα ημιδομημένων συνεντεύξεων από μητέρες που θέλησαν να μοιραστούν την προσωπική τους εμπειρία, αναδύθηκε υλικό που αφορά στον θηλασμό μέσα από το βίωμά τους ως μητέρες αλλά και ως παιδιών των δικών τους μητέρων. Μετά από αναφορά στην ψυχανάλυση του γυναικείου στήθους και του θηλασμού από τον Freud, την M. Klein, τον Winnicott και πιο σύγχρονες ψυχαναλυτικές φωνές όπως οι Lebovici και Kestemberg, H. Parat και M. Friedman, ακολουθεί ανάλυση του υλικού με τη χρήση της Ερμηνευτικής Φαινομενολογικής Ανάλυσης για κάθε συμμετέχουσα. Καταλήγουμε με την εξέταση του υλικού ανά ομάδα θηλασμού, με βάση την διάρκεια που θήλασε κάθε γυναίκα:

Ομάδα Α (3-4 χρόνια), Ομάδα Β (9-12 μήνες) και Ομάδα Γ (3-4 μήνες).

Η έρευνα αυτή θα μπορούσε να είναι χρήσιμη, καθώς ως τώρα ο θηλασμός έχει ψυχαναλυτικά μελετηθεί ως αντικείμενο ενδιαφέροντος από την πλευρά της βρεφικής κυρίως ανάπτυξης, ενώ συναντάται πιο σπάνια ένας ψυχαναλυτικός λόγος υπό το πρίσμα της γυναίκας-μητέρας. Τα ευρήματα θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για μετα-ανάλυση, σε μια πιο ευρεία μελέτη με το ίδιο ερευνητικό ενδιαφέρον.

Abstract

This research paper examines breastfeeding from the mother's side, as well as the impact the relationship between lactating women and their mothers has on it. In the very beginning of motherhood, during pregnancy and mainly during lactation, emotions are revived and fantasies are emerged from the mother's infancy and childhood. While facing deficits, primordial and oedipal anxieties, a mother is invited to make a choice about the way she will nourish her child. Investing more or less on breastfeeding, she starts a process of renegotiation of her own conflicts.

Through nine semi-structured interviews of mothers who accepted to share their own experience, the material that was emerged, concerns their lactating experience as mothers and also as children of their own mothers. After a reference on the psychoanalysis of the female breast and breastfeeding through Freud, M. Klein, Winnicott and some more contemporary psychoanalytical voices like Lebovici and Kestenberg, H. Parat and M. Friedman, an Interpretative phenomenological analysis of the material for each participant will follow. We conclude with the examination of this material divided in lactating groups, based on the period each woman breastfed:

Group A (3-4 years), Group B (9-12 months) and Group C (3-4 months)

This research could be useful, as breastfeeding is psychoanalytically examined with an interest mainly based on the infant's development, whereas a psychoanalytical dialogue based on the woman's- mother's perspective is rare. The findings could be useful for a meta-analysis work, in a general research meeting the same interests.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α' ΜΕΡΟΣ

I. Θεωρητική οπτική του μητρικού θηλασμού.....	1
- Μια πρώτη ματιά στον θηλασμό	1
- Το στήθος μέσα στο πέρασμα του χρόνου	4
- Το στήθος στην ψυχανάλυση	5
i) Ο θηλασμός στον Freud	6
ii) Το στήθος στη Melanie Klein	8
iii) Ο θηλασμός στον Winnicott	10
- Από την πλευρά του βρέφους – Η διαδικασία αποχωρισμού- εξατομίκευσης	13
- Η αμφιθυμία στον θηλασμό.....	16
- Απογαλακτισμός.....	17
- Η δυσκολία του αποθηλασμού	19
- Η θηλάζουσα μητέρα και το δικό της πρωταρχικό Αντικείμενο	20
- Η ταυτότητα του στήθους.....	23
i) το 'στοματικό' στήθος.....	23
ii) το 'πρωκτικό' στήθος.....	24
iii) το 'φαλλικό' στήθος.....	25
iv) το 'γεννητήσιο' στήθος.....	27
- Ο θηλασμός ως επανόρθωση	28
- Ο θηλασμός στην ανάλυση.....	29

Β' ΜΕΡΟΣ

II. Στόχοι μελέτης	30
-Συλλογή δεδομένων.....	30
- Ανάλυση	31
- Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση ατομικών συνεντεύξεων.....	33
- Ανάλυση ανά Ομάδα με βάση τη διάρκεια θηλασμού	62
- Σύνοψη ευρημάτων	80
- Συζήτηση	81
- Βιβλιογραφία	85

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ημιδομημένη συνέντευξη	1
Δήλωση συγκατάθεσης.....	3
Συνεντεύξεις (απομαγνητοφώνηση)....	5

‘There is no such thing as an infant [...] whenever one finds an infant, one finds maternal care, and without maternal care there would be no infant’

D.W. Winnicott (1940)

‘Having a baby thus represents restoring a number of objects-even, in some cases, re-creating a whole world’

Melanie Klein (1932)

I. Θεωρητική οπτική του μητρικού θηλασμού

Μια πρώτη ματιά στον θηλασμό

Η στιγμή της γέννησης αποτελεί το ‘τελευταίο σύνορο’¹ ανάμεσα στο σώμα της μητέρας και τον εξωτερικό κόσμο’ το βρέφος για κάποιες στιγμές είναι ακόμη κομμάτι του σώματος της μητέρας και ταυτόχρονα ένα αντικείμενο που ωθείται έξω από αυτό, προς τον κόσμο. Το βρέφος γίνεται αργότερα μέρος του εξωτερικού κόσμου, αλλά ξαναβρίσκει την πρότερη ευδαιμονία, την ενοποίησή του με το αντικείμενο-μητέρα τη στιγμή του θηλασμού (H.Deutsche, 1925). Το μητρικό γάλα γίνεται ένας *ψυχικός ομφάλιος λώρος*², που ανακινεί αναμνήσεις της εμβρυϊκής περιόδου αλλά και που μπορεί να έχει ένα χαρακτήρα επανορθωτικό, τόσο για το βρέφος, όσο κυρίως για την μητέρα του.

Ο θηλασμός έχει ψυχαναλυτικά μελετηθεί ως αντικείμενο ενδιαφέροντος από την πλευρά της βρεφικής κυρίως ανάπτυξης, ενώ συναντάται πιο σπάνια ένας ψυχαναλυτικός λόγος υπό το πρίσμα της γυναίκας-μητέρας. Σαν να περιορίζεται το ψυχολογικό ενδιαφέρον για το θηλασμό, γράφει η H.Parat (1999) σε μια μεταψυχολογική αναζήτηση της γέννησης της ψυχής, στην βιολογική ανάπτυξη και στην κλινική ψυχοπαθολογία των βρεφών. Ωστόσο, *‘το ζήτημα του θηλασμού φέρνει, εδώ και καιρό, το βάρος της ατελείωτης και αντιφατικής σχέσης του σωματικού με το ψυχικό³...Το στήθος, το μητρικό γάλα, εν μέσω σεξουαλικότητας, ζωής και θανάτου, αναζητούν μια αδιάκοπη εργασία αναπαράστασης, ζητούν να μπουν σε λέξεις..’*⁴

Δεν πρόκειται μόνο για μια πτυχή της σχέσης μητέρας-βρέφους, μέσα από την οποία η μητέρα επιλέγει ποιά σχέση θα έχει με το μωρό της, αλλά και για μια σύνθετη σωματική διεργασία, που απαρτίζεται από συγκεκριμένες πρακτικές, από ιδιαίτερα συναισθήματα και πιθανές δυσκολίες. *‘Είναι μια ψυχική διαδικασία που αποτελεί ένα*

¹ The Psychology of Women in Relation to the Functions of Reproduction, H.Deutsch, σελ. 416

² L’ érotique maternelle, Psychanalyse de l’ allaitement, Héléne Parat, σελ.94

³ ό.π. σελ. 43

⁴ ό.π. σελ. 60

*αμάλαμα φαντασιώσεων που έχουν προκληθεί από επιτυχή σεξουαλικά στάδια, από το στοματικό ως το οιδιπόδειο.*⁵ Ο D. Stern μιλά για ένα *‘αριστούργημα εξαιρετικά εννοησιμής ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, που συντελείται σε μεγάλο βαθμό πέρα από το συνειδητό επίπεδο’*⁶, σαν μια επικοινωνία του μητρικού και του βρεφικού ψυχικού οργάνου, που στην αρχή βιώνονται ως ένα.

Η M.Friedman στο άρθρο της *‘A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding’*(1996), επισημαίνει την επιφυλακτικότητα αναλυόμενων και αναλυτών ως προς το άνοιγμα του ζητήματος του θηλασμού στις θεραπείες, ως γεγονός που μπορεί να δώσει πληροφορίες για το ρόλο και την παρουσία του μητρικού ασυνειδήτου.

Η στάση των κοινωνιών απέναντι στο θηλασμό διαφέρει ανά ήπειρο και χώρα, ενώ φαίνεται να αλλάζει ανά χρονικές περιόδους. Οι Lebonici και Kestemberg (1993) μας ενημερώνουν για την πρακτική του παρατεταμένου θηλασμού στις αφρικανικές χώρες, που φαντάζει απαραίτητος και επηρεασμένος από την παράδοση. Καλύπτει τις ανάγκες σε πρωτεΐνη, λόγω της ελλειπούς διατροφής, ενώ διευκολύνει την διατροφική υγιεινή, καθώς δεν χρειάζεται η διαδικασία παρασκευής του γάλακτος σε σκόνη. Ακόμη, είναι μια αντισυλληπτική τεχνική, καθώς μειώνεται η σεξουαλική επαφή κατά τον θηλασμό. Στην Ελλάδα, φαίνεται να υπάρχει η τάση, τις τελευταίες δεκαετίες, προώθησης του μητρικού θηλασμού, με έντονη παρουσία συζητήσεων, διαλόγου και σεμιναρίων για τις μελλοντικές μητέρες σε μαιευτήρια και άλλους φορείς. Έντονη έχει γίνει τα τελευταία χρόνια η παρουσία ομάδων θηλασμού, με σκοπό την ενημέρωση, προώθηση του μακροχρόνιου θηλασμού και υποστήριξη σε όσες μητέρες αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Μεγάλη η συμμετοχή και στα ηλεκτρονικά κοινωνικά δίκτυα, με ομάδες μητέρων ή εγκύων που ανταλλάσσουν πληροφορίες μεταξύ τους ή βρίσκουν εκεί και ένα χώρο υποστήριξης και κατανόησης. Ακόμη, οργανώνονται διάφορες δράσεις και ομαδικοί δημόσιοι θηλασμοί, με συμμετοχή γυναικών που νιώθουν την ανάγκη να προασπίσουν το δικαίωμά τους στο να θηλάζουν ελεύθερα και οπουδήποτε τα παιδιά τους. Η πρακτική αυτή παρουσιάζεται ως μια αποσεξουαλικοποίηση του στήθους τους μέσω συχνών και σε κοινή θέα θηλασμών’ ωστόσο, η M.Friedman(1996) ερμηνεύει αυτή την τάση ως μια ανάγκη επίδειξης και επιθυμίας για έκθεση του γυναικείου στήθους τους.

⁵ Mother’s Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding. Friedman, M.E., σελ. 476

⁶ Μια μητέρα γεννιέται, D. Stern and N. Bruschweiler-Stern, σελ. 149

Η εποχή μας φαίνεται να τείνει σε μια εξιδανίκευση του θηλασμού, ενοχοποιώντας συχνά τις γυναίκες που ενδεχομένως δυσκολεύονται με την πρακτική του, τη συναισθηματική κατάσταση και τις ψυχικές διεργασίες που τον συνοδεύουν. Αυτή η εξιδανίκευση του θηλασμού, σύμφωνα με την H. Parat, *‘θα πρέπει να συνδεθεί με την μάχη απέναντι στην αιμομικτική διάστασή του’*⁷. Στο έργο της για την Ψυχανάλυση του Θηλασμού, προτείνει πως ο διάλογος πάνω στον μητρικό θηλασμό αγγίζει τις αναπαραστάσεις της ζωής και του θανάτου’ μέσα από την ιστορία του θηλασμού αναδύονται φαντασιώσεις και ονειροπολήσεις παλαιότερων εποχών, διασταυρούμενες με την παιδαγωγική, την δημογραφία, την κοινωνιολογία και την μυθολογία. Προτείνει να αναρωτηθούμε για την ασυνείδητη σημασία των δυσκολιών που μια γυναίκα αντιμετωπίζει με τον θηλασμό του μωρού της, ώστε να αξιολογήσουμε ορθότερα τη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ τους’ μια σχέση που, από την πρώιμη φάση της, γνωρίζουμε πως είναι καθοριστική για την ανάπτυξη και ψυχοβιολογική εξέλιξη του βρέφους’ ωστόσο είναι το ίδιο σημαντική και για την μητέρα, καθώς μπορεί να αναβιώσει παρελθοντικά τραύματα, ανολοκλήρωτα πένθη ή ναρκισσιστικές πληγές, που δεν έχουν κλείσει.

Το *‘λαίμαργο στόμα’* του βρέφους, ως εκείνο που ξυπνά ξεχασμένες αισθήσεις της γυναίκας που έγινε μητέρα, φαντασιώσεις που δεν έχουν ομολογηθεί, όνειρα, επιθυμίες και άγχη που σχετίζονται με τη γέννηση του παιδιού της. Σκεπτόμενη πάνω στον θηλασμό, αναρωτιέται αν το *‘όργιο του θηλασμού’* (Winnicott, 1945) που αφορά στο βίωμα του παιδιού, δεν αφορά τελικά και την ίδια την μητέρα του.

Εμπνεόμενη από ποίημα του Β. Ουγκώ της συλλογής Φθινοπωρινά Φύλλα (*Feuilles d’automne*, 1837) δίνει δύο διαστάσεις στο μητρικό γάλα’ *αμβροσία ή δηλητήριο*. Ο Ουγκώ γράφει ... *‘Αμβροσία ή δηλητήριο, γλυκό μέλι, πικρό ποτό’ φτιαγμένο για να θρέψει το παιδί ή να σκοτώσει τη μητέρα’*. Δηλητήριο θα μπορούσε να γίνεται όταν η μητέρα δυσκολεύεται με την έκκρισή του, όταν μπορεί να νοσήσει από αυτό, όπως στην περίπτωση που το γάλα πετρώνει σε μια μαστίτιδα. Ενώ αμβροσία όταν ρέει άφθονο και χορταίνει το βρέφος, σε μια ιδανική κατάσταση.

---

⁷ L’ érotique maternelle, Psychanalyse de l’ allaitement, Hélène Parat, σελ. 9

Το στήθος μέσα στο πέρασμα του χρόνου

Στην ελληνική μυθολογία συναντάμε την αναφορά του Ησίοδου στην Θεογονία, όπου το χάος ήρθε να αντικαταστήσει η Γαία με τους μεγάλους μαστούς, πρεσβεύοντας τη γονιμότητα και δημιουργώντας την έναρξη του κόσμου. Ακόμη, οι κούπες για το νέκταρ που έπιναν οι θεοί, είχαν το σχήμα του μαστού της Αφροδίτης, ενώ ο Γαλαξίας σχηματίστηκε από το γάλα της Ήρας, όταν αντιλήφθηκε πως θηλάζει τον Ηρακλή, παιδί του Δία και της ερωμένης του Αλκμήνης, και θυμωμένη απομάκρυνε το στήθος της από εκείνον.

Το στήθος στα λατινικά λεγόταν ‘mamma’. Η λατινική φράση ‘*Tuta mulier in utero atque in mamma*’, που σημαίνει ‘Ολόκληρη η γυναίκα είναι μέσα στη μητέρα της και στο μαστό της’, δίνει στο στίγμα της εποχής και την σημασία που ήδη δινόταν στην ψυχική σύνδεση της γυναίκας με το στήθος της και το δικό της πρωταρχικό μητρικό αντικείμενο. (Παπανικολάου, 2016)

Στα κείμενα που αφορούν στο γυναικείο στήθος, διαφαίνεται η τάση του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα να φωτογραφίζουν την γυναίκα χωρίς επιθυμίες και συγκρούσεις, ‘σαν την ίδια την τελειότητα, ως αντικείμενο- πηγή επιθυμίας’.⁸ Η αναπαράσταση του μητρικού στήθους, μιας εξιδανικευμένης γυναίκας-τροφού επικρατεί, αποσιωπώντας την ερωτική του διάσταση. Στα κείμενα του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, μας ενημερώνει η H.Parat, υπάρχει η τάση εξαγνισμού του θηλασμού από τις διεγέρσεις, σε μια προσπάθεια καταστολής του ‘γαλακτικού πάθους’⁹, με στόχο των θεωρητικών της εποχής, να διαχειριστούν την αποσύνδεση του μητρικού στήθους από το ερωτικό. Ωστόσο, η ίδια επιχειρεί την ενοποίηση των διαφόρων ταυτοτήτων του γυναικείου στήθους, ως ερωτικό και μητρικό, στήθος που παράγει γάλα αμβροσία ή γάλα δηλητήριο. Πρόκειται, γράφει, για την αμβροσία και το δηλητήριο του ίδιου στήθους’ το ίδιο στήθος δυνητικά παράγει και τα δύο, και επισημαίνει πως αυτή ακριβώς η σύνδεση δημιουργεί τέτοια άγχη, ώστε να προκύπτει και να διαφαίνεται αναγκαία η απόσυνδεση των δύο ιδιοτήτων του γυναικείου στήθους.

⁸ L’ érotique maternelle, Psychanalyse de l’ allaitement, Hélène Parat, σελ. 37

⁹ Μετάφραση του ‘*Fougue lactée*’, στο L’ érotique maternelle, Psychanalyse de l’ allaitement, Hélène Parat, σελ. 35

Η απαγόρευση της ερωτικής συνεύρεσης κατά τη διάρκεια του θηλασμού, εκφράζοντας την ηθικολογική και θρησκευτική στάση περασμένων αιώνων, γινόταν υπό το πρίσμα μιας προσπάθειας ενοχοποίησης των γυναικών που δεν επιλέγουν να θηλάσουν, με την συχνή κατηγορία πως προτιμούν τις ερωτικές απολαύσεις και την εγωιστική φροντίδα του εαυτού τους, από τις μητρικές τους υποχρεώσεις.

Το στήθος στην ψυχανάλυση

Οι πιο σύγχρονες ψυχαναλυτικές φωνές όπως οι M. Freidman (1996) και η H. Parat (1999), υπογραμμίζουν πως η αναλυτική βιβλιογραφία έχει περιοριστεί στον αντίκτυπο που έχει ο θηλασμός στο βρέφος και την δική του ανάπτυξη. Η ψυχαλυτική ματιά έχει επικεντρωθεί κυρίως στην αναβίωση συναισθημάτων και την ανάδυση φαντασιώσεων της μητέρας από την παιδική ηλικία και κυρίως στη σχέση με τη δική της μητέρα. Ωστόσο, επισημαίνουν πως χρειάζεται να αποφευχθεί αυτός ο περιορισμός και να ληφθούν υπόψη εξελικτικοί παράγοντες που μπορεί να έχουν μεταμορφώσει την αρχική στοματική εμπειρία των γυναικών.

Οι S. Lebonici και E. Kestemberg (1993) μίλησαν για το ‘Στήθος και τα Στήθη’, σε μια προσπάθεια απαρτίωσής του’ σύμβολο μητρότητας, αντικείμενο πόθου και πηγή ευχαρίστησης σε ένα ενιαίο, μη διχοτομημένο όργανο.

Η H.Parat (1999) μιλά για τον θηλασμό ως μια επιλογή που κάνει κάθε γυναίκα, τονίζοντας πως στις δυτικές κοινωνίες δεν παρέχεται επαρκής κοινωνική και πολιτιστική υποστήριξη. Παράλληλα με τους εσωτερικούς της προβληματισμούς, γίνεται βορά των διαφόρων διαλόγων που αντιμετωπίζουν τον θηλασμό ως κάτι υποχρεωτικό ή κάτι απαγορευτικό’ τελικά η γυναίκα βρίσκεται σε μια ‘υπερπληθιασσιακή ψυχολογική μοναξιά’ (Parat 1999), είναι δηλαδή ουσιαστικά μόνη να αντιμετωπίσει τις όποιες εσωτερικές συγκρούσεις εν μέσω διαφόρων φωνών υπέρ της μίας ή άλλης πρακτικής που αφορά στο θηλασμό. Για να γίνει κατανοητή η πολυπλοκότητα αυτής της εμπειρίας, μας καλεί να αναλογιστούμε την μητρική αμφιθυμία απέναντι στο μεγάλωμα ενός παιδιού, η οποία περιλαμβάνει τις δυσκολίες της εγκυμοσύνης, του τοκετού, μιας ενδεχόμενης επιλογείου κατάθλιψης και τέλος, την εμπειρία του θηλασμού.

Το πέρασμα από βασικές θεωρητικές θεματικές σε σχέση με τον θηλασμό, φαίνεται αναπόφευκτο' η στοματικότητα, η διαδικασία ταυτίσεων, η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη μιας γυναίκας συνθέτουν την ταυτότητά της ως θηλάζουσα, ή μη, μητέρα. Η γαλλίδα ψυχαναλύτρια επισημαίνει τη δυσκολία στον Freud να αναγνωρίσει την σεξουαλική λειτουργία του στήθους για την ίδια την γυναίκα, καθώς υπήρχε στην εποχή η ανάγκη να προστατευθεί μια εξιδανικευμένη μητρική εικόνα. Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την 'αγιοποίηση' της γυναίκας-τροφού, που είναι πάντα εκεί πρόθυμη να δώσει το στήθος της σε μια πρώτη αλληλεπίδραση με το μωρό της. *'Μια γυναίκα, αναρωτιέται η Parat, οφείλει να μην φέρει κανένα νευρωτικό σύμπτωμα όταν γίνεται μητέρα; Οφείλει να δίνει μια υπόσχεση για μια άνευ όρων παραδεισιακή σχέση με το βρέφος;'*¹⁰

i) Ο θηλασμός στον Freud

Η πρώτη αναφορά του **Freud** στο θηλασμό εντοπίζεται την περίοδο 1892-1893 με κείμενό του για μια περίπτωση θεραπείας μέσω ύπνωσης μιας μητέρας που δυσκολευόταν να θηλάσει το πρώτο, αλλά και τα επόμενα μωρά της. Φαίνεται να συνδέει τη δυσκολία της με τη συγκρουσιακή σχέση που είχε με τη δική της μητέρα' αναφέρει πως μετά την τρίτη συνάντησή τους, ο σύζυγός της είπε πως η ασθενής- που απέφευγε να τρώει γιατί έκανε εμετό την περίοδο που θηλάζε το μωρό της- *'ζήτησε επιθετικά φαγητό και διαμαρτυρήθηκε έντονα στη μητέρα της, με έναν τρόπο που δεν συνήθιζε ως τότε'*.¹¹

Οι επόμενες αναφορές του **Freud** για το μητρικό στήθος εντοπίζονται το 1905 στις *Τρεις θεωρίες για την σεξουαλικότητα*, όπου συνδέει την ενήλικη σεξουαλική ευχαρίστηση με την εικόνα του βρέφους που χορτασμένο από το στήθος της μητέρας του παραδίνεται στον ύπνο με κόκκινα μάγουλα, χαμογελώντας. Στο ίδιο κείμενο, κάνει αναφορά στο αναπτυξιακό στάδιο όπου το βρέφος *'βγάζει δόντια και τρέφεται όχι μόνο πιπιλίζοντας αλλά και μασώντας'*, ως ένα πιθανό όριο αποχωρισμού από το στήθος με την προσθήκη στέρεων τροφών. Το παιδί που δεν μπορεί ακόμη να ελέγξει τον εξωτερικό κόσμο, προτιμά να στραφεί στο δικό του δέρμα, αφήνοντας το σώμα

¹⁰ L' érotique maternelle, Psychanalyse de l' allaitement, Hélène Parat, σελ. 17

¹¹ A Case of Successful Treatment by Hypnotism: With Some Remarks on the Origin of Hysterical Symptoms through 'Counter-Will', S. Freud, σελ. 119

της μητέρας' είναι πιο βολικό, λέει ο Freud, και κάνει το παιδί ανεξάρτητο. 'Το στήθος γεννιέται από την απουσία του' έγραφε ο Freud'.¹²

Το 1938 επανέρχεται στο θέμα, μιλώντας για το μητρικό στήθος, ως το *πρώτο ερωτικό αντικείμενο* για το βρέφος' αντικείμενο που προσφέρει ικανοποίηση μέσω της θρέψης και που αρχικά το βρέφος το βιώνει ως μέρος του σώματός του. Με την διάκριση του στήθους ως *κάτι άλλο* από το δικό του σώμα, η απουσία του γίνεται αισθητή και πλέον το στήθος ως αντικείμενο φέρει την *'αυθεντική ναρκισσιστική λιβιδινική καθήλωση'*. Αυτό το πρώτο ερωτικό αντικείμενο τοποθετείται αργότερα μέσα στη μητέρα, η οποία μέσω της θρέψης αλλά και της φροντίδας του σώματος του βρέφους, είναι η πρώτη που το *'αποπλανεί'*. Επομένως, επισημαίνει ο Freud, η μητέρα κατέχει σπουδαίο και μοναδικό ρόλο ως η πρώτη και παντοτινή αγάπη που καθορίζει τις σχέσεις που θα δημιουργήσει το βρέφος, και των δύο φύλων, στη μετέπειτα ζωή του. Σε σχέση με την διάρκεια του θηλασμού, υποστηρίζει πως για όσο χρόνο και αν θηλάσει ένα μωρό, όταν αποθηλάζει πάντα θα έχει τη αίσθηση ότι η εμπειρία ήταν *'σύντομη και λίγη'*.¹³

Σε υποσημειώσεις του, που εκδόθηκαν το 1941 με τον τίτλο *'Findings, Ideas, Problems, London, June 1938'* αναφέρει το *'έχειν'* και το *'είναι'* στα παιδιά σε σχέση με τα αντικείμενα, μέσω της ταύτισης μαζί τους' η κατάσταση *'είμαι το αντικείμενο'* δίνει εξελικτικά τη θέση της στο *'κατέχω το αντικείμενο'*, ενώ σε περίπτωση απώλειάς του γίνεται παλινδρόμηση από το *'έχειν'* στο *'είμαι'*. Ως παράδειγμα στις σημειώσεις του αναφέρει το στήθος. *'Το στήθος είναι κομμάτι του εαυτού μου, είμαι το στήθος. Μόνο αργότερα: 'το έχω' – που σημαίνει ότι, 'δεν είμαι' (το στήθος)*¹⁴.

Οι περιορισμένες αναφορές του Freud στο γυναικείο στήθος, οφείλονται σύμφωνα με την H.Parat, στην δυσκολία του να αναγνωρίσει την σεξουαλική λειτουργία που έχει για την ίδια τη γυναίκα, σε μια προσπάθεια αμυντική, προκειμένου να προστατέψει μια εξιδανικευμένη εικόνα της μητέρας, στην εποχή του.

¹² The Breast and Breasts, S.Lebovici and E.Kestemberg, σελ. 17

¹³ Freud, S. (1938). An Outline of Psycho-Analysis. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, σελ. 188-189

¹⁴ Freud, S. (1938). Findings, Ideas, Problems. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, σελ. 299

ii) *Το στήθος στη Melanie Klein*

Για την M. Klein η πρώτη σχέση του βρέφους είναι με μερικά αντικείμενα' το πρώτο από αυτά, το πρωταρχικό αντικείμενο είναι το στήθος, το οποίο υφίσταται σχάση στον *ιδεώδη* μαστό, που είναι το αντικείμενο επιθυμίας του, και σε έναν *διωκτικό* μαστό, που είναι κομματιασμένος στη βρεφική αντίληψη και προκαλεί μίσος και φόβο (H. Segal, 1979). Μέσα από τη θεωρία της, η μητέρα κατά τους 6 πρώτους μήνες του βρέφους είναι ένα στήθος' *καλό* όταν είναι διαθέσιμο και το τρέφει με γάλα, *κακό* όταν απουσιάζει και βιώνεται ως στερητικό. Πρόκειται για τη φάση της *παρανοειδούς-σχιζοειδούς* θέσης, που δίνει αργότερα τη θέση της στην *καταθλιπτική* θέση, όπου τα αντικείμενα βιώνονται ολόκληρα, και η μητέρα μπορεί να είναι καλή και κακή ταυτόχρονα.

Το ενδιαφέρον της εστιάστηκε τόσο στο φαντασιωσικό παιδί αλλά και στο πραγματικό παιδί που φέρει μια γυναίκα που εγκυμονεί. Αναφερόμενη στον Freud, επισημαίνει πως η επιθυμία απόκτησης παιδιού για ένα κορίτσι, σχετίζεται με την επιθυμία να έχει πέος' αντιπαραβάλλει στο σημείο αυτό τη δική της θεώρηση, σύμφωνα με την οποία ένα φαντασιακό μωρό αντικαθιστά για το κορίτσι την επιθυμία για το πέος του πατέρα της μέσα από μια αντικειμενότροπο και λιβιδινική συσχέτιση (Klein, 1932). Μέσω της συνουσίας, η γυναίκα ενσωματώνει κάθε φορά ένα πέος, εσωτερικεύοντας ένα σύνολο, από το οποίο, θα γεννηθούν παιδιά' φανταστικά ή πραγματικά'.

Η σχέση της μητέρας με τα παιδιά της, αντικατοπτρίζει τη σχέση με τα δικά της πρώιμα αντικείμενα της βρεφικής ζωής. Θα προσδώσει στο παιδί της '*φιλικές εικόνες*', δημιουργώντας μια αναπαράσταση *βρεφικής αθωότητας*, όπου θα ήθελε να τοποθετήσει τον εαυτό της, ως βρέφος. Η μητέρα έχει ενδεχομένως τη δυνατότητα να μετατρέψει την δική της ανικανοποίητη και ελλειμματική βρεφική εμπειρία σε μια περίοδο ευτυχίας με το δικό της πλέον παιδί' να φροντίσει, όπως θα ήθελε να έχει φροντιστεί. Μέσω της μητρότητας μια γυναίκα καταρρίπτει, λέει η Klein, τις δικές της σαδιστικές φαντασιώσεις και, όταν δίνει ζωή σε έναν άνθρωπο, επιβεβαιώνει ότι το σώμα της και τα φαντασιωσικά μωρά έμειναν αλώβητα και είναι προστατευμένα. Ακόμη, η μητέρα της αλλά και ο πατέρας, στους οποίους έχει επιτεθεί στο παρελθόν, μπορεί να διασωθούν εσωτερικά. '*Το να έχει μια γυναίκα μωρό αναπαριστά την*

*αποκατάσταση των δικών της αντικειμένων και –σε κάποιες περιπτώσεις- την δημιουργία ενός ολόκληρου νέου κόσμου.*¹⁵ Στο ίδιο κείμενο επισημαίνει τη σπουδαιότητα και τη διατροφική και συναισθηματική αξία του μητρικού θηλασμού για το βρέφος, και τον αντιμετωπίζει ως μία ευκαιρία για την γυναίκα ώστε να διαψεύσει τις μοχθηρές φαντασιώσεις που είχε η ίδια ως βρέφος. Είναι η ευκαιρία να κλείσει ένας επώδυνος ψυχικά, κύκλος, που είχε αφετηρία στη βρεφική ηλικία, όπου έκαναν την εμφάνισή τους οι επιθετικές ενορμήσεις και οι φαντασιώσεις καταστροφής του στήθους της δικής της μητέρας, ως πρώτου αντικειμένου. Τελικά, ο θηλασμός, που παρέχει στο μωρό της, είναι η απόδειξη ότι οι βρεφικές σαδιστικές φαντασιώσεις δεν κατέστρεψαν το στήθος της μητέρας της, άρα και την ίδια τη μητέρα, ή πως έστω επιτεύχθηκε η αποκατάστασή τους.

Η ευχαρίστηση που προσφέρει η μητέρα στο μωρό της γίνεται και δικό της βίωμα' την μοιράζεται μαζί του μέσω της ταύτισης. Ακόμη, με την ευχάριστη αναβίωση της προσκόλλησης με τη δική της μητέρα, δίνει χώρο στα θετικά συναισθήματα, απωθώντας πρώιμα συναισθήματα μίσους που έχει βιώσει ως βρέφος για εκείνη. Η Klein μιλά για την συναισθηματική ζωή των γυναικών και την επίδραση που μπορεί να έχει η εμπειρία του θηλασμού για εκείνες. Η υγεία του παιδιού μπορεί να συντελέσει στη διάψευση των φόβων τους και να αποτελέσει μια επιβεβαίωση για εκείνες, ενώ σε περιπτώσεις που η υγεία δεν είναι δεδομένη, πιθανά να αντιμετωπίζουν το παιδί τους ως διώκτη ή εχθρό (Klein, 1932).

Δεν ακολούθησε τη θέση του Freud για την έναρξη του οιδιποδείου συμπλέγματος στο 4^ο και 5^ο έτος της ζωής, αλλά πίστευε πως ξεκινούσε νωρίτερα, πριν το γεννητικό στάδιο. Στη διάρκεια του θηλασμού, ανάμεσα στην δυάδα μητέρας-βρέφους έρχεται ένα τρίτο αντικείμενο, που μπορεί τελικά να αποτρέψει αυτή τη σωματική και ψυχική δραστηριότητα. Το παιδί βιώνει το γονεϊκό ζεύγος ως μόνιμα ενωμένο, ως ένα φαντασιωτικό αντικείμενο, που ονομάζει *'σύμπλοκη γονική μορφή'* (Hinshelwood, 2017).

---

¹⁵ The Psycho-Analysis of Children, Klein, M. (1932). Σελ. 313

iii) Ο θηλασμός στον Winnicott

Στα άρθρα του για τον θηλασμό, αναφέρεται στην περιπλοκότητά του, ως μία ψυχολογική διαδικασία. Μιλά για την σχετική παραδοξότητα που υπάρχει σχετικά με το ζήτημα αυτό, καθώς *‘ό,τι γράφεται δεν είναι απαραίτητα αποδεκτό, έστω και αν αληθεύει’*.¹⁶ Επισημαίνει τη δυσκολία του ενήλικα να αναγνωρίζει πώς ακριβώς νιώθει το βρέφος’ πληροφορίες μπορεί να μας δοθούν από την ένταση του συναισθήματος στην ψύχωση, όπου μπορούν να επανεμφανιστούν ο φόβος ή η θλίψη, που απασχολούσε το υποκείμενο στην βρεφική ηλικία. Όταν συναντάται δυσκολία στο να θηλάσει το βρέφος, κάτι φαίνεται να εμποδίζει την μητέρα να προσαρμοστεί στις ανάγκες του. Ο Winnicott θεωρεί λάθος να πιέζεται μια μητέρα από το περιβάλλον της για να θηλάσει, ενώ φαίνεται να μην μπορεί να ανταποκριθεί σ’ αυτή τη σύνθετη δραστηριότητα, την οποία ονομάζει *‘θετική ικανότητα’*, ενώ προτείνει ανοιχτά τη χρήση μπουκαλιού σε περιπτώσεις μεγάλης δυσκολίας κατά το θηλασμό.

Η μητέρα αποτελεί το Περιβάλλον που περιλαμβάνει την τεχνική του θηλασμού, τα πρόσωπα, τους ήχους, τις μυρωδιές’ το φαινόμενο των ενστικτικών αναγκών του βρέφους που πεινά και εκείνο μιας γυναίκας που έχει στήθος και φαντάζεται να της επιτίθεται ένα πεινασμένο βρέφος, συνδέονται τη στιγμή που μητέρα και βρέφος ζουν μαζί την εμπειρία του θηλασμού (Winnicott, 1945).

Μέσω της μητρικής ενασχόλησης, η μητέρα προοδευτικά μπορεί να εκτιμήσει όσα βιώνει και επικοινωνεί το βρέφος, μέσω της ταύτισής της μαζί του. Ο Winnicott αντιλαμβάνεται αυτή την ψυχική διαδικασία ως μια *‘ιδιαίτερη ικανότητα’*, που χάνεται ύστερα από μερικούς μήνες. Μιλώντας για τον φυσικό θηλασμό, επιχειρεί, όπως λέει, να κάνει μια *‘τολμηρή δήλωση’* και περιγράφει την διαδικασία της τροφής από το στήθος ως ένα *‘όργιο’*, στη διάρκεια του οποίου η σχέση των δύο είναι ιδιαίτερα έντονη. Η περιπλοκότητα της σχέσης τους διαφαίνεται από τα στάδια *‘της διέγερσης της αναμονής, την εμπειρία της δραστηριότητας κατά το θηλασμό, την αίσθηση της ευχαρίστησης και την ανακούφιση από την ένταση των ενστίκτων που*

---

¹⁶ D.W. Winnicott, Ο φυσικός θηλασμός, στο Το παιδί, η Οικογένεια και ο Εξωτερικός του κόσμος,

φέρνει η ικανοποίηση'.¹⁷ Μάλιστα συνδέει τα βιώματα της ενήλικης σεξουαλικότητας, με την εμπειρία του θηλασμού, καθώς η ενστικτική ζωή του βρέφους επηρεάζει μερικώς την μετέπειτα ενήλικη σεξουαλική εμπειρία.

Υπάρχουν δύο είδη σχέσεων με την μητέρα για εκείνον. Από τη μία υπάρχει η σχέση όπου διεγείρονται τα ένστικτα του βρέφους, με τον κίνδυνο η μητέρα να γίνεται αποπλανητική, από την άλλη μιλά για την σχέση όπου η μητέρα γίνεται το Περιβάλλον που διασφαλίζει την κάλυψη των αναγκών του μωρού της, ώστε να νιώθει ασφαλές και φροντισμένο. Το βρέφος καλείται να συνδέσει αυτές τις δύο διαστάσεις της σχέσης του με την μητέρα' να ζήσει το *όργιο* του θηλασμού και να ικανοποιηθεί ενστικτικά, αλλά και να βιώσει το Περιβάλλον-Μητέρα και τη σχέση του μαζί της, στα διαλείμματα του θηλασμού. Η ποιότητα της εμπειρίας που έχει το βρέφος όταν βιώνει διέγερση, ικανοποίηση και ευχαρίστηση, το βοηθά να αντιληφθεί τη μητέρα του ως ολοκληρωμένο ανθρώπινο ον, για να γίνει στη συνέχεια και το ίδιο μια ολοκληρωμένη οντότητα. Για τον Winnicott, η συναισθηματική ανάπτυξη και η ψυχική υγεία του βρέφους διασφαλίζεται όταν η μητέρα παρέχει ικανοποιητικό θηλασμό και παραμένει ένα σταθερό και *'μοναδικό'* πρόσωπο στη ζωή του, μέχρι τη στιγμή που και οι δύο θα νιώσουν ολοκληρωμένα ανθρώπινα όντα.

Επισημαίνει πως η μητρική φροντίδα παρέχει την απαραίτητη στήριξη στο Εγώ του βρέφους, που δρα καταλυτικά στην δική του εμπλοκή για να επιβιώσει και να αναπτυχθεί, παρότι *'δεν είναι ακόμη ικανό να ελέγξει, ή να πάρει την ευθύνη, για το τί είναι καλό και κακό μέσα στο περιβάλλον του'*¹⁸. Ακόμη, κάνει μνεία σε μία υποσημείωση του Freud στο άρθρο του *'Διατυπώσεις για τις δύο αρχές λειτουργίας του ψυχισμού'* το 1911' εκεί, σύμφωνα με τον Winnicott, ο Freud *αποτίει φόρο τιμής* στη μητρική φροντίδα και αποδέχεται πως *'το βρέφος και η μητρική φροντίδα μαζί αποτελούν μία μονάδα'*¹⁹. Στην πορεία και σε υγιείς συνθήκες, μπορούν να διαχωριστούν και, σύμφωνα και με τον Freud, η επικράτηση της αρχής της ευχαρίστησης τελειώνει, όταν ένα παιδί κατορθώνει να αποδεσμευτεί ψυχικά από τους γονείς του (Winnicott, 1960).

¹⁷ D.W. Winnicott, Ο φυσικός θηλασμός, στο Το παιδί, η Οικογένεια και ο Εξωτερικός του κόσμος, σελ. 58

¹⁸ D.W. Winnicott, The Theory of The Parent-Infant Relationship, σελ. 586

¹⁹ D.W. Winnicott, The Theory of The Parent-Infant Relationship, σελ. 587

Το μητρικό εγώ ενεργοποιεί το βρεφικό εγώ δίνοντάς του δύναμη και σταθερότητα. Στην πορεία το βρέφος αναμένεται να αποχωριστεί ψυχικά τη μητέρα και να διαφοροποιηθεί, όταν το εγώ απελευθερωθεί από τη μητρική φροντίδα. Μιλώντας για τη γονεϊκή φροντίδα (parental care), επισημαίνει πως τρία βασικά στάδια είναι: α/ το 'κράτημα' (holding), β) η κοινή ζωή μητέρας βρέφους, όπου η πατρική λειτουργία, δεν είναι ακόμη γνωστή στο βρέφος και γ) πατέρας, μητέρα και βρέφος που ζουν μαζί. Στη διάρκεια του holding επιτυγχάνεται η απαρτίωση του εγώ του βρέφους, ενώ αρχίζει να υπάρχει ψυχοσωματικά' η ψυχή ενοικεί στο σώμα και έτσι οι ψυχοκινητικές και αισθητηριακές εμπειρίες συνδέονται με την νέα του κατάσταση - να είναι μια ξεχωριστή, από τη μητέρα, οντότητα. Εγκαθίσταται το μέσα και το έξω, με τη βοήθεια μιας μεμβράνης, που απεικονίζει την επιφάνεια του δέρματος και συναντάται ως όριο ανάμεσα στο 'εγώ' και 'όχι εγώ' του βρέφους. Παράλληλα, είναι η περίοδος που αναπτύσσεται και η ικανότητα για σχέση με τα Αντικείμενα, τα οποία γίνονταν ως τώρα αντιληπτά με υποκειμενικούς όρους' πλέον το βρέφος τα αντιλαμβάνεται αντικειμενικά, καθώς δεν είναι πια συνδεδεμένο με την μητέρα, αλλά βιώνει τον εαυτό του ως διαφορετικό ή ως 'όχι εγώ' (Winnicott, 1960).

Η μητέρα αναπτύσσει στην αρχή, μια πολύ δυνατή αίσθηση των αναγκών του μωρού της, μέσω της προβλητικής ταύτισης. Όταν εκείνο χρειάζεται να διαφοροποιηθεί, εκείνη αναμένεται να το απελευθερώσει από την ταύτιση μαζί της. Παρά την παροχή επαρκούς φροντίδας στην αρχή, είναι πιθανό η μητέρα να αποτύχει εάν συνεχίσει να είναι συνδεδεμένη μαζί του και δεν του επιτρέψει να την αποχωριστεί. 'Είναι δύσκολο για μια μητέρα να αποχωριστεί το μωρό της με τον ίδιο ρυθμό που το βρέφος χρειάζεται να διαφοροποιηθεί από εκείνη' (Winnicott, 1960). Καλείται λοιπόν η μητέρα να συντονιστεί με τον ρυθμό ανάπτυξης του παιδιού της και να διαχειριστεί τη δυσκολία αποχωρισμού, που ενδεχόμενα η ίδια βιώνει.

Ο D. W. Winnicott επισημαίνει τη διαδικασία που λαμβάνει χώρα σε πρώιμο στάδιο της ανάπτυξης, όπου το ανώριμο εγώ του βρέφους εξισορροπείται με φυσικό τρόπο με την στήριξη του εγώ από τη μητέρα. Αυτή η μητέρα ενδοβάλλεται από το υποκείμενο, που αργότερα μπορεί να νιώσει μόνο χωρίς την ανάγκη για αναφορά σε εκείνη. Στο αναπτυξιακό στάδιο του 'εγώ είμαι' διαφαίνεται η σημασία της ύπαρξης ενός προστατευτικού περιβάλλοντος, που συμβολίζει η ίδια η μητέρα. Το περιβάλλον αυτό δημιουργείται από την ενασχόλησή της με το βρέφος και την κάλυψη των

εγωτικών του απαιτήσεων' αυτό το κατορθώνει μέσα από την διαδικασία της ταύτισης μαζί του (Winnicott, 1958).

Το στήθος, ή κάποιο υποκατάστατό του, είναι για εκείνον ένα σημαντικό πρώτο αντικείμενο που επιτρέπει στο παιδί την ψευδαίσθηση της δημιουργίας της πραγματικότητας, προάγοντάς το σε μια διαδικασία αποχωρισμού από τη μητέρα του. Κατά την πρακτική του θηλασμού πιστεύει πως η προσωπική εμπειρία της μητέρας θα αποκαλυφθεί' ωστόσο, αναγνωρίζει τη δυσκολία του και προτρέπει τις μητέρες να θηλάσουν για το χρονικό διάστημα που εκείνες νιώθουν καλά με αυτό. Για τις περιπτώσεις μακροχρόνιου θηλασμού πιστεύει πως η ανάγκη ενός μεταβατικού αντικειμένου υποτιμάται' δεν υπάρχει μεταβατικό Αντικείμενο, αλλά το στήθος, που πάντα πρόθυμα προσφέρει η μητέρα, παίρνει τη θέση του.²⁰

Από την πλευρά του βρέφους - Η διαδικασία αποχωρισμού-εξατομίκευσης

Η **Margaret Mahler** (1963) σημειώνει την έμφαση που έδωσε ο Freud στην συναισθηματική εξάρτηση στη μητέρα ως μια '*παγκόσμια αλήθεια της ανθρώπινης ύπαρξης*'. Το βρέφος δεν διαθέτει εκείνη την βιολογική ετοιμότητα, ώστε να μπορεί να εξασφαλίσει την διατήρηση της ζωής του' κατά τη διάρκεια της συμβιωτικής φάσης, μητέρα και βρέφος λειτουργούν ως 'διπλή ενότητα', όπου βιώνονται οι πρώιμες εμπειρίες, οι οποίες και είναι καθοριστικές στο σωματικό και ψυχικό *οικοδόμημα* κάθε ατόμου. Ακόμη, σημειώνει τη δυσκολία της μητέρας να συνδυάσει τις δικές ασυνείδητες συγκρούσεις σχετικά με τον μητρικό της ρόλο και τις φαντασιώσεις της για το αναπτυσσόμενο βρέφος με την ανάγκη να ανταποκρίνεται στις γρήγορες μεταβολές που παρουσιάζει το βρέφος, βγαίνοντας από τη '*συμβιωτική μεμβράνη*'²¹ προς την ανάπτυξή του ως ξεχωριστό, ως νήπιο. Από τη φάση της αγκαλιάς στη βρεφική ηλικία και στο μετέπειτα πέρασμα στη νηπιακή ηλικία, διαδραματίζεται προοδευτικά η διαδικασία του αποχωρισμού-εξατομίκευσης, η οποία διευκολύνεται από την ανάπτυξη του εγώ του υποκειμένου και από τους

²⁰ The Breast and Breasts, S. Lebovici and E. Kestemberg, σελ. 8

²¹ Thoughts about Development and Individuation, M. Mahler σελ. 321

μηχανισμούς ταύτισης. Αυτή η διαδικασία, σύμφωνα και με τον D.Winnicott, είναι μια μακροχρόνια διαδικασία πένθους. Κάθε βήμα προς την αυτονομία από την πλευρά του βρέφους είναι και μια μικρή απειλή να απωλεσθεί το αντικείμενο, δηλαδή η μητέρα.

Η Mahler προτείνει τρεις υπο-φάσεις της διαδικασίας αποχωρισμού-εξατομίκευσης' αρχικά, κατά τη **διαφοροποίηση** στους 4-5 περίπου μήνες του βρέφους, στο απόγειο της συμβίωσής του με τη μητέρα παρατηρείται το 'αόριστο κοινωνικό χαμόγελο', το οποίο σταδιακά γίνεται συγκεκριμένο και απευθυνόμενο στη μητέρα. Αργότερα, στους 6-7 μήνες ζωής το βρέφος αρχίζει να την ανακαλύπτει μέσω της αφής, αγγίζοντας το πρόσωπό της. Μέσω αυτών των διαδικασιών, θεμελιώνεται ένα πρώτο σημαντικό όριο μεταξύ βρέφους και μητέρας. Τα βρέφη αρχίζουν σωματικά να αντιδρούν, σπρώχνουν τη μητέρα τους με τα χέρια και τα πόδια τους, προσπαθώντας να απομακρυνθούν από την αγκαλιά της και να μπορούν καλύτερα να την περιεργαστούν.

Στη συνέχεια, ακολουθεί η περίοδος της **αρχικής εξάσκησης**, που λαμβάνει χώρα από τους 7 έως 10 με 16 μήνες, όπου το βρέφος σε μια πρώτη φάση έχει την ικανότητα να απομακρύνεται σωματικά από τη μητέρα, μπουσουλώντας ή όταν αρχίζει να στηρίζεται όρθιο. Αυτή η νέα μορφή συσχέτισης μεταξύ τους δίνει χώρο 'σε άψυχα αντικείμενα, που η μητέρα μπορεί να διαθέτει, όπως παιχνίδια ή ένα μπουκάλι γάλα που μπορεί να τους χωρίζει το βράδυ'²². Το βρέφος ανακαλύπτει αυτά τα αντικείμενα μέσω των αισθήσεων της όρασης, αφής, γεύσης, οσμής και κάποια από αυτά θα γίνει το μεταβατικό του Αντικείμενο. Ωστόσο, παρά την προσήλωση που θα επιδείξει το βρέφος, η μητέρα του και το ενδιαφέρον του για εκείνη έχει πάντα προτεραιότητα. Η Mahler προτείνει ως 'βέλτιστη ψυχολογική απόσταση', τη συνθήκη όπου επιτρέπεται η κινητικότητα και η ανάγκη του βρέφους να εξερευνήσει την ελευθερία του, παίρνοντας φυσική απόσταση από τη μητέρα.

Στην τρίτη υποκατηγορία της διαδικασίας του Αποχωρισμού-Εξατομίκευσης τοποθετεί την **επαναπροσέγγιση**, από τους 16 έως τους 25 μήνες ζωής, όπου το νήπιο πλέον έχει μεγαλύτερη επίγνωση του φυσικού- σωματικού αποχωρισμού. Συχνά παρατηρείται αυξημένο άγχος αποχωρισμού, και ενώ πλέον το νήπιο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως χωριστό από τη μητέρα, επιδιώκει να μοιράζεται μαζί της όποια

---

²² M. Mahler, On the first three subphases of the Separation-Individuation Process (1971), σελ. 299

εμπειρία ή νέα εξελικτική κατάκτηση. Αναζητά διαρκή και αδιάκοπη αλληλεπίδραση με την μητέρα αλλά και τον πατέρα (ή άλλους σημαντικούς ενήλικες) μέσω ενός προοδευτικά αυξανόμενου επιπέδου συμβολοποίησης, μέσω της γλώσσας και του παιχνιδιού. Με την κατάκτηση των πρώτων δεξιοτήτων και των αντιληπτικών-γνωστικών ικανοτήτων προκύπτει μια ξεκάθαρη διαφοροποίηση ανάμεσα στην ενδοψυχική αναπαράσταση του Αντικειμένου και την αναπαράσταση του εαυτού. Η βρεφική παντοδυναμία υποχωρεί, με την αίσθηση ότι ο κόσμος δεν ανοίγεται μπροστά του και, ως ξεχωριστό πλέον άτομο, θα πρέπει το νήπιο να προσπαθεί και μόνο του. Στη φάση αυτή, η Mahler σημειώνει τη δυσκολία των μητέρων να κατανοήσουν την απαιτητικότητα των παιδιών τους, ενώ δεν είναι πλέον εξαρτημένα από εκείνες όπως σε προηγούμενες φάσεις' ωστόσο, θέλουν να μοιράζονται τα πάντα μαζί τους. Αναφέρει λοιπόν πως κάποιες μητέρες δυσκολεύονται να αποδεχτούν το συνεχές αυτό αίτημα των παιδιών τους, ενώ άλλες δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν το γεγονός πως το νήπιο παιδί τους γίνεται ανεξάρτητο και διαφοροποιείται από εκείνες με γρήγορο ρυθμό. Στο στάδιο της επαναπροσέγγισης το νήπιο αντιλαμβάνεται τον αποχωρισμό από τη μητέρα και κινητοποιεί μηχανισμούς προκειμένου να τον εμποδίσει. Καθώς όμως *δεν λειτουργεί με τη μητέρα του ως διπλή μονάδα, δεν συμβάλλει στην ψευδαίσθηση της γονεϊκής παντοδυναμίας*²³. Το νήπιο σταδιακά συνειδητοποιεί ότι τα αντικείμενα αγάπης είναι χωριστά άτομα από εκείνο, με δικά τους ενδιαφέροντα' αναμένεται λοιπόν να εγκαταλείψει την ψευδαίσθηση του δικού του μεγαλείου, ενώ εν μέσω της **κρίσης της επαναπροσέγγισης** (Mahler 1971), караδοκεί ο φόβος της απώλειας του Αντικειμένου, που μπορεί να αντικατασταθεί από τον φόβο για την απώλεια της αγάπης, καθώς και σημάδια του άγχους ευνουχισμού. Στην φάση αυτή τοποθετείται άλλωστε η *απαρχή της αιώνιας πάλης* του ανθρώπου ενάντια στη συγχώνευση ή στην μοναξιά.

---

²³ M. Mahler, On the first three subphases of the Separation-Individuation Process (1971), σελ. 304

Η αμφιθυμία στον θηλασμό

Είναι σπάνιο, σύμφωνα με την M. Friedman (1996) μια εγκυμονούσα να δηλώσει πως δεν επιθυμεί να θηλάσει το παιδί της. Αυτή η θετική πρόθεση συνδέεται με την διατροφική αξία και την οχύρωση του ανοσοποιητικού του βρέφους, το δέσιμο με τη μητέρα, τα οφέλη για τη δική της υγεία ακόμη και την κοινωνική επιρροή και πίεση του περιβάλλοντος υπέρ του θηλασμού. Οι συνήθεις λόγοι αποτυχίας μπορεί να είναι η ανασφάλεια που νιώθει η μητέρα για το αν θα τα καταφέρει, η έλλειψη αυτοπεποίθησης για την συγκεκριμένη πρακτική, η καθυστέρηση της πρώτης θηλαστικής συνάντησης με το βρέφος, καθώς και η κατάθλιψη (Buxton et al., 1991; Cooper et al., 1993).²⁴

Ωστόσο εμφανίζονται δυσκολίες κατά το θηλασμό μιας γυναίκας που η Middlemore (1941) συνέδεσε με την δική της ιστορία ως θηλάζον βρέφος της δικής μητέρας, όπου κυριαρχούν ασυνείδητες στοματικές-σαδιστικές και καταστροφικές φαντασιώσεις. Ακόμη, υπογράμμισε το αναμενόμενο άγχος που μια μητέρα βιώνει για την αισθησιακή-ερωτική ευχαρίστηση που μπορεί να νιώσει ενώ θηλάζει. Αυτές οι συγκρούσεις μπορεί να την κάνουν να αμφιβάλει για την ικανότητά να θρέψει το μωρό της και να ανησυχεί αν η ποιότητα της τροφής που παράγει είναι τελικά κακή.

Η H.Deutsche (1944,1945) στάθηκε στην επίδραση της επιθετικότητας στον θηλασμό και τον αποθηλασμό και πιστεύει πως η ανικανότητα μιας μητέρας να δώσει τροφή μέσω του στήθους της βασίζεται στην αμφιθυμία που έχει για το νεογέννητο παιδί της. Αν μια μητέρα νιώσει πως το εγώ της κινδυνεύει από το βρέφος, το οποίο βιώνει ως απαιτητικό και καταβροχθιστικό, πιθανά να το απορρίψει και να διακόψει τον θηλασμό.

Η προσωπική εμπειρία της μητέρας ως βρέφος και οι πιθανές απογοητεύσεις και ανικανοποίητες στοματικές ανάγκες, την φέρνει μπροστά σε μια σύγκρουση' η δική της επιθετικότητα ως βρέφος σαμποτάρει τον ενήλικο πατρικό της ρόλο, σύμφωνα με την M. Langrer(1945).²⁵ Ο μητρικός ρόλος σε σχέση με άλλους κοινωνικούς ρόλους μπορεί να φέρουν μια γυναίκα σε μια εσωτερική σύγκρουση' ως

²⁴ Στο *Mother's Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding*. Friedman, M.E., σελ. 480

²⁵ *Mother's Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding*. Friedman, M.E., σελ. 478

αποτέλεσμα βιώνει άγχος όταν το στήθος που θρέφει έρχεται αντιμέτωπο με το στήθος που προσφέρει σεξουαλική ευχαρίστηση. Ως σεξουαλικό όργανο εξισώνεται με το πέος ως πηγή ευχαρίστησης, οπότε ο θηλασμός μπορεί να μετατραπεί σε ευνουχιστική απειλή (Lawrence, 1994)²⁶

Απογαλακτισμός

Ο K. Abraham (1925) στο κείμενο Ψυχανάλυση και Γυναικολογία²⁷ έγραφε... *‘μια ξαφνική διακοπή του θηλασμού πιθανά προέρχεται από την ασυνείδητη εχθρότητα που νιώθει η μητέρα απέναντι στο παιδί της’*.²⁸ Η Parat (1999) έρχεται να συμπληρώσει τη μερικώς αληθή αυτή θέση, γράφοντας πως το μητρικό μίσος δεν αφορά μόνο στο βρέφος, αλλά είναι αποκύημα όλης της προσωπικής ιστορίας της μητέρας και η αμφιθυμία που νιώθει προέρχεται από κάθε σύγκρουση και κάθε φάση της δικής της ανάπτυξης.

Η θηλάζουσα μητέρα, πολύ περισσότερο από την εγκυμονούσα, διατηρώντας μια σχέση σαρκική και ερωτική με το βρέφος διακινεί την επιθυμία, την άρνηση ή την απώθηση στον άλλο. Η θηλάζουσα κινητοποιεί το άγχος ευνουχισμού στον άνδρα και όπως έγραφε ο Freud (1912a) ... *‘ο άνδρας φοβάται ότι η γυναίκα θα τον αποδυναμώσει , ότι θα μολυνθεί από την θηλυκότητά της’* αυτός ο φόβος προέρχεται από το γεγονός πως είναι διαφορετική, πως φαίνεται ακατανόητη, γεμάτη μυστήριο, ξένη ,και γι’ αυτό εχθρός’.²⁹

Ο Winnicott στο άρθρο του για τον Απογαλακτισμό παίρνει μια ξεκάθαρη θέση, τονίζοντας πως μια μητέρα ξέρει πότε πρέπει να σταματήσει να θηλάζει. Φέρνει το αναπτυξιακό στάδιο των 9 μηνών του βρέφους ως πιθανό ορόσημο, όπου αρχίζει να αποχωρίζεται αντικείμενα, πετώντας συνήθως τα παιχνίδια του μακριά. Είναι μια σημαντική ένδειξη πως το βρέφος είναι έτοιμο να απωλέσει το στήθος της μητέρας του. Η παράταση είναι, σύμφωνα με τα λόγια του, *‘συναισθηματισμός, μια*

²⁶ Στο Mother’s Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding. Friedman, M.E., σελ. 479

²⁷ Μετάφραση από τον γαλλικό τίτλο ‘Psychanalyse et Gynécologie’ στο Contribution de l’ érotisme oral à la formation du caractère (1925b)

²⁸ Στο L’ érotique maternelle, Psychanalyse de l’ allaitement, Hélène Parat, σελ. 100

²⁹ ό.π. , σελ. 61 και 64

εξωπραγματική κατάσταση ή επιθυμία για αποθλασμό πρέπει να προέρχεται από τη μητέρα.³⁰

Στη διάρκεια του απογαλακτισμού φαίνεται να επανεμφανίζεται το άγχος εγκατάλειψης με τη μορφή του άγχους κατακερματισμού ή θανάτου, ως πρόδρομος του άγχους ευνουχισμού. Η Parat εννοεί τον ευνουχισμό, όχι με την κλασική φροϋδική μορφή του που αφορά στο πέος, αλλά μιλά για έναν θηλυκό ευνουχισμό που αφορά στο φύλο. Κάνει μάλιστα αναφορά και στον A. Green... *‘Είναι πράγματι υπερβολικά περιοριστικό να σκεφτόμαστε πάντα τον ευνουχισμό σε σχέση με το πέος και όχι σε σχέση με το φύλο (θηλυκό, όπως και αρσενικό)’*. Προτείνει μάλιστα στην ψυχαναλυτική κλινική του θηλασμού, να γίνεται λόγος για *ευνουχιστικά άγχη*, στον πληθυντικό αυτά αφορούν *‘στο άγχος που προκαλεί η αναμονή στο εσωτερικό του σώματος, το άγχος ότι ευνουχίζει τον άνδρα, άγχος στειρότητας, άγχος θανάτου του παιδιού, απώλειες που αφορούν στο αίμα της περιόδου που σταματά με την εγκυμοσύνη και του γάλακτος που κόβεται στον αποθλασμό’*.³¹ Σε κάθε γυναίκα ανακινούνται πρώιμα άγχη αποχωρισμού, σύμφωνα με την γαλλίδα ψυχαναλύτρια.

Το βρέφος που εξαρτάται από το μητρικό στήθος μακροπρόθεσμα, φαίνεται να ικανοποιεί ένα πρωτόγονο ζώοδη ερωτισμό, για τους Lebonici και Kestemberg (1993). Ωστόσο, η εμφάνιση του πρώτου δοντιού σημαίνει την ετοιμότητα να περάσει σε έναν άλλο τύπο διατροφής και να κάνει ένα πρώτο αναπτυξιακό βήμα προς την κοινωνικοποίηση, λέει η Parat. Το πρώτο δόντι μπορεί να είναι μια *‘συμβολική διακοπή’*. Ο αποθλασμός μπορεί να είναι μια μακρά περίοδος, κατά την οποία εισάγονται στέρεες τροφές, διαφορετικές από το μητρικό γάλα ή και μια στιγμιαία οριστικής διακοπής. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις από κάθε μητέρα, καταδεικνύουν ουσιαστικά την δυσκολία του αποχωρισμού. Στο έργο της για τον θηλασμό, γίνεται πολιτισμική αναφορά, που αφορά διάφορες χώρες, ανάμεσα σ’ αυτές και την Ελλάδα, που αφορά την διακοπή του θηλασμού ως απάντηση στο ταμπού της αιμομιξίας. Ο φόβος αυτός, μπορεί να οργανώσει την πρακτική του αποθλασμού, ενώ το *‘κακό*

---

³⁰ Απογαλακτισμός, στο Το παιδί, η Οικογένεια και ο Εξωτερικός του κόσμος, D.W. Winnicott, σελ. 93

μάτι ' μπορεί να πέσει πάνω σε ένα παιδί που θηλάζει για μεγάλο διάστημα, ή σε παιδί που επιστρέφει στο στήθος μετά τον απογαλακτισμό. *‘Αυτό το κακό μάτι, γράφει η Parat, θα μπορούσε να είναι το μάτι της δικής της μητέρας, ή του άνδρα που επιθυμεί αυτό το θηλάζον στήθος’.*³²

Η δυσκολία του αποθηλασμού

Το διακύβευμα μιας μητέρας απέναντι στο παιδί της είναι η ικανότητά της να ανοιχτεί προς την διαφοροποίηση. Ο αποχωρισμός είναι επώδυνος αλλά απαραίτητος. Η ικανότητα να διαχωριστεί η μητέρα από το βρέφος είναι ουσιαστικά η ικανότητα να ζήσει, αλλά και να πεθάνει. Ο Winnicott γράφει για τον απογαλακτισμό, καλώντας τις μητέρες να αντιμετωπίσουν με θάρρος την οργή του μωρού τους και τις καταστροφικές ιδέες που θα ακολουθήσουν... *‘η επιβίωση της μητέρας μοιάζει με θαύμα’*,³³ στην περίπτωση του φυσικού θηλασμού. Η Parat μιλά για μια *‘τρέλα του απογαλακτισμού’*, όταν ο ένας είναι ο άλλος- η μητέρα είναι το μωρό της-, χωρίς ποτέ να έρθει η διαφοροποίησή τους. Στην περίπτωση αυτή, μιλά για μια μητέρα που δεν είναι ούτε ζωντανή, ούτε νεκρή’ την παρομοιάζει με ένα βαμπίρ, που το βρέφος πίνει γάλα από το στήθος της, *ώσπου να φτάσει την ψυχή της*. Ωστόσο, επισημαίνει πως δεν μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε ποιός βαμπιρίζει ποιόν. Πρόκειται, λέει, για μια αμοιβαία διαδικασία, έναν αμοιβαίο βαμπιρισμό μητέρας-βρέφους.

Ο αποθηλασμός είναι απαραίτητος προκειμένου το *γάλα της ζωής* να μην μετατραπεί σε *θανατηφόρο αίμα* ενός *ομφάλιου λώρου* που δεν μπόρεσε να κοπεί. Το κόψιμο αυτό είναι που ανοίγει το δρόμο για την διαφοροποίηση. Η δυσκολία του αποθηλασμού, η συνεχής προσφορά του στήθους και η τροφή με το μητρικό γάλα μπορεί από κάτι ζωτικό να οδηγήσει σε μια κατάσταση θανάτου, μην επιτρέποντας στο βρέφος αλλά και στην ίδια τη μητέρα να αποχωριστούν και να συνυπάρξουν ως δύο οντότητες. Το παιδί βαμπιρίζει, παίρνοντας ζωή από τη μητέρα, αλλά και η

---

³² L’ érotique maternelle, Psychanalyse de l’ allaitement, Hélène Parat, σελ. 70

³³ Ο φυσικός θηλασμός στο Το παιδί, η Οικογένεια και ο Εξωτερικός του κόσμος, D.W. Winnicott, σελ. 61

μητέρα 'ρουφά' την προοπτική ζωής από το παιδί της, παραμένοντας ζωντανή-νεκρή μέσα από την αδιαφοροποίητη σχέση τους και την αλληλεπίδραση μέσω του στήθους. Η μητρική τρέλα, στη θανατερή σκιά ενός υπερβολικά στενού δεσμού μητέρας βρέφους, γίνεται η βάση για το 'γαλακτικό πάθος', όπου ο θηλασμός διαρκεί συνήθως μακροχρόνια. Το μητρικό γάλα είναι το γάλα του θανάτου, μιας θανατηφόρας ενδεχόμενης αποσύνδεσης, όπου ο διαχωρισμός των δύο φαίνεται εντελώς αδύνατος (Parat, 1999).

Ο S.Lebovici και η E.Kestemberg (1993) στο 'The breast and breasts' μέσω κλινικού παραδείγματος παρατεταμένου θηλασμού ενός κοριτσιού, επισημαίνουν την ανάγκη της μητέρας-ασθενούς για διατήρηση της οιδιποδειακής προσκόλλησης με την πεθαμένη της μητέρα. Αυτή η εξάρτηση από το μητρικό στήθος εμποδίζει την κόρη της από την κατάκτηση της αυτονομίας της ενώ περιορίζει το ενδεχόμενο ενός τρίτου στη ζωή τους, με μια ενδεχόμενη ερωτική σχέση της μητέρας. Στο κλινικό τους παράδειγμα παρατεταμένου θηλασμού, η ασθενής αναφέρει χαρακτηριστικά πως *'οι άνδρες δεν θα ήθελαν να δίνει το στήθος στο παιδί της, ωστόσο εκείνη το προτιμά, από το να το δίνει σε έναν άνδρα, από την στιγμή που είναι φρικτά ζηλιάρα και δεν θα μπορούσε ποτέ να αντέξει τον ανταγωνισμό με μια άλλη γυναίκα'*.³⁴ Το στήθος εδώ γίνεται ένα κοινό κτήμα μητέρας και βρέφους, ένας κοινός τόπος, χωρίς έναν ενδιάμεσο χώρο. Η μητέρα σαγηνεύει το βρέφος κάνοντας μια πατρική μεταβίβαση' θα ήθελε να σαγηνεύσει τον πατέρα του, αλλά η οιδιποδειακή ενοχή δεν κάνει ανεκτό τον ανταγωνισμό με τις άλλες γυναίκες.

Η θηλάζουσα μητέρα και το δικό της πρωταρχικό Αντικείμενο

Στην εργασία της με μητέρες θηλάζουσες η H.Parat (1999) σημειώνει την σημασία της συχνής αναφοράς των γυναικών αυτών στις δικές τους μητέρες. Αυτή η διαπίστωση, την προέτρεψε να συνδέσει την εμπειρία του θηλασμού με την προβληματική των διαδικασιών ταύτισης της μητέρας, όχι μόνο με το παιδί της, αλλά και με την ίδια τη μητέρα της. Ο Racamier (1979) γράφει πως η μητρότητα

---

³⁴ The Breast and Breasts, S.Lebovici and E.Kestemberg, σελ. 9

ξαναζωντανεύει και επαναφέρει την εμπειρία της στοματικής φάσης' η μητέρα του παιδιού, είναι ταυτόχρονα και παιδί της δικής της μητέρας.

Από την μία γυναίκα στην άλλη, μεταδίδεται η δυνατότητα να γίνει μητέρα, 'σε μια αλληλουχία ταυτίσεων και λιβιδινικών επενδύσεων'.³⁵ Για την Monique Bydlowski (1984) 'η μητρότητα έχει δύο πλευρές' το οιδιπόδειο αλλά και το όμοιο φύλο. Με την γέννηση του παιδιού της μια γυναίκα συναντά και αγγίζει την δική της μητέρα' την επιμηκύνει (μέσω της σχέσης τους) ενώ διαφοροποιείται από εκείνη'. Ο G.Groddeck έγραφε πως 'οι γυναίκες που μισούν τις μητέρες τους, δεν έχουν δικά τους παιδιά. Θα προσθέταμε, πως το μίσος δεν επιτρέπει να αφήσει κανείς το ίχνος του στο συνεχές της ζωής. Η εκδίκηση εμποδίζει την μετάδοση (της ζωής μέσω της γέννας)... η γέννηση ενός παιδιού είναι η ίδια η γνωριμία με την δική της εσωτερικευμένη μητέρα'.³⁶ Μια ανάλογη περίπτωση θηλάζουσας αναλυόμενης μοιράζεται μαζί μας η M.Friedman(1996)' η ασθενής της διέκοψε απότομα το θηλασμό του παιδιού της μετά από 9 εβδομάδες, καθώς παρέμενε πολύ θυμωμένη με την δική της μητέρα, την οποία παρουσίαζε ως ψυχρή και καταθλιπτική στην σχέση τους ως μητέρα-βρέφος.

Το παιδί μπορεί να γίνει αντικείμενο γονεϊκής-μεταβίβασης από την πλευρά της μητέρας. Τα συναισθήματά της για την παρελθοντική σχέση με τον πατέρα και την μητέρα της μεταβιβάζονται στο παιδί της, και πιθανά το στήθος να δίνεται ως αντάλλαγμα, για να κερδίσει η μητέρα την εύνοια του παιδιού της (Lebonici, Kestemberg, 1993).

Η Parat αντιπαραβάλλει την εμπειρία της γέννησης ενός παιδιού, με εκείνη του θηλασμού. Η εγκυμονούσα έχει την ευκαιρία να ξαναβρεί τη μητέρα της και να την ανταγωνιστεί, ενώ και με τον θηλασμό δίνεται η δυνατότητα να αναγνωριστεί, με συνειδητό ή ασυνείδητο τρόπο, η ταύτιση ή αντι-ταύτιση μαζί της. Ουσιαστικά μιλά για τις έννοιες της πρώιμης και δευτερογενούς ταύτισης, στην προ-οιδιποδειακή και οιδιποδειακή φάση, αντίστοιχα, της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης. Ωστόσο, κάνει μια υποσημείωση, τονίζοντας πως η ταύτιση της θηλάζουσας με την μητέρα της, δεν μπορεί να υποτιμήσει την ταύτισή της με το μωρό της, αλλά υπάρχει εκεί μια *διπλή κίνηση*' η ασυνείδητη μητρική προβληματική δεν αρνείται τις ιδιαιτερότητες του

---

³⁵ L' érotique maternelle, Psychanalyse de l' allaitement, Hélène Parat, σελ. 84

³⁶ Στο L' érotique maternelle, Psychanalyse de l' allaitement, Hélène Parat, σελ. 84

βρέφους, που φαίνεται να καταναλώνει τις φαντασιώσεις και τα άγχη της μητέρας του, μέσω του θηλασμού.

Παράλληλα, προτείνει πως πέρα από την ταύτιση με την μητέρα, ως πρώτο Αντικείμενο αγάπης και μίσους, συναντάται στις γυναίκες και η ταύτιση με την μητέρα που γεννά, τη *γενετήσια μητέρα*, που είναι το Αντικείμενο αγάπης του πατέρα. Πέρα από την αναστάτωση και τα δράματα της οιδιπόδειας κατάστασης, η ταύτιση αυτή επιτρέπει την προσέγγιση μιας γενετήσιας σχέσης, που περιλαμβάνει όχι μόνο την ερωτική σχέση, αλλά και αυτή με τον κοινωνικό περίγυρο και τη μητέρα.

Η επιλογή μιας γυναίκας σχετικά με τον θηλασμό επηρεάζεται από το *μητρικό* ιδεώδες του Εγώ, που διαμορφώνεται από κοινωνικές και πολιτισμικές επιδράσεις. Ανάλογο με το δικό της βίωμα ως μωρό και τη στάση της δικής της μητέρας, ως θηλάζουσας ή μη, πιθανά να μπει σε μια διαδικασία επανόρθωσης, θηλάζοντας το δικό της βρέφος περισσότερο. Αναρωτιέται η Parat *‘με ποιό τρόπο γίνεται μια γυναίκα μητέρα, αν η δική της δεν ήταν αρκετή’*; ³⁷ Αν δηλαδή, θα προσθέταμε, δεν είχε υπάρξει *αρκετά καλή μητέρα*, σύμφωνα και με τους όρους του Winnicott. Μπροστά στις απαιτήσεις του νεογέννητου παιδιού της, που εξαρτάται από εκείνη, η μητέρα που ταυτίζεται μαζί του, καλείται να διαπραγματευτεί την αναβίωση πρώιμων εμπειριών στα διαφορετικά ψυχοσεξουαλικά στάδια της ανάπτυξής της. Σύμφωνα με τον Racamier, στην μητρότητα, και ειδικά στον θηλασμό, ενεργοποιούνται ξανά τα προβλήματα που συνδέονται με διάφορα στάδια της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης της μητέρας: στοματική, πρωκτική, φαλλική και οιδιποδειακή φάση.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί και η άποψη της T.Benedek (1959,1970) σύμφωνα με την θεωρία της οποίας, η προσωπικότητα συνεχίζει να αναπτύσσεται και μετά την εφηβεία. Η γονεϊκότητα είναι ένα ακόμη αναπτυξιακό στάδιο για άνδρες και γυναίκες, ενώ η μητρότητα είναι μια δυναμική δραστηριότητα που εξελίσσεται στο συνεχές της ζωής και της σεξουαλικότητας.³⁸ Μια θετική ταύτιση με την προ-οιδιποδειακή μητέρα φαίνεται να είναι καθοριστική για κάθε γυναίκα, ως προς τον μητρικό της ρόλο.

---

³⁷ L' érotique maternelle, Psychanalyse de l' allaitement, Hélène Parat, σελ. 94

³⁸ Στο Mother's Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding. Friedman, M.E., σελ. 478

Η M.Freidman αναφέρεται στον ανταγωνισμό των γυναικών μεταξύ τους και μάλιστα στον ‘ανταγωνισμό μεταξύ των γενεών’.³⁹ Μπορεί να αποτελέσει ο θηλασμός, ως σωματική και ψυχική δραστηριότητα, πεδίο αναμέτρησης μεταξύ γυναικών μιας οικογένειας, μεταξύ θηλάζουσας και της δικής της μητέρας. Δίνει τον χώρο σε μια επαναδιαπραγμάτευση της μεταξύ τους σχέσης και την ευκαιρία να γίνουν τα πράγματα κάπως αλλιώς, ενδεχομένως κάπως καλύτερα.

Η ταυτότητα του στήθους

Στην ψυχαναλυτική της μελέτη για τον θηλασμό η H.Parat προτείνει διαφορετικές όψεις του γυναικείου στήθους, με βάση την ενδοψυχική προβληματική κάθε μητέρας και την καθήλωσή της σε κάποιο ψυχοσεξουαλικό στάδιο.

α) Το ‘στοματικό’ στήθος

Στην περίπτωση αυτή η μητέρα φαίνεται να έχει κάνει μια στοματική επένδυση, στην οποία μπορεί αργότερα να στηριχθεί η στοματικότητα του βρέφους. Η ευχαρίστηση που παίρνει μια μητέρα μέσω της δικής της λαιμαργίας, είναι πιθανά η βάση ενός ευχάριστου θηλασμού. Οι γυναίκες που επιτρέπουν στον εαυτό τους στοματικές απολαύσεις από την εγκυμοσύνη ακόμη, χωρίς ενοχή, λόγω της ‘ενδιαφέρουσας κατάστασής τους’, είναι εκείνες που αποδέχονται ευκολότερα την απληστία του μωρού τους, η οποία εξασκείται πάνω στο δικό τους σώμα. Ο Racamier(1979) γράφει πως η μητέρα κάνοντας μια *βαθεία ταύτιση* με το βρέφος, το αγαπά και το θρέφει χωρίς να μπορεί ταυτόχρονα να αγαπήσει και να θρέψει τον εαυτό της’ σπαταλά με αυτόν τον τρόπο ενέργεια, χωρίς ωστόσο να νιώθει λιβιδινικά εξαντλημένη. Έχει και εκείνη ανάγκη από άμεσες ευχαριστήσεις, όπως να πίνει υγρά ή να τρώει την στιγμή του θηλασμού, καθώς ελοχεύει πάντα, ως αρχαϊκή φαντασίωση, ο ‘φόβος να μείνει άδεια’, φόβος που συνδέεται με το άγχος καταβρόχθισης. Στην κλινική της πρακτική, η H.Parat, συνάντησε θηλάζουσες μητέρες που φοβούνταν ότι τα αχόρταγα μωρά τους θα τις εξαντλήσουν. Στις περιπτώσεις αυτές, προτείνει πως ο φόβος αυτός δεν είναι παρά η προβολή της δικής

---

³⁹ ό.π. σελ. 482

τους επιθετικότητας απέναντι στα βρέφη, ή τουλάχιστον της αμφιθυμίας τους στη σχέση κάθε μητέρας με το μωρό της. Η αμφιθυμία αυτή φαίνεται *‘αναπόφευκτη και απαραίτητη...γιατί μέσα από το μητρικό μίσος, γεννιέται η αρκετά καλή μητέρα, για να θυμηθούμε τα λόγια του Winnicott, που είναι και αρκετά κακή μαζί, προκειμένου να μην είναι υπερβολικά... (κακή)’*.⁴⁰

Στη στοματικότητα συναντάμε τη γέννηση της σύγκρουσης παθητικότητα-ενεργητικότητα στη μητέρα, καθώς είναι ενεργητική ως προς τη φροντίδα του βρέφους, αλλά ταυτόχρονα και παθητική όταν θηλάζει’ οι δύο στάσεις μπλέκονται μεταξύ τους. Ο Freud έγραφε πως *‘η μητέρα είναι...ενεργητική απέναντι στο παιδί της’ ακόμη και όταν θηλάζει, μπορείτε να πείτε : θηλάζει το παιδί της, από: αφήνεται να θηλαστεί από το παιδί’*⁴¹. Η H.Deutsche (1944,1945) δίνει την ταυτότητα *‘θηλυκές παθητικές’*, και θεωρεί πως μαζί με τις *‘αρσενικές-επιθετικές’* μπορούν να απολαύσουν *εξίσου τον θηλασμό’*⁴². Για την H.Parat (1999), η μητέρα τελικά είναι ενεργητική, ωστόσο υποβάλλεται σε μια απαραίτητη παθητικότητα’ αυτή η σύγκρουση μπορεί να προκαλεί αναστάτωση σε κάποιες μητέρες, που πιθανά ενεργοποιούν αμυντικούς μηχανισμούς για να διαχειριστούν την όλη κατάσταση.

β) Το *‘πρωκτικό’ στήθος*

Αυτό το στήθος ανήκει στις μητέρες που φαίνεται να μην αντέχουν το άγνωστο και τον μη-έλεγχο της σωματικής τους παραγωγής, δηλαδή του μητρικού γάλακτος. Παρατηρείται έντονη ανησυχία και άγχος για την ποσότητα που θα πιεί το παιδί τους, παίρνουν σημειώσεις για τις ώρες και τα γραμμάρια, ενώ συνήθως προτιμούν το μπιμπερό, ως έμπιστο εργαλείο που βοηθά στις ψυχαναγκαστικές τους μετρήσεις. Ανησυχούν αν η διάρκεια που το παιδί θηλάζει είναι μεγάλη και αναρωτιούνται αν έχουν αρκετό γάλα’ ενώ ανησυχούν και στους σύντομους θηλασμούς, μήπως και το μωρό δεν ήπια αρκετά. Μέσα από τις πρακτικές υπολογισμού, προσπαθούν να μετριάσουν το άγχος τους.

⁴⁰ L’ érotique maternelle, Psychanalyse de l’ allaitement, Hélène Parat, σελ. 100

⁴¹ Στο L’ érotique maternelle, Psychanalyse de l’ allaitement, Hélène Parat, σελ. 101

⁴² Στο Mother’s Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding. Friedman, M.E., σελ. 477

Ωστόσο, τείνουν να ελέγχουν όχι μόνο την ποσότητα του γάλακτος που παράγουν, αλλά και την ποιότητα' με τη χρήση θηλάστρου μπορούν να αξιολογούν το χρώμα και την πυκνότητά του, άρα το πόσο *καλό* ή *κακό* είναι για το μωρό τους. Τρέφουν έναν φόβο για το περιεχόμενο του ίδιου τους του σώματος και συχνά κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης, δεν μπορούν να αποφασίσουν αν θα θηλάσουν ή όχι μετά τον τοκετό. Δεν μπορούν να φανταστούν πως *'κάτι μπορεί να βγει από εκείνες'*, από το σώμα τους, και πιστεύουν πως *'ότι υπάρχει στο εσωτερικό του, παραμένει ένα μυστήριο'*.⁴³

Οι γυναίκες που φέρουν ένα πρωκτικό, ψυχαναγκαστικό στήθος δεν έχουν συνήθως αναπαραστάσεις για το τί υπάρχει στο σώμα τους την περίοδο της εγκυμοσύνης – το μωρό, ο πλακούντας, το αμνιακό υγρό, ενώ επικρατεί η ανάγκη να αμύνονται μέσω ελέγχου, άρνησης και αντιδραστικού μηχανισμού. (Parat, 1999)

γ) *Το 'φαλλικό' στήθος*

Η γυναίκα εδώ χάνει την αίσθηση της σωματικής της ακεραιότητας όταν γεννά, οπότε και υπόκειται έναν ευνουχισμό. Αισθάνεται άδεια, χάνει αυτή τη σώμα με σώμα αίσθηση' χάνονται οι κινήσεις του βρέφους, που μέχρι πρότινος ένιωθε, τα μηνύματα που της έστελνε, χάνει ακόμη και την κοινωνική της *'αξία'*, την οποία απολάμβανε όσο ήταν σε ενδιαφέρουσα. Πρόκειται για ένα ναρκισσιστικό πλήγμα που εγγράφεται μέσα της ως ευνουχιστικό βίωμα (Soulé, 1982). Το έμβρυο κατά την κύηση είναι ένα εσωτερικό πέος, το οποίο χάνει με τη γέννηση. Η πρακτική του θηλασμού έρχεται να επουλώσει αυτή την πληγή και να αντισταθμίσει την φαντασιωσική απώλεια' το πραγματικό παιδί δεν μπορεί να διαγράψει το τραύμα αυτό που βίωσε η μητέρα με την γέννησή του, αλλά ο θηλασμός επιτρέπει να ξαναβρεθεί έξω ό,τι υπήρχε μέσα.

Η μητέρα με το φαλλικό στήθος φαίνεται να μην βιώνει τον θηλασμό με έναν μεταφορικό-συμβολικό τρόπο, αλλά να τον συνδέει πολλές φορές με την ερωτική ικανοποίηση. Γι'αυτό το λόγο, μας ενημερώνει η Parat, παρατηρείται συχνά η απότομη διακοπή του από τις πρώτες κιόλας μέρες, ενώ η μητέρα δεν αντιμετώπισε

---

⁴³ L' érotique maternelle, Psychanalyse de l' allaitement, Hélène Parat, σελ. 103

κάποια δυσκολία και μπόρεσε να θηλάσει κανονικά. Η φαλλικότητα του θηλασμού αναδύει αγχογόνες ασυνείδητες φαντασιώσεις, με αποτέλεσμα την μητρική αμφιθυμία και τον πιθανό, γρήγορο απογαλακτισμό.

Για την H.Deutsche μια φαλλική μητέρα μπορεί να απολαύσει τον θηλασμό και νιώσει περηφάνια για το κατόρθωμά της και την ιανοποίηση των αναγκών του παιδιού της.⁴⁴ Η M. Friedman (1996) μιλά για την αισθησιακή ικανοποίηση που μπορεί να νιώσει μια γυναίκα, σε σημείο οργασμού. Οι σεξουαλικές φαντασιώσεις που εμφανίζονται κατά την ανάπτυξή της, συνήθως γίνονται παρούσες κατά τη διάρκεια του θηλασμού. Το βίωμα αυτό μπορεί να δευκολύνει την επανασύνδεσή της με τον σύντροφό της, ενώ άλλες γυναίκες μπορεί να αρκούνται σε αυτή την λιβιδινική ικανοποίηση μέσω της αποκλειστικής 'σχέσης αγάπης- έρωτα' με το βρέφος που θηλάζει.

Δεν φαίνεται να είναι η εγκυμοσύνη, αλλά κυρίως ο θηλασμός που διασφαλίζει στη μητέρα αυτή μια ψυχική ισορροπία, που παραμένει βέβαια ευάλωτη, εις βάρος όμως του παιδιού της. Το στήθος επενδύεται *'με μια φαλλική αξία, που είναι αναντικατάστατη'*⁴⁵ γι' αυτές τις γυναίκες, δίνοντάς του μια ναρκισσιστική ισορροπία, όπου ο θηλασμός παίρνει τη θέση της άμεσης ερωτικής ικανοποίησης, εις βάρος άλλων ικανοποιήσεων. Η Parat γράφει... *'Σαν η λίμπιντο να έχει τοποθετεί στο φαλλικό-ναρκισσιστικό στάδιο και η εξίσωση μωρό-στήθος-πέος να είναι έκτοτε παγιωμένη, χωρίς ένα πιθανό άνοιγμα στην απόλαυση χάρη στο πέος του άλλου, χωρίς ο 'φθόνος για το πέος' να αντικατασταθεί από την επιθυμία γι' αυτό'*.⁴⁶

Αυτός ο άλλος, ο σύντροφος και πατέρας, δεν έχει γίνει εκτεταμένα αντικείμενο αναφοράς στα άρθρα που αφορούν στον θηλασμό, μέσα από μια ψυχαναλυτική ματιά. Η M.Friedman γράφει πως παρατηρείται μια ποικιλία αντιδράσεων που εκτείνεται από την ευχαρίστηση και περηφάνεια που οι μητέρες θηλάζουν τα παιδιά τους, μέχρι και το αίσθημα αποκλεισμού και την ζήλια που μπορεί να νιώσουν. Η

⁴⁴ Στο Mother's Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding. Friedman, M.E., σελ. 477

⁴⁵ -³⁹ L' érotique maternelle, Psychanalyse de l' allaitement, Hélène Parat, σελ. 104

⁴⁰ Στο Mother's Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding. Friedman, M.E., σελ. 481

απόφαση μιας μητέρας για το αν και για πόσο θα θηλάσει φαίνεται να επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από τις φαντασιώσεις και τη στάση του συντρόφου της (Waletzky, 1979).⁴⁷

δ) *Το γεννητήριο στήθος*

Καταδεικνύοντας την διχοτόμηση του στήθους σε μητρικό και ερωτικό, η Parat αναρωτιέται αν η σχέση θηλυκού και μητρικού είναι μια δύσκολη, αγεφύρωτη σχέση. Ο J.Laplace (1987) υποστήριξε πως η ψυχαναλυτική θεωρία δεν έχει ασχοληθεί εκτενώς με την σεξουαλική και ασυνείδητη επένδυση του στήθους από την μητέρα. Τονίζει πως έχει καταγραφεί κυρίως η διαστροφική διάσταση αυτής της επένδυσης στις Τρεις Θεωρίες για την Σεξουαλικότητα, από τον Freud.

Η Parat γράφει πως με τη γέννηση και την αρχική εμπειρία του θηλασμού, η μητρική επένδυση φαίνεται να επικρατεί και να αποδυναμώνει τις υπόλοιπες, κυρίως την σεξουαλική. Οι περισσότεροι θεωρητικοί σημειώνουν πως η σχέση της μητέρας με τον πατέρα του παιδιού της παίρνει ένα ρόλο μητρικού υποκατάστατου' και ο Freud, αναφέρει η Parat, στο άρθρο του για την θηλυκότητα μιλά για την τοποθέτηση μιας μητρικής φιγούρας πάνω στον σύζυγο της μητέρας. Αλλά ακόμη και όταν η επένδυση φαίνεται να είναι απαλλαγμένη από τη σεξουαλικότητα, μπορούμε να αναρωτηθούμε για τις φαντασιώσεις μιας γυναίκας για εκείνον που είχε σεξουαλικές σχέσεις, και απέκτησαν ένα παιδί, ή ακόμη και για τους 'φαντασιωσικούς πατέρες' του παιδιού, σύμφωνα με την ίδια συγγραφέα' με τον όρο αυτό εννοεί πιθανά τον μαιευτήρα, έναν θεραπευτή ή το αντικείμενο της οιδιποδειακής αγάπης. Η σχέση του στήθους, το οποίο φαίνεται να μην μπορεί να είναι μητρικό και ερωτικό ταυτόχρονα, της επιτρέπει να προστατευθεί από την επανεμφάνιση της οιδιπόδειας επιθυμίας. Αυτός ο αμυντικός μηχανισμός φαντάζει απαραίτητος μέσα στην πολυπλοκότητα που φέρνουν οι προβολές και οι ταυτίσεις με τη δική της μητέρα, αλλά κυρίως στην προσπάθεια να αποφύγει να επενδύσει ερωτικά στο παιδί της.

Η ερωτική ευχαρίστηση που μπορεί να νιώσει μια μητέρα με τον θηλασμό είναι ένα ενδεχόμενο, γράφει ο Racamier (1979), με εξαίρεση τις γυναίκες με ψυχαναγκαστική ή φοβική οργάνωση. Χρειάζεται η αναστολή της ερωτικοποίησης του στήθους, για να μπορεί μια γυναίκα να ζήσει με τον θηλασμό μια σχέση μη-διαστροφική' η ισορροπία ανάμεσα στο υπερβολικά πολύ και το πολύ λίγο είναι δύσκολη.

Ο Freud στις Τρεις Θεωρίες για την Σεξουαλικότητα(1905), υποστήριξε πως η μητέρα, ως το πρόσωπο φροντίδας του βρέφους, φέρνει στη σχέση τους συμπεριφορές προερχόμενες από την σεξουαλική της ζωή' το αγκαλιάζει, το νανουρίζει και το θεωρεί ένα υποκατάστατο του ερωτικού της αντικειμένου. Το παιδί γίνεται υποκατάστατο, ενώ στη διαστροφή είναι το μόνο ερωτικό αντικείμενο. Η προβληματική της αποπλάνησης είναι παρούσα, ενώ ο κίνδυνος της αιμομιξείας επιβάλλει το διαχωρισμό του μητρικού σώματος από το θηλυκό σώμα, του στήθους που θηλάζει από το ερωτικό στήθος, προκειμένου να μπει σε μια τάξη το χάος των ενορμήσεων και να θεμελιωθεί ο πολιτισμός. Ο Freud (1910) έγραφε πως ό,τι παρουσιάζεται διχοτομημένο στο συνειδητό, συνήθως είναι κάτι ενιαίο στο ασυνείδητο (Parat, 1999). Το μητρικό και το ερωτικό στήθος, το σώμα της μητέρας τροφού και της γυναίκας που έχει σεξουαλικότητα – άλλωστε μέσω αυτής, συνήθως, μένει έγκυος- είναι ένα στις ασυνείδητες φαντασιώσεις.

Ο θηλασμός ως επανόρθωση

Πέρα από την δυνατότητα για επανόρθωση της σχέσης με το δικό της πρωταρχικό Αντικείμενο, ο θηλασμός δίνει αυτή την ευκαιρία και σε περιπτώσεις που μπορεί να έχει προϋπάρξει πένθος, με το θάνατο ή την έκτρωση σε μια προηγούμενη κύηση, με πρόωρες γεννήσεις ή με βρέφη με κάποια κλινική δυσκολία (ίκτηρος) που χρήζουν ειδικών θεραπειών. Στις καταστάσεις αυτές ο θηλασμός είναι για τις μητέρες μια 'δυνατή επανόρθωση', που συμβάλλει στην επούλωση του ναρκισσιστικού τραύματος που τις ακολουθεί' μπορούν να γίνουν, θηλάζοντας, αυτή η *καλή μητέρα*, που λόγω των παραπάνω περιπτώσεων δεν ένιωσαν στην αρχή πως είναι. Το γάλα είναι ο *ψυχικός ομφάλιος λώρος* (H.Deutsche, 1945) που ενώνει ξανά μητέρα και βρέφος, όπως την περίοδο της κύησης, προσπαθώντας να ανακουφίσει το τραύμα από την ανεπάρκεια του μητρικού σώματος. Η H.Parat (1999) υποστηρίζει πως ο θηλασμός σε

μια τέτοια περίπτωση επιτρέπει την έναρξη του πένθους του παιδιού που υπήρξε στη φαντασίωση της μητέρας, που δεν συνδέεται με το πραγματικό, το γεννημένο παιδί.

Ο θηλασμός στην ανάλυση

Οι ψυχαναλυτικές αναφορές στη θέση του θηλασμού μέσα στις αναλύσεις γυναικών καταδεικνύουν ότι το ζήτημα αποτελεί ένα ταμπού. Δεν είναι συχνό να έρχεται στις θεραπείες ως θέμα, τόσο από την αναλυόμενη όσο και από τον αναλυτή, άνδρα ή γυναίκα. Αυτή η διαπίστωση μας κάνει να σκεφτούμε τον ασυνείδητο φραγμό από την πλευρά της μητέρας αναλυόμενης, αλλά και του θεραπευτή της. *‘Σαν να υπάρχει μια ασυνείδητη συνομοσία των αναλυτών και των δύο φύλων, να μην αναλύουν, αλλά να αφήνουν αγνή την πρωταρχική ιεροσύνη της μητρότητας’*⁴⁸ Πολλές γυναίκες που βιώνουν την εμπειρία του θηλασμού ως κάτι θετικό και ανταποδοτικό, το νιώθουν ως κάτι πολύ προσωπικό που απλά δεν έρχεται στην θεραπεία. Υπάρχει μια απροθυμία να ανοιχτεί ως ζήτημα πολύ προσωπικό και μια σωματική λειτουργία.

Οι λόγοι αυτής της αποφυγής μπορούν να συμπεκνωθούν στην προσπάθεια της αναλυόμενης να απομονώσει τον αναλυτή από ασυνείδητο υλικό, που αναδύεται στη διάρκεια του θηλασμού. Θέλει να κρύψει τα αμφιθυμικά συναισθήματα που νιώθει για το παιδί της, καθώς και τις φαντασιώσεις που σχετίζονται με την εμπλοκή του αναλυτή στη σύλληψή του. Μπορεί να είναι ένας ‘φαντασιωσικός πατέρας’, όπως μας είπε η H. Parat (1999), και αυτό να δυσκολεύει το υποκείμενο. Ακόμη, με την έκθεσή της απέναντι στον αναλυτή πιθανά να αναδύεται η προβληματική της πρωταρχικής σκηνής, όπου ο αναλυτής είναι ο εν δυνάμει παρατηρητής του ζεύγους μητέρας-βρέφους, τον οποίο η δυάδα αφήνει απέξω από την αποκλειστική της σχέση.

Αναλυτής και αναλυόμενη δεν αγγίζουν το ζήτημα του θηλασμού και συνεπώς αποφεύγουν να έρθουν αντιμέτωποι με ασυνείδητες φαντασιώσεις, αναμνήσεις και προκλητικές δυαδικές ή τριαδικές πρωταρχικές σκηνές, γράφει η M.Friedman (1996).

---

⁴⁸ Mother’s Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding. Friedman, M.E., σελ. 488

Β' ΜΕΡΟΣ

II. Στόχοι της μελέτης

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να διερευνηθεί η εμπειρία του θηλασμού από την πλευρά της μητέρας, δηλαδή η πιθανή επίδραση στο θηλασμό της σχέσης με το δικό της πρωταρχικό αντικείμενο, τη δική της μητέρα, και η πιθανή επίδραση στην ψυχική και σωματική αυτή δραστηριότητα. Θα αναζητηθούν πληροφορίες και νοήματα για το υπό μελέτη θέμα, μέσα από την εμπειρία γυναικών που θήλασαν για μικρό χρονικό διάστημα 3-4 μήνες, γυναικών που θήλασαν από 9-12 μήνες και τέλος, όσων θήλασαν από 1-4 χρόνια. Η μελέτη είναι αναδρομική.

Στη μελέτη αυτή επιλέχθηκε η Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση των δεδομένων ως κατάλληλη ποιοτική μέθοδος που *‘έχει στόχο τη διερεύνηση του συμμετέχοντα μέσα από την οπτική του ίδιου, (ενώ) αναγνωρίζει πως μια τέτοια διερεύνηση αναπόφευκτα εμπλέκει και την οπτική του ερευνητή για τον κόσμο, καθώς και τον χαρακτήρα της διάδρασης μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντα’*.¹ Δίνεται η ευκαιρία για μια κατανόηση με ψυχαναλυτικό υπόβαθρο, σε μια διυποκειμενική βάση, καθώς *‘ο ερευνητής προσπαθεί να κατανοήσει έναν συμμετέχοντα, που και ο ίδιος προσπαθεί να κατανοήσει αυτό που του συμβαίνει’*,² ή -θα συμπληρώναμε- αυτό που συνέβαινε σε μια γυναίκα την περίοδο που θήλαζε το παιδί της.

Συλλογή δεδομένων

Για τους σκοπούς της μελέτης, πραγματοποιήθηκαν και απομαγνητοφωνήθηκαν 9 συνεντεύξεις γυναικών που έχουν θηλάσει στο πρόσφατο παρελθόν. Σε συνεργασία με φορέα που οργανώνει ομάδες θηλασμού, αλλά και με ατομική πρωτοβουλία, αναζητήθηκαν μητέρες που θα ήθελαν να συμμετέχουν και να μοιραστούν την εμπειρία τους. Ηλικιακά βρίσκονται μεταξύ 32-39 ετών, με σπουδές σε ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Από το σύνολο των 9 γυναικών, 7 είναι έγγαμες, ενώ 2 είναι διαζευγμένες. Κατοικούν όλες στην Αττική, εκτός από μία συμμετέχουσα, που ζει μόνιμα σε νησί της χώρας. Επαγγελματικά είναι στην πλειονότητά τους ελεύθεροι

---

¹ Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία- Εισαγωγή, Carla Willig, σελ. 218

² ό. π. σελ. 219

επαγγελματίες, ενώ 4 εξ'αυτών εργάζονται στο δημόσιο τομέα.

Δημιουργήθηκε και χορηγήθηκε μια ημι-δομημένη συνέντευξη με ανοιχτές ερωτήσεις, σχετικές με την εμπειρία των γυναικών ως θηλάζουσες, καθώς και την προσωπική τους ιστορία, ως παιδιά των μητέρων τους.

Στις περιπτώσεις που οι μητέρες θήλασαν περισσότερα από ένα παιδιά, ελήφθη υπόψη η εμπειρία που είχε με το πρώτο παιδί, ως την πρώτη και ανεπηρέαστη επαφή με τον θηλασμό.

Ανάλυση

Ακολούθησε ανάλυση των απομαγνητοφωνημένων απαντήσεων που μας έδωσαν οι εννέα μητέρες. Κάθε κείμενο αναγνώστηκε πολλές φορές, έως ότου εντοπιστούν κάποια θέματα. Ακολούθησε μια πρώτη οργάνωση των *θεμάτων* αυτών, και στην συνέχεια η ομαδοποίησή τους σε *ενότητες* και δημιουργήθηκαν περιληπτικοί πίνακες για κάθε συμμετέχουσα. Στη συνέχεια, προχωρήσαμε σε συγκερασμό των περιπτώσεων με βάση την εμπειρία θηλασμού κάθε γυναίκας και τις ενσωματώσαμε σε μια συνολική λίστα με τα κύρια θέματα ανά ενότητα, η οποία αντανακλά τις εμπειρίες κάθε ομάδας.

Οι ενότητες διαμορφώθηκαν βάσει του υλικού των συνεντεύξεων και του ερευνητικού ενδιαφέροντος για την εμπειρία του θηλασμού και την επίδραση της σχέσης της θηλάζουσας με τη μητέρα της, και χωρίστηκαν στις εξής :

Ενότητα 1^η : *Ταυτότητα θηλασμού* , η οποία αφορά στις γενικότερες πεποιθήσεις των συμμετεχουσών για τον θηλασμό

Ενότητα 2^η : *Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού*, που συνοψίζει το πώς βίωσαν οι ίδιες οι θηλάζουσες την εμπειρία αυτή

Ενότητα 3^η : *Εικόνα μητέρας για βρέφος*, που αφορά στο πώς βίωναν τα μωρά τους την περίοδο που τα θήλαζαν

Ενότητα 4^η : *Περιβάλλον εκτός της δριάδας μητέρας-βρέφους*, όπου συγκεντρώθηκε το υλικό που αφορά σε τρίτους, όχι σημαντικούς άλλους

Ενότητα 5^η : *Η θέση του πατέρα – συντρόφου*, όπου βρίσκουμε πληροφορίες για τη σχέση του ζεύγους την περίοδο του θηλασμού

Ενότητα 6^η : Η θηλάζουσα και η μητέρα της, όπου συνοψίζεται το υλικό που αφορά στη σχέση τους την περίοδο του θηλασμού της συμμετέχουσας, αλλά και την περίοδο της δικής της βρεφικής ηλικίας.

Τέλος, οργανώθηκαν ανά τύπο θηλασμού, σε 3 ομάδες: α) μικρό διάστημα, β) μέσο διάστημα και γ) παρατεταμένος θηλασμός, προκειμένου να κατανοηθούν τα χαρακτηριστικά της κάθε εμπειρίας, με βάση τη διάρκεια που κάθε γυναίκα θήλασε.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

1η συνέντευξη

Θηλασμός για 3 χρόνια

Ενότητα 1^η: Ταυτότητα θηλασμού

*Εξιδανικευμένος	<i>‘θείο δώρο’</i>	ερώτηση 2	σειρά 1
	<i>‘αναπόσπαστο κομμάτι της μητρότητας, θρέψη σε όλα τα επίπεδα’</i>	ερώτηση 1	σειρά 2
* Θετική εμπειρία	<i>‘...ο θηλασμός ήταν ήπιος, δεν είχαμε κάποια προβλήματα’</i>	ερώτηση 4	σειρά 2
* Με θεραπευτικές ιδιότητες	<i>‘Δηλαδή λίγο κοκκινίζει στο μάτι, ρίχνεις γάλα... άμεσα αποτελέσματα’</i>	ερώτηση 3	σειρά 6-7
* Δίοδος επικοινωνίας	<i>‘Είναι σαν τα μάτια που κοιτάζονται και μέσα από ένα γάλα μιλάνε’</i>	ερώτηση 13	σειρά 25-26
* Μέσο επανόρθωσης	<i>‘...εγώ δεν γέννησα(καισαρική)...οπότε με το θηλασμό πείσμουσα, οργανώθηκα’</i>	ερώτηση 13	σειρά 9-15
* Μέσο διαχείρισης έντασης βρέφους	<i>‘Κοιμόταν έτσι για παράδειγμα’ (στο στήθος)</i>	ερώτηση 10	σειρά 18

Ενότητα 2^η: Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

*Ενδυνάμωση μητέρας	<i>‘...και η μητέρα δυναμώνει...και αυτό είναι αρκετά θεραπευτικό και για την ίδια’</i>	ερώτηση 2	σειρά 1-3
*Συμβιωτική φάση	<i>‘...όσο μπορώ να θρέψω εσένα (το βρέφος), θρέφομαι και εγώ’</i>	ερώτηση 2	σειρά 3-4
*Παθητικότητα	<i>‘...όλη μέρα με χέρια δεσμευμένα’</i>	ερώτηση 4	σειρά 12
*Αμφιθυμία	<i>‘ζητούσε συχνά...μου ήταν όλο αυτό μερικές φορές αγωνιώδες, τί παίζει και λοιπά, αλλά είχε μια στρωτή ροή’</i>	ερώτηση 5	σειρά 9-12

*Εντονη συναισθηματική αλληλεπίδραση	<i>‘...ήταν έρωτας...ήταν λιώσιμο[...] μια σχέση που κοιταζόμασταν συνέχεια στα μάτια’</i>	ερώτηση 5	σειρά 1-2
* Διαρκής διαθεσιμότητα	<i>‘θηλάζε μισή ώρα στο κάθε στήθος, ζητούσε συχνά[...] τον είχα και δύο ώρες να θηλάζει’</i>	ερώτηση 5	σειρά 9-11
	<i>‘Και μπορούσαν να το έχουν άφθονο, όσο ήθελαν’</i>	ερώτηση 11	σειρά 2-3
*Αγχος ανεπάρκειας	<i>‘...έπιασα τον εαυτό μου που πήγε να πανικοβληθεί [...]δεν έβγαζε, εγώ έπρεπε να έχω γάλα...’</i>	ερώτηση 5	σειρά 21-23
*Προσφορά χωρίς όρια	<i>‘...δεν ήταν αυτό που καθόμασταν σε μια καρέκλα και το ζούσαμε, τον είχα θηλάσει παντού’</i>	ερώτηση 5	σειρά 34-35
*Αίσθημα υπεροχής	<i>‘περίοδος που ο θηλασμός ήταν χαμηλός[...] 0,9%. οπότε ήταν κάτι τελείως ξένο και λέω ας προσπαθήσουμε να τα καταφέρουμε’</i>	ερώτηση 7	σειρά 6-10
*Ανάγκη επίδειξης	<i>‘...ήμασταν όλες με τα στήθη έξω, με τα μωρά να τρέχουν να θηλάζουν[...]μια πολύ δυνατή εμπειρία που θέλεις να την μοιραστείς’</i>	ερώτηση 16	σειρά 10-12

Ενότητα 3^η : Εικόνα μητέρας για βρέφος

*Ελεγχος του στήθους	<i>‘θηλάζε μισή ώρα στο κάθε στήθος, ζητούσε συχνά[...] τον είχα και δύο ώρες να θηλάζει’</i>	ερώτηση 5	σειρά 9-11
*Εξιδανικευμένο βρέφος	<i>‘σαν μωρό ήταν ένας μικρός σοφός...’</i>	ερώτηση 8	σειρά 1-2
*Παρουσία σωματικών δυσκολιών- Ύπνου	<i>‘είχε κάποιους χαζοκολικούς[...]όχι ιδιαίτερα του ύπνου...κάτι πήγε στραβά’</i>	ερώτηση 12	σειρά 1-8
*Εντονη προσκόλληση	<i>‘Με το που με μύριζε, ξύπναγε’</i>	ερώτηση 12	σειρά 22-23

Ενότητα 4^η : Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

*Ενοχοποίηση μητέρας	<i>‘...δεν είσαι καλά εσύ. Για να ξυπνά το παιδί θα έχεις ένταση, κάτι παίζει, κάτι ζητάει’.</i>	ερώτηση 12	σειρά 18-19
----------------------	--	------------	-------------

*Απουσία στήριξης	<i>‘...δεν βρέθηκε κάποιος να μου πει πως έτσι είναι τα μωρά...’</i>	ερώτηση 12 σειρά 8-9
*Ανάγκη για συμμετοχή σε ομάδα ομοίων	<i>‘Είχα μπει σε ομάδα θηλασμού, αλλά ήταν πιο πολύ για να έχουμε μια κοινότητα να μοιραζόμαστε αυτό που ζούμε’</i>	ερώτηση 16 σειρά 6-7
*Κοινωνική απόσυρση	<i>‘Δεν μπορούσα να είμαι διαθέσιμη, δεν μπορούσα να λείπω, δεν ήμουν διαθέσιμη κοινωνικά’</i>	ερώτηση 14 σειρά 1-2
*Εναντίωση στους τρίτους μέσω θηλασμού	<i>‘...ήταν μια καινούργια πρακτική μέσα στο σπίτι, όπου ο καθένας έλεγε το μακρύ και το κοντό του’</i>	ερώτηση 13 σειρά 15-16

Ενότητα 5^η : Η θέση του πατέρα – συντρόφου

*Εναντίωση στον μακροχρόνιο θηλασμό	<i>‘...ο άντρας μου δεν ήταν ο μεγαλύτερος υπέρμαχος του θηλασμού[...] ήταν εύκολο να φταίει ο θηλασμός’</i>	ερώτηση 13 σειρά 17-19
*Διεκδίκηση ερωτικού στήθους-αντιζηλία με μωρό	<i>‘...ήταν ένας μπαμπάς που λόγω του θηλασμού, του πήρε καιρό να μπει ενεργά από την αποδοχή των παιδιών, στο ρόλο του[...] είχαν προτεραιότητα λόγω του στήθους’</i>	ερώτηση 16 σειρά 12-14
*Συνέχιση σεξουαλικής ζωής	<i>‘Όχι, δεν επηρέασε’</i>	ερώτηση 15 σειρά 5

Ενότητα 6^η : Η θηλάζουσα και η μητέρα της

*Μητέρα μη διαθέσιμη στη βρεφική ηλικία	<i>‘είχε επιστρέψει στην εργασία της[...]ξεκίνησα τις φόρμουλες από 3 μηνών και θήλαξε η μητέρα μου όσο ήταν στο σπίτι’</i>	ερώτηση 17 σειρά 1-4
*Παθητικότητα	<i>‘στωικά υπέμενε τον πόνο της’</i>	ερώτηση 17 σειρά 9
*Ανεπάρκεια μητέρας	<i>‘...αυτό που είχε να λέει ήταν ‘με δάγκωνες’, οπότε καταλαβαίνω ότι κάτι δεν γινόταν καλά’</i>	ερώτηση 17 σειρά 7-8
*Μητέρα απορροφημένη από άλλους	<i>‘είχε αρκετά μπες βγες, ήταν οι παππούδες μέσα[...] είχε αρκετές εντάσεις και δικές της αγωνίες’</i>	ερώτηση 18 σειρά 2-4

*Υπεροχή έναντι μητέρας μέσω θηλασμού	<i>‘Όχι. Πέρα από το κομμάτι της ηπιότητας[...] σαν ποιότητα θηλασμού όχι’ (δεν βρίσκει ομοιότητες στην δική της εμπειρία σαν μητέρα και την εμπειρία της μητέρας της)</i>	ερώτηση 22	σειρά 1-3
---------------------------------------	---	------------	-----------

2^η συνέντευξη

Θηλασμός για 4 χρόνια

Ενότητα 1^η : *Ταυτότητα θηλασμού*

*Αίσθηση κανονικότητας	<i>‘είναι φυσιολογικός τρόπος ανατροφής ενός παιδιού’</i>	ερώτηση 1	σειρά 1
*Εξιδανίκευση	<i>‘ απίστευτο αίσθημα ηρεμίας κατά τη διάρκεια του θηλασμού, αγάπη, πολύ αγάπη...’</i>	ερώτηση 2	σειρά 7-8
*Θετική εμπειρία	<i>‘...είναι μια όμορφη εμπειρία...’</i>	ερώτηση 2	σειρά 4-5
*Εξασφάλιση υγείας βρέφους	<i>‘ζεκίνησα να θηλάζω για την υγεία παιδιού’</i>	ερώτηση 10	σειρά 52-53
*Μέσο διαχείρισης εντάσεων βρέφους	<i>‘γκρίνιαζε περισσότερο, είχε περισσότερο την ανάγκη για επαφή, δυσκολευόταν περισσότερο να κοιμηθεί ήθελε να θηλάζει πολύ και συχνά’</i>	ερώτηση 12	σειρά 7-8
*Διευκολυντικό μέσο κοινωνικότητας	<i>‘ένα εργαλείο...με βόλεψε πολύ γιατί μπορούσαμε να πάμε βόλτες, εκδρομές στην παραλία’</i>	ερώτηση 10	σειρά 57-59
*Μέσο επανόρθωσης 17	<i>‘ήταν ένας τρόπος επανασύνδεσης με την μικρή, επιστρέφοντας από την εργασία...να περάσω χρόνο μαζί’</i>	ερώτηση 10Z	σειρά 16-
	<i>‘χάθηκε ο τοκετός και με τον θηλασμό ένιωσα ότι λίγο αναπληρώθηκε αυτή η απώλεια’</i>	ερώτηση 13	σειρά 7-8

Ενότητα 2^η : *Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού*

*Αμφιθυμία	<i>‘απίστευτο αίσθημα ηρεμίας[...] αγάπη, πολύ αγάπη [...] ε, αγωνία, ανησυχία’</i>	ερώτηση 2	σειρά 7-8
*Ανάγκη για έλεγχο	<i>‘δεν είναι κάτι μετρήσιμο ποσοτικά’</i>	ερώτηση 2	σειρά 10

	<i>‘δεν είναι κάτι που το έχεις συνηθίσει... να το μετρήσω, ήπια ένα φλυτζάνι’</i>	ερώτηση 2	σειρά 12
*Προβλητική ταύτιση	<i>‘γιατί εκεί που είσαι άνθρωπος που έχει να φροντίσει μόνο τον εαυτό του[...] παύεις να είσαι εσύ, να είσαι ως μονάδα’</i>	ερώτηση 3	σειρά 4-7
*Θρίαμβος	<i>‘έχω καταφέρει να θηλάσω το παιδί μου 4 χρόνια και παρά την κούραση, τις δυσκολίες, τα εμπόδια, την κριτική των άλλων, έκανα αυτό που ήθελα... σου δίνει δύναμη να κάνεις και άλλα πράγματα στη ζωή σου, σε κάνει πιο δυνατό...’</i>	ερώτηση 14	σειρά 4-7
*Παθητική στάση μητέρας	<i>‘πολλές στιγμές αισθανόμουν ότι φτάνει...να σταματήσουμε, αλλά δεν μπορούσα να σταματήσω εύκολα...οπότε μετά απλά το αποδέχτηκα...κάποια στιγμή το παιδί θα αποθηλάσει’</i>	ερώτηση 10Z	σειρά 19-23
*Αμφιθυμία για διακοπή	<i>‘φτάνει πια να σταματήσουμε, αλλά δεν μπορούσα να σταματήσω εύκολα γιατί είναι και αυτό μια διαδικασία’</i>	ερώτηση 10Z	σειρά 19-21

Ενότητα 3^η : Εικόνα μητέρας για βρέφος

*Έντονη προσκόλληση	<i>‘ήταν ένα μωρό που ίσως είχε μεγαλύτερη ανάγκη την αγκαλιά μου, συνέχεια...πολύ έντονη προσκόλληση’</i>	ερώτηση 7	σειρά 6-9
	<i>‘καλό μωρό ήταν...αλλά είχε πιο έντονη την ανάγκη της επαφής...συνεχούς επαφής’</i>	ερώτηση 7	σειρά 13-14
*Ίκανό για αποθλασμό	<i>‘δεν είναι κάτι που με ενοχλεί εμένα προσωπικά... κάποια στιγμή θα αποθηλάσει το παιδί’</i>	ερώτηση 10Z	σειρά 21-23
*Αίσθηση ανικανοποίητου/ δυσκολία ύπνου	<i>‘γκρίνιαζε...είχε περισσότερο ανάγκη την επαφή δυσκολευόταν να κοιμηθεί...ήθελε να θηλάζει πολύ και συχνά...πιο απαιτητική’</i>	ερώτηση 12	σειρά 1-6
*Έλεγχος μητρικού σώματος	<i>‘δεν έχεις δηλαδή τον απόλυτο έλεγχο, να κάνεις ό,τι θέλεις πάνω στο σώμα σου...’</i>	ερώτηση 15	σειρά 6-8

Ενότητα 4^η : Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

* Αρνητική παρέμβαση τρίτων	<i>‘...πρέπει να δώσω συμπλήρωμα, το οποίο δινόταν ήδη από το μαιευτήριο, παρόλο που είχα ζητήσει αποκλειστικό θηλασμό. Οι μαίες...έδιναν μπροστά μου φόρμουλα, ζένο’</i>	ερώτηση 10	σειρά 11-13
*Ελλειψη στήριξης	<i>‘δεν είχα την απαραίτητη στήριξη να με καθοδηγήσουν’ για το πώς θα πετύχω να συνδυάσω εργασία, δύσκολο ωράριο με τον θηλασμό’</i>	ερώτηση 4	σειρά 4-6
*Πίεση για αποθλασμό	<i>‘υπήρξε ένα διάστημα μεταξύ 2,5-3 ετών... μου ασκούσαν πίεση...μα καλά ακόμα θηλάζει;’</i>	ερώτηση 10H	σειρά 1-2
*Μέσο εναντίωσης	<i>‘παρά...την κριτική των άλλων, έκανα αυτό που ήθελα και τα κατάφερα’</i>	ερώτηση 14	σειρά 5-6
*Αναζήτηση στήριξης για αποθλασμό	<i>‘κάλεσα στη γραμμή[...] για λόγους αποθλασμού’</i>	ερώτηση 17	σειρά 8-10

Ενότητα 5^η : Η θέση του πατέρα – συντρόφου

*Αποσύνδεση μειωμένης libido με θηλασμό	<i>‘δεν ήθελα να κάνω σεξ...δεν αισθανόμουν τόσο άνετα ...με το στήθος’</i>	ερώτηση 15	σειρά 8-11
*Αρνητική στάση συντρόφου για μακροχρόνιο θηλασμό	<i>‘είχε αρχίσει να κουράζεται...ευθύνεται ο θηλασμός’</i>	ερώτηση 16	σειρά 1-3

Ενότητα 6^η : Η θηλάζουσα και η μητέρα της

*Αγωνία για αγάπη μητέρας	<i>‘μια συχνή ερώτησή μου όταν ήμουν μικρή... ποιόν αγαπάει περισσότερο’</i>	ερώτηση 8	σειρά 5-6
*Ευθύνη πατέρα για ανεπαρκή θηλασμό	<i>‘ο πατέρας μου ήταν παιδίατρος-νεογνολόγος και εκείνος την προέτρεψε να μην θηλάσει’</i>	ερώτηση 18	σειρά 7

*Θηλασμός ως προστασία της μητέρας	<i>‘υπήρχαν κάποιες ενέσεις για να κόψει το γάλα της έκαναν κάτι σαν αλλεργία, οπότε...γι’ αυτό με θήλασε’</i>	ερώτηση 18 σειρά 10-12
*Υπεροχή απέναντι στη μητέρα	<i>‘δεν έχει τις απαραίτητες γνώσεις...’</i> <i>‘...ήξερα ότι δεν έχει εμπειρία, δηλαδή τί να την ρωτήσω, όταν έχεις ένα νήπιο 4 ετών που θηλάζει, και εκείνη θήλασε 3 μήνες, τί να μου πει η μαμά μου, να μου πεί τί’;</i>	ερώτηση 22 σειρά 3 ερώτηση 23 σειρά 3
*Μητέρα μη διαθέσιμη	<i>‘δούλευε και αυτή φαρμακοποιός και γύρισε 9 ημερών Στη δουλειά...υπερβολικό...’τ’ι να πώ;’</i>	ερώτηση 18 σειρά 4

3^η συνέντευξη

Θηλασμός για 3,5 χρόνια

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού

*Εξιδανικευμένος	<i>‘αναφαίρετο δικαίωμα του παιδιού’</i> <i>‘είναι μαγικό πως το σώμα σου παράγει αυτή την τέλεια τροφή’</i>	ερώτηση 1 σειρά 1 ερώτηση 2 σειρά 15-16
*Εξασφάλιση υγείας βρέφους	<i>‘υπάρχουν τόσες έρευνες πλέον που έχουν αποδείξει τα πολλαπλά οφέλη του θηλασμού και οργανικά – σωματικά για το παιδί’</i>	ερώτηση 1 σειρά 5-6
*Θετική εμπειρία	<i>‘πολύ όμορφη(εμπειρία)’</i>	ερώτηση 2 σειρά 1
*Μέσο διαχείρισης εντάσεων βρέφους	<i>‘ξυπνούσε και το βράδυ 2-3 φορές για να θηλάσει[...]μετά από κάποια στιγμή είναι καθαρά συναισθηματικό, την ηρεμούσε... ως 2,5 ετών...κοιμόταν με το στήθος’</i> <i>‘το πρόσφερα από μόνη μου γιατί ήταν ένας σίγουρος τρόπος ότι θα σταματήσει να κλαίει και θα κοιμηθεί κατευθείαν’</i>	ερώτηση 9 σειρά 10-13 ερώτηση 11 σειρά 7-8
*Μέσο επανόρθωσης	<i>‘αντιδρούσε γενικά νευρικά, την έπιανε άγχος σαν άγχος αποχωρισμού, σαν άγχος ότι πλέον δεν είμαστε αυτοκόλλητες’</i>	ερώτηση 9 σειρά 19-20

Ενότητα 2^η: Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

*Αναζήτηση επιχειρημάτων	<i>‘υπάρχουν τόσες έρευνες πλέον[...]μου αρέσει να διαβάζω έρευνες σε θέματα που με ενδιαφέρουν και ο θηλασμός με ενδιέφερε πάρα πολύ’</i>	ερώτηση 1	σειρά 5-9
*Αμφιθυμία	<i>‘πολύ όμορφη, θέλει πολύ υπομονή, δύσκολη στην αρχή της...προσωπικά αντιμετώπισα κάποιες δυσκολίες τον πρώτο μήνα’</i>	ερώτηση 2	σειρά 1-2
*Παθητικότητα	<i>‘είχα κάποιες πληγές γιατί η μικρή δεν μπορούσε να πιάσει καλά...επέμεινα παρόλο που πονούσα’</i>	ερώτηση 2	σειρά 2-4
*Συμβιωτική φάση	<i>‘μου άρεσε πολύ και το δέσιμο που δημιουργήθηκε με το μωρό, ήμασταν πάρα πολύ κοντά, αυτοκόλλητες’</i>	ερώτηση 2	σειρά 12-13
*Προσωπικός αγώνας	<i>‘όλη την κούραση που περιείχε, όλη την προσπάθεια, όλο τον αγώνα που έχει’</i>	ερώτηση 4	σειρά 6
*Δυσκολία στον αποθλασμό	<i>‘Αντιδρούσε νευρικά, την έπιανε ένα άγχος, σαν άγχος αποχωρισμού, ότι πλέον δεν είμαστε αυτοκόλλητες’</i>	ερώτηση 9	σειρά 19-20
*Αμφιθυμία για αυτονομία βρέφους	<i>‘ο μύθος λέει πως γίνονται πιο προσκολλημένα, ...γίνεται πιο ανεξάρτητη[...]ανεξαρτητοποιείται [...] αλλά κρατάμε και την ασφαλή προσκόλληση μεταξύ μας (μέσω του θηλασμού)’</i>	ερώτηση 10	σειρά 4-8

Ενότητα 3^η: Εικόνα μητέρας για βρέφος

*Αίσθηση ανικανοποίητου	<i>‘δεν ήταν πολύ ήσυχο παιδάκι...ζητούσε συνέχεια [...]δεν ήταν ένα παιδί που κοιμόταν πάρα πολύ εύκολα ή πάρα πολύ σε διάρκεια’</i>	ερώτηση 6	σειρά 2-3
*Έλεγχος μητρικού σώματος	<i>‘ήταν προσκολλημένη στο στήθος μου συνεχώς’</i>	ερώτηση 6	σειρά 2
*Έντονη προσκόλληση	<i>‘ήμασταν πάρα πολύ κοντά, αυτοκόλλητες’</i>	ερώτηση 2	σειρά 12-13

Ενότητα 4^η : Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

*Εναντίωση προς τρίτους	<i>‘έλα τώρα, δεν πειράζει, δώσε μπιμπερό... και έλεγα όχι[...]επέμεινα γιατί ήξερα όλα τα οφέλη’</i>	ερώτηση 2	σειρά 8-11
*Κοινωνία οπισθοδρομική	<i>‘...δεν έχουμε δυστυχώς και στην Ελλάδα άμεση επαφή να το βλέπουμε στην καθημερινότητά μας...’</i>	ερώτηση 4	σειρά 1-2
*Επανάσταση κοινωνική	<i>‘η κοινωνία δεν στηρίζει ενεργά τη γυναίκα που θηλάζει το κάνει ακόμα πιο δύσκολο task[...]έχω θηλάσει παντού, παντού, παντού[...]για να προωθήσω αυτή την εικόνα που εγώ δεν είχα μικρή’</i>	ερώτηση 12	σειρά 7-12
*Διαφοροποίηση από άλλες	<i>‘...κατάφερα κάτι που θεωρώ δεν είναι εύκολο για όλες’</i>	ερώτηση 12	σειρά 1-2

Ενότητα 5^η : Η θέση του πατέρα – συντρόφου

*Εμπόδιο στην εμπλοκή του πατέρα	<i>‘αν είχα βγει έξω, την κοιμίζε ο πατέρας της αν ξυπνούσε δυσκολευόταν πάρα πολύ να την κοιμίσει ξανά, ενώ με το θηλασμό τσακ κατευθείαν, ηρεμούσε και ξανακοιμόταν’</i>	ερώτηση 11	σειρά 9-11
*Απειλή για σχέση ζευγαριού	<i>‘...θέλει να κάνει το καλύτερο για το παιδί της και να διατηρήσει τη σχέση με τον σύντροφο μακροχρόνια’</i>	ερώτηση 13	σειρά 16-17
*Αίσθημα αποκλεισμού	<i>‘...του φαινόταν περίεργο και υπερβολική η συμπεριφορά μου, αυτή η σχέση που είχα αναπτύξει με τη μικρή. Ένιωθε παραμελημένος.’</i>	ερώτηση 15	σειρά 11-12

Ενότητα 6^η : Η θηλάζουσα και η μητέρα της

*Ανεπαρκής θηλασμός ως βρέφος	<i>‘όταν το έμαθα αυτό, απογοητεύτηκα, θα ήθελα να θηλάσω πιο πολύ’</i>	ερώτηση 17	σειρά 23-24
-------------------------------	---	------------	-------------

*Ενοχοποίηση μητέρας	<i>‘της είχα πει ‘γιατί δεν με θήλασες παραπάνω;’ και μου είπε τότε έτσι μας έλεγαν. Δηλαδή ένιωσα άσχημα, θα ήθελε.’</i>	ερώτηση 19 σειρά 31
*Ευκαιρία για Διαφοροποίηση	<i>‘Εγώ προσπάθησα να έχω μια πιο attachment parent κατεύθυνση[...]ενώ ξέρω ότι εκείνη ακολουθούσε οδηγίες που για εμένα ήταν λάθος’</i>	ερώτηση 19 σειρά 28-29
*Υποτίμηση μητέρας	<i>‘Γενικά δεν έχει πολύ εμπειρία, δεν μπορούσα να την ρωτήσω[...]δεν ήξερε, δεν μπορούσε να καταλάβει τί περνάω’</i>	ερώτηση 19 σειρά 17-22
*Μη διαθέσιμη μητέρα	<i>‘Σπούδαζε παράλληλα γιατί δεν είχε τελειώσει τις σπουδές της’</i>	ερώτηση 18 σειρά 3-4

4^η συνέντευξη

Θηλασμός για 12 μήνες

Ενότητα 1^η : *Ταυτότητα θηλασμού*

*Προστατευτικός για μητέρα	<i>‘...τα οφέλη για καρκίνο, για πρόληψη, πάρα πολλά’</i>	ερώτηση 4 σειρά 5
*Κοινός χώρος	<i>‘αυτό της ζεστασιάς και της δυνάδας, δηλαδή ήταν η στιγμή μας, η ώρα μας με το μωρό’</i>	ερώτηση 3 σειρά 5-6
*Διάρκεια επιλογή μητέρας	<i>‘...είχα στο νου μου ότι θέλω μέχρι τον χρόνο, δεν ήθελα παραπάνω[...]είχα ξεκινήσει το δεν προσφέρω, δεν αρνούμαι...’</i>	ερώτηση 8 σειρά 8-14
*Παραβίαση ο μακροχρόνιος θηλασμός	<i>‘δεν μου άρεσε η εικόνα να βλέπω δύο χρονών παιδάκι ή τριών να θηλάζει. Μου φαινόταν αφύσικο, με την έννοια ότι παραβιάζει...είναι σε πιο ανεξάρτητη φάση το παιδί, οπότε είναι σαν να το κρατάς πίσω’</i>	ερώτηση 8 σειρά 16-18
*Σύνδεση μητέρας-βρέφους	<i>‘Και ψυχικά νομίζω τη βοήθησε πολύ σε αυτό το δέσιμο, στην ασφάλεια, στο μοίρασμα με μένα’</i>	ερώτηση 9 σειρά 5-6

Ενότητα 2^η : *Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού*

*Θετική εμπειρία	<i>‘πολύ όμορφη διαδικασία[...]<i>έχει</i> εγγύτητα, πολλή ζεστασιά’</i>	ερώτηση 1	σειρά 1-2
*Αμφιθυμία	<i>‘ήταν στιγμές που είπα οκ, δεν το κάνω’</i>	ερώτηση 3	σειρά 2-3
*Διπλή ικανοποίηση	<i>‘κυριαρχούσε αυτό το συναίσθημα του πόσο ικανοποιείς το μωράκι και ικανοποιείσαι και εσύ’</i>	ερώτηση 3	σειρά 11-12
*Παθητικότητα	<i>‘το πρώτο διάστημα είναι πιο απαιτητικό και θέλει κάθε τρεις ώρες...το ήθελε πολύ...την πρώτη βδομάδα πονούσα στη θηλή, ήταν πολύ επώδυνο...’</i>	ερώτηση 3	σειρά 7-10
*Επιβράβευση	<i>‘και γενικά λέγανε ότι ήταν πολύ θρεπτικό σαν γάλα, η μαία μου το είχε πει κάποια στιγμή’</i>	ερώτηση 9	σειρά 2-3
*Ενίσχυση εαυτού	<i>‘Ένιωθα περήφανη. Ότι είναι κάτι που κατάφερα’</i>	ερώτηση 10	σειρά 1
*Εικόνα μητρικού σώματος	<i>‘Γενικά με επηρέασε, και από την εγκυμοσύνη και μετά δεν είναι ίδια η σχέση μου με το σώμα μου’</i>	ερώτηση 11	σειρά 11-12

Ενότητα 3^η : *Εικόνα μητέρας για βρέφος*

*Ικανοποιημένο	<i>‘πεινούσε αρκετά...ήμουν εκεί όποτε ήθελε, προσέφερα αυτό το κομμάτι’</i>	ερώτηση 6	σειρά 5-7
----------------	--	-----------	-----------

Ενότητα 4^η : *Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους*

*Στήριξη τρίτων	<i>‘με βοήθησε πολύ η μαία[...]<i>κουράγιο</i> θα περάσει, μετά όντως[...]<i>δεν</i> είχα κανένα θέμα’</i>		
-----------------	--	--	--

Ενότητα 5^η : *Η θέση του πατέρα – συντρόφου*

*Στήθος μόνο μητρικό	<i>‘με το στήθος άλλαξε η σχέση, δηλαδή έπαψε να είναι κομμάτι πιο σεξουαλικό’</i>	ερώτηση 11	σειρά 8-9
*Επένδυση στο θηλασμό	<i>‘Το θεωρούσε πολύ σημαντικό’</i>	ερώτηση 12	σειρά 3

*Συμμετοχή στη διαδικασία	<i>‘όταν ξυπνούσε το μωρό και ήθελε γάλα σηκωνόταν εκείνος και μου την έφερνε και την θήλαζα και την ξαναπήγαινε εκείνος, για να μην σηκώνομαι εγώ’</i>	ερώτηση 12	σειρά 4-6
---------------------------	---	------------	-----------

Ενότητα 6^η : Η θηλάζουσα και η μητέρα της

*Απουσία θηλασμού ως τραύμα	<i>‘Το έφαχνα τότε πολύ με την θεραπεία. Πρώτιστα την μητέρα μου και είπε ότι δεν με θήλασε’</i>	ερώτηση 14	σειρά 1-2
-----------------------------	--	------------	-----------

*Ενοχοποίηση μητέρας	<i>‘...της το κουβαλούσα λίγο βαριά της μαμάς μου, ότι γιατί δεν με θήλασε και μήπως επηρέασε αυτό την σχέση μας και έκανα διάφορα σενάρια’</i>	ερώτηση 14	σειρά 5-6
----------------------	---	------------	-----------

*Αρνητική εικόνα εαυτού ως βρέφος	<i>‘γκρινιάρικο, πολύ απαιτητικό, πεισματάρικο πολύ αυτά είναι που έχω ακούσει...ούτε αγγίγματα ήθελα ούτε πολλές αγκαλιές’</i>	ερώτηση 14	σειρά 7-9
-----------------------------------	---	------------	-----------

*Απουσία εικόνων μητέρας-βρέφους	<i>‘όσες φωτογραφίες έχω που είμαι μωρό δεν είναι η μαμά μου...είμαι μόνη μου ή με καμιά γιαγιά, με κανέναν παππού’</i>	ερώτηση 15	σειρά 1-2
----------------------------------	---	------------	-----------

*Μητέρα ανταγωνιστική	<i>‘Πιο πολύ ήταν στο να μη θηλάσω. Δεν το πίστευε πολύ, ίσως επειδή δεν το είχε κάνει η ίδια’</i>	ερώτηση 16	σειρά 1-2
-----------------------	--	------------	-----------

*Υπεροχή έναντι μητέρας	<i>‘η μαμά μου ήταν πιο αγχώδης σε μικρά πράγματα του τύπου ‘πόσο θα φάς’, ‘τί έφαγες’...εμένα[...]με αγχώνουν πράγματα όπως να μην στεναχωρηθεί (η κόρη) να είναι καλά. Κάνω (συνδέσεις με μητέρα) πιο πολύ στο κομμάτι του τί να αποφύγω’</i>	ερώτηση 17	σειρά 17-21
-------------------------	---	------------	-------------

Συνέντευξη 5^η

Θηλασμός για 9 μήνες

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού

*Προστατεύει την υγεία	<i>‘το γάλα της μητέρας για τους πρώτους μήνες είναι ότι του δίνει τα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά στοιχεία που χρειάζεται ο οργανισμός;’</i>	ερώτηση 1	σειρά 2-4
------------------------	--	-----------	-----------

*Σύνδεση μητέρας βρέφους	<i>‘Πιστεύω ότι έχει να δώσει στο μωρό...πέρα από τη συναισθηματική επαφή που θα αναπτύξει με τη μητέρα...’</i>	ερώτηση 1 σειρά 1-2
*Διευκόλυνση	<i>‘Δεν νιώθω ότι με κούρασε[...]ήταν εύκολο..οι νυχτερινές ώρες μου ήταν πιο εύκολες να την έχω στο στήθος, από άποψη πρακτική [...]οπότε έπρεπε να ετοιμάσω γάλα, αλλά πιο εύκολο να την βάλω στο στήθος να θηλάσει’</i>	ερώτηση 12 σειρά 1-5
*Η μητέρα ορίζει τη διάρκεια	<i>‘Είχα στο μυαλό μου πάνω κάτω στο έτος. Δεν μ’άρεσε σαν εικόνα ένα νήπιο στα δύο να βρίσκεται στο στήθος ...δεν ξέρω πλέον την σκοπιμότητα’</i>	ερώτηση 9 σειρά 10-13
*Ψυχαναγκαστικός θηλασμός	<i>‘το βράδυ...της έδινα όχι δικό μου γάλα, γιατί από το στήθος δεν ξέρω πόσο έπινε, δεν μπορούσα να μετρήσω’</i>	ερώτηση 12 σειρά 6-7

Ενότητα 2^η: Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

*Πραγματικότητα καλύτερη από φαντασίωση	<i>‘Ενώ περίμενα ότι δεν θα μ’αρέσει, ότι θα δημιουργεί ενόχληση...τελικά δεν είχα αυτή την αίσθηση’</i>	ερώτηση 2 σειρά 1-3
*Αίσθημα ανεπάρκειας	<i>‘δεν είχα και πολύ γάλα, οπότε δεν ξέρω πόσο χόρταινε...έδειχνε ότι δεν χόρταινε, γιατί μετά από λίγο ζύπναγε’</i>	ερώτηση 12 σειρά 8-9
*Ικανότητα	<i>‘περίμενα ότι δεν θα μ’αρέσει[...]τελικά αποδείχθηκε πως δεν είναι έτσι...και σε κάποιες φάσεις μ’άρεσε’</i>	ερώτηση 2 σειρά 2-6
*Αρνηση διέγερσης	<i>‘...σε κάποιες φάσεις μ’άρεσε. Μ’άρεσε, όχι η αίσθηση ότι μου πιπιλάει το στήθος, αλλά το συναίσθημα εκείνη την ώρα με την κόρη μου’</i>	ερώτηση 2 σειρά 6-7
*Παρατεταμένος θηλασμός μητρική ευχαρίστηση	<i>‘Προφανώς παίρνει ευχαρίστηση από αυτό...αλλά θεωρώ πως την ευχαρίστηση μπορείς να την πάρεις από το παιδί σου με διαφορετικούς τρόπους, δεν είναι ανάγκη να την έχεις στο στήθος’</i>	ερώτηση 9 σειρά 15-17

Ενότητα 3^η: Εικόνα μητέρας για βρέφος

*Ανικανοποίητο	<i>‘ήταν νευρικό μωρό, λιγούπνη και ζύπναγε συχνά το βράδυ δεν θυμάμαι ποτέ να έχει ζυπνήσει ευδιάθετη, ή ήρεμη, πάντα κλαίγοντας...υπερκινητικό μωρό, την ελιχα στην αγκαλιά μου και συνέχεια κούναγε πόδια’</i>	ερώτηση 6 σειρά 1-5
*Εξάρτηση από μητέρα	<i>‘έκλαιγε αρκετά συχνά, ήθελε μόνο εμένα[...]αν δεν την έπαιρνα αγκαλιά δεν κοιμόταν’</i>	ερώτηση 11 σειρά 3-5

Ενότητα 4^η: Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

*Πρόκληση φόβου	<i>‘(περίμενα) και στο στήθος κάποιους πόνους, που μου είχαν περιγράψει φίλες μου ότι συχνά μπορεί να είναι επώδυνος’</i>	ερώτηση 2 σειρά 3-4
*Διχασμός 15	<i>‘είχε ίκτερο...η μαία επέμενε να μην της δώσω ξένο γάλα, ο γυναικολόγος έλεγε να της δώσω’</i>	ερώτηση 12 σειρά 14-
*Ενοχοποίηση 17	<i>‘ο γυναικολόγος έλεγε να της δώσω, γιατί πίστευε πως δεν έπαιρνε υγρά το παιδί, ότι δεν έχω αρκετό γάλα και ότι με το ξένο θα υποχωρήσει ο ίκτερος’</i>	ερώτηση 12 σειρά 15-

Ενότητα 5^η: Η θέση του πατέρα – συντρόφου

*Απόθεση σεξουαλικότητας	<i>‘δεν νομίζω να οφείλεται στο θηλασμό βέβαια, ο σεξουαλικός τομέας, αλλά ναι...δεν ήταν καλός...δεν ένιωθα καλά που είχα γάλα στο στήθος, σε εκείνη την περιοχή να σε πλησιάσει ο άλλος;’</i>	ερώτηση 13 σειρά 1-4
*Ουδετερότητα	<i>‘δεν μου είχε πει ποτέ κάτι...γιατί τη θηλάζεις ή θηλάζεις μεγάλο διάστημα, πόσο τη θηλάζεις ή θηλάσέ τη περισσότερο...δεν έπαιρνε μέρος σε αυτό’</i>	ερώτηση 15 σειρά 1-3

Ενότητα 6^η: Η θηλάζουσα και η μητέρα της

- *Παρέμβαση *‘ας πούμε, η μαμά μου μου έλεγε αφού είχα θηλάσει έξι μήνες, εντάξει μπορείς τώρα που θα αρχίσει να τρώει να το κόψεις σταδιακά, κόψτης το ας πούμε, απόγαλάκτισέ την.* ερώτηση 9 σειρά 6-8
- *Ψυχαναγκαστική φροντίδα *‘είχα πρόγραμμα ύπνου από 6 μηνών’* ερώτηση 18 σειρά 3
- ‘έτσι το αιτιολογούσε, ότι είναι σημαντικό από νωρίς να μπαίνει ένα πρόγραμμα...γνωρίζει κιόλας είναι βρεφοκόμος’* ερώτηση 20 σειρά 9-11
- *Αρνητική εικόνα ως βρέφος *‘Ναι ήμουν δύσκολο μωρό και εγώ, ο μπαμπάς μου θυμάμαι πάντα να λέει όταν έμαθε ότι η μαμά ήταν έγκυος στην αδελφή μου, η ευχή του ήταν να είναι ήσυχο μωρό’* ερώτηση 18 σειρά 1-3
- ‘ζόρικο μωρό με περιγράφουνε...’* ερώτηση 18 σειρά 4-5
- * Ανεπαρκής θηλασμός *‘Θήλασα 4 μήνες νομίζω, γιατί τότε έβαζαν τη διατροφή πιο νωρίς, τις στέρεες τροφές...είχε γυρίσει και νωρίς στη δουλειά...’* ερώτηση 17 σειρά 1-2
- *Απουσία εικόνων βρεφικής ηλικίας *‘δεν ξέρω...δεν γνωρίζω και πολλά, δηλαδή δεν έχω συζητήσει πολλά με τη μητέρα μου γι’αυτή την περίοδο που ήμουν εγώ...που με θήλαζε...όχι, όχι’* ερώτηση 23 σειρά 1-3

6^η συνέντευξη

Θηλασμός 11 μήνες

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού –μητρικού γάλακτος

*Δικαίωμα βρέφους	<i>‘αναφαίρετο δικαίωμα κάθε μωρού’</i>	ερώτηση 1 σειρά 1
*Δημιουργία δεσμού	<i>‘Πολύτιμο εργαλείο για τον δεσμό μαμάς-μωρού’</i>	ερώτηση 1 σειρά 2
*Επιθυμία μητέρας	<i>‘...δεν είναι υποχρέωση, ούτε καταναγκασμός δηλαδή μια μαμά θα θηλάσει επειδή το θέλει, θα ξέρει γιατί θηλάζει’</i>	ερώτηση 1 σειρά 5-6
*Θηλασμός πρώτα προσφορά μετά ζήτηση	<i>‘η παραγωγή γάλακτος είναι προσφορά και ζήτηση, όσο τραβάς τόσο βγάζει’</i>	ερώτηση 4 σειρά 13-14
*Παρατεταμένος θηλασμός ανάγκη μητέρας	<i>‘δεν υπάρχει καλύτερο πράγμα από τον δεσμό που γίνεται υπό φυσιολογικές συνθήκες, δηλαδή δεν είναι ένας θηλασμός που μπορεί να κρατάει ή να να τον κρατάς εσύ για προσωπικούς λόγους και για να καλύψεις δικές σου ανάγκες’</i>	ερώτηση 9 σειρά 3-5
*Θεραπευτικός για μητέρα	<i>‘για μένα ήταν ένα καταφύγιο και ήταν σωτηρία το ότι μπορώ να ηρεμήσω ένα μωρό μόνο και μόνο με το να το βάλω στο στήθος μου’</i>	ερώτηση 11 σειρά 5-6
*Ασπίδα στην αρρώστεια	<i>‘...ήταν πολύ καλό για μένα, για την υγεία μου έχοντας ιστορικό καρκίνου του μαστού από μαμά και θεία...όσο περισσότερο θηλάσεις, μειώνεις τον κίνδυνο’</i>	ερώτηση 11 σειρά 16-18
*Κοινωνική πάλη	<i>‘είναι η αλήθεια είναι ότι...ο θηλασμός είναι πάλη με τον κοινωνικό περίγυρο’</i>	ερώτηση 18 σειρά 8

Ενότητα 2^η : Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

*Επανόρθωση	<i>‘Η καισαρική θεωρώ εκ των υστέρων ότι ήταν αναίτια [...]αφού έκανα 8-9 ώρες να δω το παιδί μου...υπήρχε ο κίνδυνος να μην υπάρξει δεσμός μαμά-μωρό...είναι απαραίτητο την πρώτη ώρα να εδραιωθεί ο θηλασμός’</i>	ερώτηση 2 σειρά 5-9
*Αποθηλασμός ως εντολή	<i>‘όταν έφτανα το εξάμηνο...μιλούσα με τον παιδίατρο μου είπα ότι ξεκινάμε τροφές...να αποθηλάζω σιγά σιγά και εγώ χωρίς να γνωρίζω είπα...’για να το λέτε εσείς, έτσι θα γίνεται’</i>	ερώτηση 3 σειρά 6-8
*Θετική εμπειρία	<i>‘...υπήρχε απέραντη αγάπη, απέραντη ηρεμία, ήταν όλα πολύ όμορφα. Ο θηλασμός ήταν για μένα γενικά από τις πιο όμορφες στιγμές’</i>	ερώτηση 3 σειρά 1-2
*Επαρκής θηλασμός από τύχη	<i>‘θεωρώ τον εαυτό μου πολύ τυχερό που κατάφερα και θήλασα χωρίς κανένα πρόβλημα. Γιατί με όλα αυτά που έμαθα μετά, αντιλήφθηκα ότι άνετα μπορούσαν να είχαν πάει όλα στραβά...’</i>	ερώτηση 5 σειρά 4-5
*Αίσθηση ικανότητας	<i>‘Υπάρχουν βέβαια οι μαραθώνιοι θηλασμοί για να και θηλάξεις για να αυξήσεις την παραγωγή. Εγώ επειδή είχα αυξημένη παραγωγή, δεν χρειάστηκε...’</i>	ερώτηση 5 σειρά 10-12
*Μη προκαθορισμένη διάρκεια	<i>‘...ήταν τυχαίο οι 11 μήνες. Δεν είχα καν ιδέα πόσο πρέπει να θηλάσω, αν είναι καλό να θηλάσω μέχρι τόσο’</i>	ερώτηση 8 σειρά 1-2
*Αποθηλασμός απόφαση μητέρας	<i>‘«η μαμά δεν έχει γάλα να βγάλει, όσο πιείς από το στήθος αλλά αν θέλεις μπορούμε να το σταματήσουμε». Δεν ξέρω τί μπορούσε να καταλάβει τότε. Βρίσκω ένα γάλα σκόνη και της δίνω και έτσι απλά σταμάτησε ο θηλασμός’</i>	ερώτηση 8 σειρά 16-18

Ενότητα 3^η: Εικόνα μητέρας για βρέφος

*Εναρμόνιση	<i>‘ήταν ένα αρκετά προσαρμοστικό μωρό, σα να έλεγε ‘οκ, το κάνω και αυτό...θές έτσι?...ακολουθούσε, δεν ένιωσα ποτέ ότι με δυσκόλεψε’</i>	ερώτηση 6 σειρά 1-3
*Καλή συνύπαρξη	<i>‘δεν είχε ιδιαίτερες δυσκολίες...είχε ενοχλήσεις αλλά όχι κάτι δύσκολο.[...]γενικά ήταν, αυτό που λένε, από τα εύκολα μωρά’</i>	ερώτηση 10 σειρά 1-5

Ενότητα 4^η: Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

*Ελλειψη ενσυναίσθησης	<i>‘ήταν το πρωτόκολλο τότε...γέννησα βράδυ, δεν μεταφέρουν τα μωρά με προσωπικό ασφαλείας από τους κάτω ορόφους στους πάνω, οπότε...έκανα 9 ώρες να την δω’</i>	ερώτηση 2 σειρά 10-12
*Απουσία καθοδήγησης	<i>‘υπήρχαν πολλά κομμάτια που και δεν ήξερα και δεν μπορούσα να σκεφτώ ...και δεν υπήρχε κάποιος να μου πει ότι γίνεται και αυτό’</i>	ερώτηση 2 σειρά 17-19
*Ανάγκη τρίτου	<i>‘...θα μπορούσαν να είχαν πάει όλα στραβά, γιατί δεν είχα κανέναν δίπλα μου’</i>	ερώτηση 5 σειρά 5
*Κατανόηση σε ομάδα ομοίων	<i>‘πλέον είχα τους κύκλους μου, είχα τις μαμάδες που θήλαζαν, τον κόσμο που ήξερε’</i>	ερώτηση 11 σειρά 15-16

Ενότητα 5^η: Η θέση του πατέρα – συντρόφου

*Ενεργή συμμετοχή	<i>‘...σε περίπτωση που εγώ πάθω κάτι, θα πρέπει το μωρό να μπορεί να πιεί γάλα. Οπότε από πάρα πολύ νωρίς της είχα δώσει μιμιπερό και έπινε βραδυνό γάλα με τον μπαμπά της’.</i>	ερώτηση 8 σειρά 11-13

*Θετική στάση *‘σε μεγάλο βαθμό υποστηρικτική[...]στην πρώτη κόρη ήταν όλα πολύ καλά...πιο βατά’* ερώτηση 13 σειρά 1-3

*Σεξουαλικότητα σε αναστολή *‘δεν έχουμε την καλύτερη εικόνα στην περίοδο του θηλασμού για το σώμα μας οι μητέρες. Σίγουρα η λίμπιντο πέφτει κατακόρυφα’* ερώτηση 12 σειρά 9-10

Ενότητα 6^η : Η θηλάζουσα και η μητέρα της

* Αρνητική για παρατεταμένο θηλασμό *‘άρχισε το μωρό να πλησιάζει τον πρώτο χρόνο...και να μου λέει(η μητέρα της) ‘και πού θα πάει’...είχα έρθει σε πολύ έντονη ρήξη με την οικογένειά μου’* ερώτηση 11 σειρά 13-15

*Απουσία θηλασμού *‘Όχι δεν θήλασα...εποχή που οι μαμάδες δεν θήλαζαν[...] ξέρω ότι ο θηλασμός πέρασε πολύ στο ντούκου, αλλά έτσι γινόταν εκείνη την εποχή’* ερώτηση 15 σειρά 1-4

*Απόθεση πληροφοριών *‘Νομίζω το είχαμε συζητήσει αλλά δεν θυμάμαι’* ερώτηση 16 σειρά 3

*Εξιδανικευμένη εικόνα μητέρας που δεν θηλάζει *‘πολύ όμορφη, εκθαμβωτική...έλαμπε γενικά’* ερώτηση 17 σειρά 2

*Αρνητική αναπαράσταση ως βρέφος *‘εγώ ήμουν το ευκολάκι[...]γάλα, μπουκάνουμε, χορταίνουμε, πέφτουμε σε λήθαργο, το συμπλήρωμα έχει τέτοια επίδραση και ήταν όλες οι διαδικασίες πολύ εύκολες’* ερ. 16 σειρά 3-6

*Θηλασμός γυναίκας ενοχοποιεί τη δική της μητέρα *‘βγαίνουν και δικά τους θέματα.Κάνουν προβολές... δημιουργήθηκαν κάποιες ενοχές, ότι εκείνες δεν ήταν τόσο δοτικές’* ερώτηση 18 σειρά 4-9

*Διαφοροποίηση μέσω θηλασμού *‘υπάρχει σύνδεση η οποία γίνεται υποσυνείδητα να έχω ακριβώς την αντίθετη ανάγκη...σε όλα από αυτά που είχα βιώσει, ήθελα να είναι το ανάποδο’* ερώτηση 20 σειρά 1 - 4

Συνέντευξη 7^η

Θηλασμός 3 μήνες

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού

*Ανάγκη για επιστημονικότητα	<i>‘έχω ακούσει από παιδιάτρους και ψυχολόγους για έξι μήνες ότι είναι πολύ καλό’</i>	ερώτηση 1 σειρά 3
*Εξασφάλιση υγείας	<i>‘Είναι καλός ο θηλασμός, για την ψυχική υγεία και τα αντισώματα’</i>	ερώτηση 1 σειρά 5-6
*Εξιδανίκευση	<i>‘Απόλυτη ικανοποίηση...Ότι κατάφερες να ταΐσεις το παιδί σου, είναι πολύ σημαντικό, νιώθεις ότι είναι το μόνο που υπάρχει εκείνη την ώρα, ότι δεν υπάρχει κάτι άλλο’</i>	ερώτηση 13 σειρά 7-8
*Ορισμένου χρόνου	<i>‘είναι ιδανική περίοδος[...]για έξι μήνες, ότι είναι πολύ καλό.Εγώ πιστεύω ότι ένα χρόνο θα μπορούσε να θηλάσει το παιδάκι...’</i>	ερώτηση 1 σειρά 1-3

Ενότητα 2^η : Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

*Αίσθημα ανεπάρκειας	<i>‘...δεν μπορούσα να βγάλω και γάλα...έπρεπε να το βγάλω από το θήλαστρο, προσπάθησα αλλά δεν έβγαине’</i>	ερώτηση 2 σειρά 5-7
*Αρνητικό βίωμα	<i>‘ήταν πάρα πολύ επώδυνο για μένα...ότι δεν μπορούσα να το ταΐσω ...να δώσω δικό μου γάλα’</i>	ερώτηση 3 σειρά 2-3
*Αμφιθυμία	<i>‘αντί να αυξάνεται η ποσότητα, μειωνόταν.Και μετά ήταν μόνο από τη μία πλευρά, το άλλο δεν λειτουργούσε’</i>	ερώτηση 3 σειρά 9-11
*Καταθλιπτικότητα	<i>‘μόνο κατάθλιψη δεν με έπιασε, ήταν πάρα πολύ άσχημα ένιωθα ότι...εκείνη την ώρα νιώθεις πολύ άσχημα, πάρα πολύ άσχημα, όταν δεν μπορείς’</i>	ερώτηση 3 σειρά 12-13
*Σώμα ως εμπόδιο	<i>‘...μπορεί οι θηλές να μην είναι όπως θα έπρεπε να είναι’</i>	ερώτηση 5 σειρά 3
*Στήθος- ηρεμιστικό	<i>‘ακόμη και όταν σταμάτησε να θηλάζει, την έβαζα να στο στήθος για να ηρεμεί λίγο’</i>	ερώτηση 11 σειρά 2-3

*Απόθηση σεξουαλικότητας *‘εκείνο το 3μηνο όχδεν ένιωθα, δεν είχα καθόλου διάθεση ήταν εντελώς αντισεξουαλικός ο θηλασμός για μένα’* ερώτηση 15 σειρά 10

*Αποθηλασμός –λύτρωση *‘Σταμάτησα να προσπαθώ για πολύ λίγο γάλα είχα προσπαθήσει πολύ και κουράστηκα...ήταν πολύ δύσκολο, έπρεπε να κάνω και άλλα πράγματα’* ερώτηση 10 σειρά 12-18

Ενότητα 3^η : Εικόνα μητέρας για βρέφος

*Καταβροχθιστικό *‘...μετά από λίγο ξαναπεινούσε πάλι,δεν μπορούσε με τραυμάτιζε, σε κάποια φάση έγινε πολύ άσχημο. μου δημιουργούσε πληγές...’* ερώτηση 3 σειρά 4-6

*Βρέφος σε κίνδυνο *‘...άρχισε να χάνει βάρος μετά, οπότε αγχώθηκε ο παιδίατρος, μου έβαλε το μαχαίρι στο λαιμό, της έδινα σκόνη και το δικό μου συμπληρωματικά’* ερώτηση 10 σειρά 6-8

*Διαφοροποίηση *‘γάλα πίνει πολύ’ – ‘το γάλα ειδικά...δεν έπινα καθόλου’* ερ.12 σειρά 4/ ερ.19 σειρά 4-5

Ενότητα 4^η : Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

*Στήριξη από γυναίκες που ξέρουν *‘δεν μπορούσε να πιάσει στην αρχή,με βοηθούσαν οι μαίες, πολύ δύσκολα έπιανε’* ερώτηση 3 σειρά 3-4

*Παραπλάνηση *‘Λόγω διαφήμισης, όσων βλέπεις δεν φαίνεται πουθενά ο πόνος, θέλει προσπάθεια...το φανταζόμουν εντελώς ονειρικά, όπως στις διαφημίσεις’* ερώτηση 5 σειρά 2-5

*Η ‘άλλη’ τα κατάφερε *‘η αδελφή μου...εκείνη βέβαια τα κατάφερε, τα ξεπέρασε όλα αυτά και συνέχισε το θηλασμό για ένα χρόνο περίπου’* ερώτηση 6 σειρά 4-5

*Διχασμός *‘Μιλούσα και με γιατρό και με το σπίτι του θηλασμού, βέβαια πολλές φορές έρχονταν σε κόντρα και με τρέλαιναν’* ερώτηση 10 σειρά 1-2

*Προσδοκίες *‘Το οποίο το έκανα, προσπάθησα, αλλά δεν γινόταν όσο ήθελα, πρωί βράδυ...’* ερώτηση 10 σειρά 17-18

Ενότητα 5^η: Η θέση του πατέρα – συντρόφου

- *Διέγερση *‘Κατά ένα περίεργο τρόπο το έβρισκε πολύ σεξουαλικό, εγώ δεν το έβρισκα καθόλου’* ερώτηση 16 σειρά 1
- *Στήριξη στη μαμά που υποφέρει *‘έβλεπε πως υπέφερα, πως πονούσα, τις πληγές.. δεν άντεχε να με βλέπει έτσι...μου έλεγε να σταματήσω’* ερώτηση 16 σειρά 2-4

Ενότητα 6^η: Η θηλάζουσα και η μητέρα της

- *Ανεπαρκής θηλασμός *‘δεν μας θήλασε πολύ...3 μήνες εμένα...’* ερώτηση 18 σειρά 1-2
- *Φαντασίωση για παρεμβατικότητα *‘ήθελα να με αφήνουν μόνη...αν τους άφηνα, θα μου έλεγαν, τους ξέρω καλά, ειδικά τη μητέρα μου’* ερώτηση 21 σειρά 1-3
- *Υποτίμηση *‘Τη δική της εμπειρία...δεν μου είναι χρήσιμη’* ερώτηση 21 σειρά 4-5
- *Μη επαρκής πλαισίωση *‘Φαντάστηκα ότι θα αγχώνεται και θα είναι πιο στρεσογόνο και για μένα, γιατί θα έχω το δικό της άγχος’* ερώτηση 23 σειρά 1-2
- *Μητρότητα σε ανταγωνισμό *‘δεν έχω σκεφτεί αν υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ εμένα και της μαμάς μου, αλλά δεν υπάρχουν ομοιότητες με εμένα μωρό και το δικό μου μωρό...είναι πιο χαρούμενη η κόρη μου από ότι εγώ σ’αυτή την ηλικία’* ερώτηση 24 σειρά 1-6

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού –μητρικού γάλακτος

*Προϋπόθεση η μητρική ευχαρίστηση	<i>‘...είναι κάτι που είναι καλό να το κάνεις αρκεί να είσαι καλά εσύ και να το φχαριστιέσαι’</i>	ερώτηση 1 σειρά 3-4
*Θηλασμός ως προάσπιση υγείας	<i>‘...αν σταματούσα θα το συνέδεα πάρα πολύ με αρρώστιες...ότι μπορεί να αρρωστήσει, αυτά τα αντισώματα δεν θα τα έπαιρνε’</i>	ερώτηση 10 σειρά 4-6
**Αποστροφή για μακροχρόνιο θηλασμό	<i>‘έχω και φίλες όχι τόσο κοντά σε μένα που ακόμα θηλάζουν... στα τρία χρόνια. Δεν μπορώ να το βλέπω...’</i>	ερώτηση 25 σειρά 9-10

Ενότητα 2^η : Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

*Καταπίεση	<i>‘με καταπίεζε πάρα πολύ και αυτή η απόλυτη εξάρτηση ότι έπρεπε να είμαι ανά πάσα ώρα και στιγμή, εμένα αυτό με προβλημάτιζε πολύ’</i>	ερώτηση 2 σειρά 14-15
*Αρχικός θηλασμός μη συνειδητός	<i>‘στο μαιευτήριο δεν πολυκαταλαβαίνεις τί σου γίνεται...είσαι και με φάρμακα, έχεις μονίμως έναν άνθρωπο από πάνω, είναι πολύ διαφορετικά από το σπίτι’</i>	ερώτηση 2 σειρά 17-19
*Αρνητικό βίωμα	<i>‘...το μωρό κατευθείαν θήλαζε και ούτε πονούσα... δεν ήταν ο πόνος που μου προκαλούσε αποστροφή ήταν...εμ...η εξάρτηση, αυτό με δυσκόλευε κυρίως’</i>	ερώτηση 4 σειρά 2-5
*Υπερεγωτικός θηλασμός	<i>‘Είναι αυτό που διαβάζεις και αυτό που μου δημιούργησε και τις ενοχές...γιατί εγώ ήθελα να το σταματήσω πολύ νωρίτερα...’</i>	ερώτηση 5 σειρά 5-7
*Λυτρωτικός αποθηλασμός	<i>‘...σταμάτησα στους 4 μήνες. Το έκανα δώρο στα γενέθλιά μου και στον εαυτό μου. Είπα αυτό είναι, τέλος’</i>	ερώτηση 5 σειρά 16-17
*Δυσκολία σύνδεσης με βρέφος	<i>‘...τί ωραία που θα έχεις σύνδεση με το παιδί σου όταν θηλάζεις και εγώ δεν είχα καμία σύνδεση...’</i>	ερώτηση 6 σειρά 4-5

*Αμφιθυμία	<i>‘αγωνόμουν περισσότερο και έλεγα μα γιατί δεν συνδέομαι με το παιδί μου και ‘τι λάθος κάνω...μήπως δεν το θέλω, μήπως δεν θέλω...μήπως δεν θέλω που έχω παιδί;’</i>	ερώτηση 6 σειρά 6-8
*Ψυχοπαθολογία	<i>‘δεν ήμουν καλά στην αρχή, πιστεύω ότι πέρασα και μια μικρή επιλόχειο κατάθλιψη’</i>	ερώτηση 7 σειρά 3-4
*Ανάγκη επαναφοράς σώματος	<i>‘γιατί είναι η κοιλιά μου έτσι...ήθελα να ξεκινήσω γυμναστική μετά αγωνόμουν με τον θηλασμό...αφού πρέπει να γυρίσω’</i>	ερώτηση 15 σειρά 3-5
*Στήθος σε σχέση	<i>‘αισθανόμουν...ότι το στήθος ήταν ένα δικό του κομμάτι, του Κ. το έβλεπα ως κάτι πιο προσωπικό από της μάνας τροφού’</i>	ερώτηση 15 σειρά 7-10

Ενότητα 3^η: Εικόνα μητέρας για βρέφος

*Ανικανοποίητο βρέφος	<i>‘στην αρχή έκλαιγε πολύ...ξέρεις δεν ικανοποιούνταν με τίποτα εύκολα’</i>	ερώτηση 7 σειρά 5-6
*Αναστάτωση με θηλασμό	<i>‘..θεωρώ πως ηρέμησε πολύ από τότε που σταμάτησα να θηλάζω...αγωνόμουν και εγώ με τον θηλασμό, ίσως το περνούσα στο μωρό[...]έκλαιγε πολύ... δεν ικανοποιούνταν με τίποτα εύκολα’</i>	ερώτηση 7 σειρά 1-6
*Αντικείμενο προβολών	<i>‘...έχει να κάνει και με το πώς ήμουν εγώ νομίζω στο πώς έβλεπα το παιδί...στην αρχή την έβλεπα μόνο να κλαίει’</i>	ερώτηση 7 σειρά 10-11

Ενότητα 4^η: Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

*Οι άλλοι ως εμπόδιο	<i>‘...μου χε πει ζήτα να σου φέρουν το παιδί κατευθείαν να το βάλεις στο στήθος με το που γεννήσεις. Και το ζήτησα...δεν το φέρανε’</i>	ερώτηση 2 σειρά 3-5
*Ο θηλασμός μέσον	<i>‘Και παρόλο που είχα βοήθεια, το ότι σου λένε</i>	ερώτηση 2 σειρά 19-20

διαχείρισης βρέφους για τους άλλους	<i>‘κλαίει, θήλασέ το’, εμένα με τρέλαινε, με δυσκόλευε πολ</i>	
*Η μαία ως σημαντικός Άλλος	<i>‘είχαμε πάρει μια μαία, με την οποία είχα συνθεθεί λίγο πριν γεννήσω’</i>	ερώτηση 2 σειρά 1-2
	<i>‘αυτό που είχα διαβάσει δεν ήταν για τον θηλασμό γιατί βασιζόμουν στη μαία, ότι θα μου δείξει’</i>	ερώτηση 4 σειρά 5-6
*Ανάγκη για καθοδήγηση	<i>‘Μιλούσα με πολύ κόσμο...και με τον Κ. και με φίλες μου και έλεγα ‘Τί να κάνω’;</i>	ερώτηση 10 σειρά 6-7
*Παραπλάνηση	<i>‘...θύμωνα με όσα είχα διαβάσει που δεν σου έλεγαν και την αλήθεια’</i>	ερώτηση 13 σειρά 2
*Υποτίμηση γυναικών που θηλάζουν	<i>‘...το προφίλ των γυναικών που θηλάζουν είναι πιο ήρεμες, πιο ικανοποιημένες με το να είναι μόνο με το μωρό τους, δεν έχουν πολλά άλλα πράγματα να κάνουν’</i>	ερώτηση 25 σειρά 2-4

Ενότητα 5^η: Η θέση του πατέρα – συντρόφου

*Εμπλοκή πατέρα	<i>‘...άρχισε να συμμετέχει και ο Κώστας με το τάισμα ήμουν εγώ καλύτερα, ηρέμησα και έβλεπα πολύ διαφορετικά και το παιδί’</i>	ερώτηση 7 σειρά 8-10
*Αρνητική επίδραση στη σχέση	<i>‘δεν ήμουν καλά και επηρεαζόταν και η σχέση μου με τον Κ., είχα πολλά νεύρα’</i>	ερώτηση 14 σειρά 1-2
*Επιθυμία του πατέρα για θηλασμό	<i>‘νομίζω μέσα του ήθελε να το συνεχίσω...έλεγα α,το θεωρεί κάτι καλό για το παιδί, άρα ίσως πρέπει να προσπαθήσω να το συνεχίσω’</i>	ερώτηση 16 σειρά 2-4
*Σύνδεση πατέρα βρέφους	<i>‘και εκείνος πραγματικά συνδέθηκε με την Α. όταν ξεκίνησε να την ταΐζει...’</i>	ερώτηση 16 σειρά 5-7

Ενότητα 6^η: Η θηλάζουσα και η μητέρα της

*Ανακούφιση μέσω ταύτισης	<i>‘θήλασα πολύ λίγο...και θυμάμαι να μου λέει η μητέρα μου ‘και εσύ δεν θήλασε πολύ, μην τρελαίνεσαι’</i>	ερώτηση 18 σειρά 1-2
*Χωρίς εγγύτητα	<i>‘δεν έχω δει φωτό που να με έχει αγκαλιά... Όμορφη, αδύνατη και καλοστεκούμενη, αλλά απόμακρη’</i>	ερώτηση 20 σειρά 2-3
*Αντικαταστάτρια συντρόφου	<i>‘Στην αρχή ο Κ. έλειπε πολύ για τη δουλειά, ένιωθε πως έπρεπε να είναι οι μανάδες να με προσέχουν, το οποίο ήταν μεγάλο λάθος’</i>	ερώτηση 22 σειρά 1-2
*Εμπόδιο στη σχέση με το βρέφος	<i>‘δεν έχω προσωπικό χώρο και δεν μπορώ να έρθω σε πραγματική επαφή με το παιδί[...]με ενοχλούσε που πάρα πολύ που έβλεπα και την μάνα μου και την πεθερά μου να είναι συνέχεια εκεί’</i>	ερώτηση 22 σειρά 3-7
*Υποτίμηση	<i>‘σε σχέση με τον θηλασμό όχι τόσο...και εκείνη δεν είχε θηλάσει νομίζω πολύ, οπότε δεν είναι κάτι που το είχε...κάτι που το ήξερε, δεν ήταν βίωμά της τόσο’</i>	ερώτηση 23 σειρά 1-4
*Ανεπάρκεια μητέρας	<i>‘Δεν είναι πολύ ήρεμη...οπότε δεν θα είχε την ψυχραιμία ή την υπομονή να πει...α!τόρα θα κάτσω με το μωρό μου και θα κάνουμε αυτό...’</i>	ερώτηση 24 σειρά 7-9
*Μητέρα μη διαθέσιμη	<i>‘νομίζω όταν είχα γεννηθεί είχε αρκετές εντάσεις με τους γονείς της, οπότε δεν ήταν σε καλή φάση’</i>	ερώτηση 24 σειρά 9-10
*Ταύτιση με μητέρα	<i>‘είναι κάπως κοινή εμπειρία, η μητέρα μου ήταν κάπως σε ένταση, όπως ήμουν και εγώ..’</i>	ερώτηση 24 σειρά 10-11

Συνέντευξη 9^η

Θηλασμός για 4 μήνες

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού

*Διασφάλιση της υγείας βρέφους	<i>‘...συμβάλλει στη σωματική και συναισθηματική του υγεία’</i>	ερώτηση 1 σειρά 1-2
*Αμφιθυμία για οφέλη μητέρας	<i>‘...κάποια θετικά και κάποια αρνητικά στοιχεία...σε φέρνει πιο κοντά στο μωρό...από την άλλη είναι και μια διαδικασία ιδρυματοποίησης’</i>	ερώτηση 1 σειρά 3-6
*Μακροχρόνιος θηλασμός εμπόδιο στην αυτονόμηση	<i>‘...το παιδί μεγαλώνει...αλλάζει και η σχέση...δεν ξέρω πως αυτό ενισχύει την αυτονομία του’</i>	ερώτηση 4 σειρά 13-15

Ενότητα 2^η : Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

*Αρνητικό βίωμα	<i>‘...κάπως σε εγκλείει...σε περιορίζει...αρκετά κοπιαστική διαδικασία’</i>	ερώτηση 1 σειρά 7-8
*Αίσθημα ανεπάρκειας	<i>‘Θήλασα περίπου τέσσερις μήνες, όχι αρκετά ικανοποιητικά για την δικιά μου αντίληψη’</i>	ερώτηση 2 σειρά 1
*Δυσκολία συνδυασμού προσωπικών στόχων και θηλασμού	<i>‘είχα εξεταστική...εκεί λίγο το παράτησα, το πόσο ξυπνούσα ξημερώματα για να θηλάσω’</i>	ερώτηση 2 σειρά 30-32
*Αποθηλασμός απόφαση μητέρας	<i>‘Μόνη μου το σταμάτησα γιατί ήταν απλά ταλαιπωρία’</i>	ερώτηση 8 σειρά 1-2
*Ενοχή	<i>‘...απλά λίγο ενοχές ότι θα ήθελα να έχω περισσότερο γάλα, θα ήθελα να θηλάσω παραπάνω’</i>	ερώτηση 10 σειρά 16-17

*Ευκαιρία για αναστοχασμό	<i>‘είχα ώρες ώρες κάποια συναισθήματα άσχετα με το μωρό. Να θυμάμαι πράγματα για τη ζωή μου...αυτά που τα θυμήθηκα;’</i>	ερώτηση 11 σειρά 5-7
*Απαρτίωση	<i>‘...ένιωθα σαν να συνδέονταν κομμάτια της ζωής μου συναισθηματικά’</i>	ερώτηση 11 σειρά 7-8
*Απώλεια ταυτότητας	<i>‘ωραία να αναπτύσσουμε τη σχέση με το μωρό αλλά να ξαναγίνω Μ...μετά τον θηλασμό, άρχισα σιγά σιγά να με ξαναβρίσκω’</i>	ερώτηση 11 σειρά 18-21
*Αμφιθυμία	<i>‘όλα τα μωρά έχουν απαιτήσεις...δεν το λέω αρνητικά.. γενικά έχω θετική, δεν...Μεταξύ μέσου όρου και κάποια πράγματα αρκετά θετικά, ας πούμε’</i>	ερώτηση 6 σειρά 4-6

Ενότητα 3^η : Εικόνα μητέρας για βρέφος

*Αρνητική επίδραση μειωμένου θηλασμού	<i>‘...ενώ έχει πάρα πολύ όρεξη για φαϊ...είναι αδυνατούλα ..πάρα πολύ κινητική...έπρεπε να πάρει συμπλήρωμα. Και το λαμβάνεις υπόψη ...χτίζεις λίγο και την συνείδησή σου σε σχέση με τον θηλασμό’</i>	ερώτηση 10 σειρά 10-14
*Ανήσυχο παιδί	<i>είναι πάρα πολύ κινητική, από μικρή ήταν πολύ κινητική’</i>	ερώτηση 10 σειρά 11-12

Ενότητα 4^η : Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

*Ενοχοποίηση	<i>‘Ημασταν πάρα πολλές γυναίκες[...]πρωτόγνωρη εμπειρία. Μια πίεση ‘άντε, θήλασέ το’, ‘άντε, δεν θηλάζει;’, ‘μα πώς δεν μπορείς;’</i>	ερώτηση 2 σειρά 20-24
*Αίσθηση εξάρτησης	<i>‘ήμουν είτε μόνη, είτε με μάνα και πεθερά...Έρχονταν να βοηθήσουν και να δουν το μωρό...εμένα αυτό με πίεζε...ήθελα να είμαι αυτόνομη και να μην εξαρτώμαι’</i>	ερώτηση 12 σειρά 8-12
*Κοινωνική απομόνωση	<i>‘...έβγαινα πολύ λίγο από το σπίτι...να δώ φίλους, φίλες να βγω να πιώ μια μπύρα, καφέ’</i>	ερώτηση 12 σειρά 1-2

*Ελλειψη υποστήριξης *‘Η πιο δυσάρεστη εμπειρία μου ήταν ο θηλασμός στο νοσοκομείο[...]προσπαθούσαν να ενισχύσουν το θηλασμό και από την άλλη υπήρχε μια πίεση...πιστική διαδικασία, ελεγκτική...’* ερώτηση 2 σειρά 17-22

Ενότητα 5^η: Η θέση του πατέρα – συντρόφου

*Ευθύνη μητέρας ο θηλασμός *‘Έχει πει ενίοτε...πως και εγώ ίσως αν δεν θεωρούσα ότι δεν έχω γάλα και προσπαθούσα και δεν φοβόμουν... Αν επέμενα...’* ερώτηση 14 σειρά 12-14

*Ανάγκη μητέρας για ενσυναίσθηση *‘Σαν να έπρεπε συνέχεια να του το λέω, να του εξηγώ να του υπενθυμίζω τί είναι αυτό...τί είναι για μένα’* ερώτηση 14 σειρά 6-7

Ενότητα 6^η: Η θηλάζουσα και η μητέρα της

*Εμπειρία μητέρας καθοριστική *‘με μια αρνητική προκατάληψη...γιατί και η μητέρα μου και η αδελφή μου είχαν θηλάσει πολύ λίγο...δεν είχαν γάλα και έδιναν συμπλήρωμα’* ερώτηση 4 σειρά 1-3

*Ευθύνη κοινωνίας για ανεπαρκή θηλασμό *‘Βέβαια ήταν και άλλη εποχή τότε το ’80 ενίσχυαν τα συμπληρώματα’* ερώτηση 4 σειρά 4-5

*Ανεπαρκής θηλασμός *‘θήλασα πολύ λίγο. Δεν θυμάμαι πόσο μου είχε πει, αν ήταν δύο ή τρεις μήνες...’* ερώτηση 16 σειρά 3

*Φαντασίωση για καταπίεση μητέρας *‘Ως μεγάλη και μάνα τώρα, νιώθω λίγο ότι η μαμά μου θα είχε καταπιεστεί πάρα πολύ’* ερώτηση 18 σειρά 3-4

*Μητέρα που θυσιάζεται *‘Ήταν πάρα πολλά χρόνια μόνη στο σπίτι με εμάς[...] πριν παντρευτεί δούλευε και επιθυμούσε, ήθελε δηλαδή να... και κάπως ο πατέρας μου την καταπίεσε, ότι καλύτερα να... και αισθάνομαι λίγο άσχημα για αυτό’* ερώτηση 18 σειρά 6-8

*Προσδοκία μητέρας για ταύτιση θηλάζουσας *‘...το είχε ότι «εγώ δεν θήλασα, η αδελφή σου δεν θήλασε, πιθανόν και εσύ να μην...»’* ερώτηση 19 σειρά 1-2

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΑ ΟΜΑΔΕΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΘΗΛΑΣΜΟΥ

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΗΛΑΣΜΟΣ 3 - 4 ΧΡΟΝΙΑ

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού

Ο θηλασμός :

-είναι εξιδανικευμένος

1η	2η	3 ^η
<p><i>‘θείο δώρο’</i> ερ. 2 σειρά 1</p> <p><i>‘αναπόσπαστο κομμάτι της μητρότητας, θρέψη σε όλα τα επίπεδα’</i> ερ.1 σειρά</p>	<p><i>‘απίστευτο αίσθημα ηρεμίας κατά τη διάρκεια του θηλασμού’</i> ερ. 2 σειρά 7-8</p>	<p><i>‘αναφαίρετο δικαίωμα του παιδιού’</i> ερ. 1 σειρά 1</p> <p><i>‘είναι μαγικό πως το σώμα σου παράγει αυτή την τέλεια τροφή’</i> ερ. 2 σειρά 15-16</p>

- συμβάλλει στην εξασφάλιση της υγείας και το γάλα λειτουργεί ως φάρμακο

1η	2η	3 ^η
<p><i>‘Δηλαδή λίγο κοκκινίζει το μάτι, ρίχνεις γάλα...άμεσα αποτελέσματα’</i> ερ. 3 σειρά 6-7</p>	<p><i>‘ξεκίνησα να θηλάζω για την υγεία του παιδιού’</i> ερ. 10 σειρά 52-53</p>	<p><i>‘υπάρχουν τόσες έρευνες πλέον που έχουν αποδείξει τα πολλαπλά οφέλη του θηλασμού και οργανικά – σωματικά για το παιδί’</i> ερ. 1 σειρά 5-6</p>

-ήταν μια θετική εμπειρία

1η	2η	3η
<p><i>‘...ο θηλασμός ήταν ήπιος, δεν είχαμε κάποια προβλήματα’</i></p> <p>ερ. 4 σειρά 2</p>	<p><i>‘...είναι μια όμορφη εμπειρία...’</i></p> <p>ερ. 2 σειρά 4-5</p>	<p><i>‘πολύ όμορφη(εμπειρία)’</i></p> <p>ερ. 2 σειρά</p>

-αποτελεί μέσο διαχείρισης των εντάσεων του βρέφους, δρα ως ηρεμιστικό

1η	2η	3η
<p><i>‘Κοιμόταν έτσι για παράδειγμα’ (στο στήθος)</i></p> <p>ερ. 10 σειρά 18</p>	<p><i>‘γκρίνιαζε περισσότερο, είχε περισσότερο την ανάγκη για επαφή, δυσκολευόταν περισσότερο να κοιμηθεί... ήθελε να θηλάξει πολύ και συχνά’</i></p> <p>ερ. 12 σειρά 7-8</p>	<p><i>‘ζυπνούσε και το βράδυ 2-3 φορές για να θηλάσει[...] μετά από κάποια στιγμή είναι καθαρά συναισθηματικό, την ηρεμούσε...ως 2,5 ετών κοιμόταν με το στήθος’</i></p> <p>ερ. 9 σειρά 10-13</p> <p><i>‘το πρόσφερα από μόνη μου γιατί ήταν ένας σίγουρος τρόπος ότι θα σταματήσει να κλαίει και θα κοιμηθεί κατευθείαν’</i></p> <p>ερ. 11 σειρά 7-8</p>

-είναι μέσο επανόρθωσης - επανασύνδεσης

1η	2η	3η
<p><i>‘...εγώ δεν γέννησα (καισαρική) ...οπότε με το θηλασμό πείσμωνσα, οργανώθηκα’</i></p> <p>ερ. 13 σειρά 9-15</p>	<p><i>‘ήταν ένας τρόπος επανασύνδεσης με την μικρή, επιστρέφοντας από την εργασία...να περάσω χρόνο μαζί’</i></p> <p>ερ. 10Z σειρά 16-17</p> <p><i>‘χάθηκε ο τοκετός και με τον θηλασμό ένιωσα ότι λίγο αναπληρώθηκε αυτή η απώλεια’</i></p> <p>ερ. 13 σειρά 7-8</p>	<p><i>‘αντιδρούσε γενικά νευρικά, την έπιανε άγχος, σαν άγχος αποχωρισμού, σαν άγχος ότι πλέον δεν είμαστε αυτοκόλλητες’</i></p> <p>ερ. 9 σειρά 19-20</p>

Ενότητα 2^η : *Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού*

Οι γυναίκες που θήλασαν από 3 έως και 4 χρόνια βιώνουν:

- αμφιθυμία στη διάρκεια του θηλασμού

1η	2η	3 ^η
<p><i>‘ζητούσε συχνά...μου ήταν όλο αυτό μερικές φορές αγωνιώδες, τί παίζει και λοιπά, αλλά είχε μια στρωτή ροή’</i></p> <p>ερ. 5 σειρά 9-12</p>	<p><i>‘απίστευτο αίσθημα ηρεμίας[...]αγάπη, πολύ αγάπη [...] ε, αγωνία, ανησυχία’</i></p> <p>ερ. 2 σειρά 7-8</p>	<p><i>‘πολύ όμορφη, θέλει πολύ υπομονή, δύσκολη στην αρχή της...προσωπικά αντιμετώπισα δυσκολίες τον πρώτο μήνα’</i></p> <p>ερ. 2 σειρά 1-2</p>

-έχουν παθητική στάση απέναντι στο βρέφος

1η	2η	3 ^η
<p><i>‘...όλη μέρα με χέρια δεσμευμένα’</i></p> <p>ερ. 4 σειρά 12</p>	<p><i>‘πολλές στιγμές αισθανόμουν ότι φτάνει...να σταματήσουμε αλλά δεν μπορούσα να σταματήσω εύκολα...οπότε μετά απλά το αποδέχτηκα...κάποια στιγμή το παιδί θα αποθηλάσει’</i></p> <p>ερ. 10Z σειρά 19-23</p>	<p><i>‘είχα κάποιες πληγές γιατί η μικρή δεν μπορούσε να πιάσει καλά...επέμεινα παρόλο που πονούσα’</i></p> <p>ερ. 2 σειρά 2-4</p>

-παρατείνουν τη συμβιωτική φάση μέσω του θηλασμού

1η	2η	3η
<p>‘...όσο μπορώ να θρέψω εσένα (το βρέφος), θρέφομαι και εγώ’</p> <p>ερ. 2 σειρά 3-4</p>	<p>‘γιατί εκεί που είσαι άνθρωπος που έχει να φροντίσει μόνο τον εαυτό του[...]παύεις να είσαι εσύ, να είσαι ως μονάδα’</p> <p>ερ. 3 σειρά 4-7</p>	<p>‘μου άρεσε πολύ και το δέσιμο που δημιουργήθηκε με το μωρό, ήμασταν πάρα πολύ κοντά, αυτοκόλλητες’</p> <p>ερ. 2 σειρά 12-13</p>

- βιώνουν τον μακροχρόνιο θηλασμό ως κατόρθωμα-θρίαμβο

1η	2η	3η
<p>‘...και η μητέρα δυναμώνει...και αυτό είναι αρκετά θεραπευτικό και για την ίδια’</p> <p>ερ. 2 σειρά 1-3</p>	<p>‘έχω καταφέρει να θηλάσω το παιδί μου 4 χρόνια και παρά την κόυραση, τις δυσκολίες, τα εμπόδια, την κριτική των άλλων, έκανα αυτό που ήθελα...σου δίνει δύναμη να κάνεις και άλλα πράγματα στη ζωή σου, σε κάνει πιο δυνατό’</p> <p>ερ. 14 σειρά 4-7</p>	<p>‘όλη την κόυραση που περιείχε όλη τη προσπάθεια, όλο τον αγώνα που έχει’</p> <p>ερ. 4 σειρά 6</p>

Ενότητα 3^η: Εικόνα μητέρας για βρέφος

Οι μητέρες ένιωθαν πως τα βρέφη τους:

- έλεγχαν το στήθος και το σώμα τους μέσω του θηλασμού

1η	2η	3η
<p>‘θήλαζε μισή ώρα στο κάθε στήθος, ζητούσε συχνά[...] τον τον είχα και δύο ώρες να θηλάζει’</p> <p>ερ. 5 σειρά 9-11</p>	<p>‘δεν έχεις δηλαδή τον απόλυτο έλεγχο, να κάνεις ό,τι θέλεις πάνω στο σώμα σου...’</p> <p>ερ. 15 σειρά 6-8</p>	<p>‘ήταν προσκολλημένη στο στήθος μου συνεχώς’</p> <p>ερ. 6 σειρά 2</p>

- ήταν έντονα προσκολλημένα σε εκείνες

1η	2η	3η
<p>‘Με το που με μύριζε, ζύπναγε’ ερ. 12 σειρά 22-23</p>	<p>‘ήταν ένα μωρό που ίσως είχε μεγαλύτερη ανάγκη την αγκαλιά μου, συνέχεια...πολύ έντονη προσκόλληση’ ερ. 7 σειρά 6-9</p> <p>‘καλό μωρό ήταν...αλλά είχε πιο έντονη την ανάγκη της επαφής...συνεχούς επαφής’ ερ.7 σειρά 13-14</p>	<p>‘ήμασταν πάρα πολύ κοντά, αυτοκόλλητες’ ερ. 2 σειρά 12-13</p>

- ήταν ανικανοποίητα, με δυσκολίες στον ύπνο ή σωματικές ενοχλήσεις

1η	2η	3η
<p>‘είχε κάποιους χαζοκολικούς[...]όχι ιδιαίτερα του ύπνου...κάτι πήγε στραβά’ ερ.12 σειρά 1-8</p>	<p>‘γκρίνιαζε...είχε περισσότερο ανάγκη την επαφή, δυσκολευόταν να κοιμηθεί...ήθελε να θηλάζει πολύ και συχνά...πιο απαιτητική’ ερ. 12 σειρά 1-6</p>	<p>‘δεν ήταν πολύ ήσυχο παιδάκι...ζητούσε συνέχεια [...]δεν ήταν ένα παιδί που κοιμόταν πάρα πολύ εύκολα ή πάρα πολύ σε διάρκεια’ ερ. 6 σειρά 2-3</p>

Ενότητα 4^η : Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους

Οι γυναίκες την περίοδο του θηλασμού βίωσαν:

- ελλιπή την στήριξη του περιβάλλοντος-κοινωνίας

1η	2η	3η
<p>‘...δεν βρέθηκε κάποιος να μου πει πως έτσι είναι τα μωρά...’ ερ. 12 σειρά 8-9</p>	<p>‘δεν είχα την απαραίτητη στήριξη να με καθοδηγήσουν’ ερ. 4 σειρά 4-6</p>	<p>‘...δεν έχουμε δυστυχώς και στην Ελλάδα άμεση επαφή να το βλέπουμε στην καθημερινότητά μας...’ ερ. .4 σειρά 1-2</p>

-τον θηλασμό ως μέσο εναντίωσης-επανάστασης προς τρίτους

1η	2η	3η
<p>‘...ήταν μια καινούργια πρακτική μέσα στο σπίτι, όπου ο καθένας έλεγε το μακρύ και το κοντό του’</p> <p>ερ. 13 σειρά 15-16</p>	<p>‘παρά...την κριτική των άλλων, έκανα αυτό που ήθελα και τα κατάφερα’</p> <p>ερ. 14 σειρά 5-6</p>	<p>‘έλα τώρα, δεν πειράζει, δώσε μπιμπερό... και έλεγα όχι[...]επέμεινα γιατί ήξερα όλα τα οφέλη’</p> <p>ερ. 2 σειρά 8-11</p>

Ενότητα 5^η: Η θέση του πατέρα – συντρόφου

Οι σύντροφοι των γυναικών που θήλασαν παρατεταμένα:

- είχαν αρνητική στάση στον μακροχρόνιο θηλασμό που φαίνεται να επιδρούσε στη σχέση του ζεύγους

1 ^η	2η	3η
<p>‘...ο άντρας μου δεν ήταν ο μεγαλύτερος υπέρμαχος του θηλασμού[...] ήταν εύκολο να φταιίει ο θηλασμός’</p> <p>ερ. 13 σειρά 17-19</p>	<p>‘είχε αρχίσει να κουράζεται...ευθύνεται ο θηλασμός’</p> <p>ερ. 16 σειρά 1-3</p>	<p>‘...του φαινόταν περίεργο και υπερβολική η συμμοερισφορά μου, αυτή η σχέση που είχα αναπτύξει με τη μικρή. Ένιωθε παραμελημένος.’</p> <p>ερ. 15 σειρά 11-12</p>

Ενότητα 6^η : Η θηλάζουσα και η μητέρα της

Σε σχέση με την μητέρα τους προκύπτουν:

-η ανάμνηση μιας ανεπαρκούς μητέρας που δεν θήλασε αρκετά

1 ^η	2 ^η	3 ^η
<p>‘...αυτό που είχε να λέει ήταν ‘με δάγκωνες’, οπότε καταλαβαίνω ότι κάτι δεν γινόταν καλά’</p> <p>ερ. 17 σειρά 7-8</p>	<p>‘υπήρχαν κάποιες ενέσεις για να κόψει το γάλα, της έκαναν κάτι σαν αλλεργία, οπότε...γι’ αυτό με θήλασε’</p> <p>ερ. 18 σειρά 10-12</p>	<p>‘όταν το έμαθα αυτό, απογοητεύτηκα, θα ήθελα να θηλάσω πιο πολύ’</p> <p>ερ. 17 σειρά 23-24</p>

-μητέρα μη διαθέσιμη

1 ^η	2 ^η	3 ^η
<p>‘είχε επιστρέψει στην εργασία της[...]. Ξεκίνησα τις φόρμουλες από 3 μηνών και θήλαζε η μητέρα μου όσο ήταν στο σπίτι’</p> <p>ερ. 17 σειρά 1-4</p>	<p>‘δούλευε και αυτή φαρμακοποιός και γύρισε 9 ημερών Στη δουλειά... υπερβολικό... τί να πώ;’</p> <p>ερ. 18 σειρά 4</p>	<p>‘σπούδαζε παράλληλα γιατί δεν είχε τελειώσει τις σπουδές’</p> <p>ερ. 18 σειρά 3-4</p>

-το αίσθημα υπεροχής των γυναικών έναντι των μητέρων τους, μέσω της ικανότητας να θηλάσουν για μεγάλο διάστημα

1 ^η	2 ^η	3 ^η
<p>‘Όχι. Πέρα από το κομμάτι της ηπιότητας[...].σαν ποιότητα θηλασμού όχι’ (δεν βρίσκει ομοιότητες στην δική της εμπειρία σαν μητέρα και την εμπειρία της μητέρας της)</p> <p>ερ. 22 σειρά 1-3</p>	<p>‘δεν έχει τις απαραίτητες γνώσεις...’ ερ. 22 σειρά 3</p> <p>‘...ήξερα ότι δεν έχει εμπειρία, δηλαδή τί να την ρωτήσω, όταν έχεις ένα νήπιο 4 ετών που θηλάζει, και εκείνη θήλασε 3 μήνες, τί να μου πει η μαμά μου, να μου πει τί’; ερ. 23 σειρά 3</p>	<p>‘Γενικά δεν έχει πολύ εμπειρία, δεν μπορούσα να την ρωτήσω[...]. δεν ήξερε, δεν μπορούσε να καταλάβει τί περνάω’</p> <p>ερ. 19 σειρά 17-22</p>

ΟΜΑΔΑ Β
ΘΗΛΑΣΜΟΣ 9 – 12 ΜΗΝΕΣ

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού

Οι γυναίκες σε αυτή την ομάδα θεωρούν πως:

-ο θηλασμός θωρακίζει την υγεία της μητέρας και του βρέφους

4η	5η	6 ^η
<p><i>‘...τα οφέλη για καρκίνο, για πρόληψη, πάρα πολλά’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 4 σειρά 5</p>	<p><i>‘το γάλα της μητέρας για τους πρώτους μήνες είναι ότι του δίνει τα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά στοιχεία που χρειάζεται ο οργανισμός;’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 1 σειρά 2-4</p>	<p><i>‘...ήταν πολύ καλό για μένα, για την υγεία μου έχοντας ιστορικό καρκίνου του μαστού από μαμά και θεία...όσο περισσότερο θηλάσεις, μειώνεις τον κίνδυνο’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 11 σειρά 16-18</p>

- η διάρκειά του είναι επιλογή της μητέρας

4η	5 ^η	6 ^η
<p><i>‘...είχα στο νου μου ότι θέλω μέχρι τον χρόνο, δεν ήθελα παραπάνω[...].Είχα ξεκινήσει το δεν προσφέρω, δεν αρνούμαι...’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 8 σειρά 8-14</p>	<p><i>‘Είχα στο μυαλό μου πάνω κάτω στο έτος. Δεν μ’άρεσε σαν εικόνα ένα νήπιο στα δύο να βρίσκεται στο στήθος...δεν ξέρω πλέον την σκοπιμότητα’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 9 σειρά 10-13</p>	<p><i>‘δεν υπάρχει καλύτερο πράγμα από τον δεσμό που γίνεται υπό φυσιολογικές συνθήκες, δηλαδή δεν είναι ένας θηλασμός που μπορεί να κρατάει ή να τον κρατάς εσύ για προσωπικούς λόγους και για να καλύψεις δικές σου ανάγκες’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 9 σειρά 3-5</p>

-συμβάλλει στη σύνδεση μητέρας-βρέφους

4η	5η	6η
<p><i>‘αυτό της ζεστασιάς και της δυνάδας, δηλαδή ήταν η στιγμή μας, η ώρα μας με το μωρό’</i></p> <p>ερ. 3 σειρά 5-6</p>	<p><i>‘Πιστεύω ότι έχει να δώσει στο μωρό...πέρα από τη συναισθηματική επαφή που θα αναπτύξει με τη μητέρα...’</i></p> <p>ερ. 1 σειρά 1-2</p>	<p><i>‘Πολύτιμο εργαλείο για τον δεσμό μαμάς-μωρού’</i></p> <p>ερ. 1 σειρά 2</p>

Ενότητα 2^η: Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

Οι γυναίκες βίωσαν τον θηλασμό ως:

- μια θετική εμπειρία

4η	5η	6η
<p><i>‘πολύ όμορφη διαδικασία [...]έχει εγγύτητα, πολλή ζεστασιά’</i></p> <p>ερ. 1 σειρά 1-2</p>	<p><i>‘Ενώ περίμενα ότι δεν θα μ’αρέσει, ότι θα δημιουργεί ενόχληση...τελικά δεν είχα αυτή την αίσθηση’</i></p> <p>ερ. 2 σειρά 1-3</p>	<p><i>‘...υπήρχε απέραντη αγάπη, απέραντη ηρεμία, ήταν όλα πολύ όμορφα. Ο θηλασμός ήταν για μένα γενικά από τις πιο όμορφες στιγμές’</i></p> <p>ερ. 3 σειρά 1-2</p>

- μια διαδικασία αυτοενίσχυσης

4η	5η	6 ^η
<p><i>‘Ενιωθα περήφανη. Ότι είναι κάτι που κατάφερα’</i></p> <p>ερ. 10 σειρά 1</p>	<p><i>‘περίμενα ότι δεν θα μ’αρέσει[...]τελικά αποδείχθηκε πως δεν είναι έτσι...και σε κάποιες φάσεις μ’άρεσε’</i></p> <p>ερ. 2 σειρά 2-6</p>	<p><i>‘Υπάρχουν βέβαια οι μαραθώνιοι θηλασμοί για να και θηλάζεις για να αυξήσεις την παραγωγή. Εγώ επειδή είχα αυξημένη παραγωγή, δεν χρειάστηκε...’</i></p> <p>ερ. 5 σειρά 10-12</p>

Ενότητα 3^η : *Εικόνα μητέρας για βρέφος*

Στην ενότητα αυτή στις 2 από τις 3 περιπτώσεις αναφέρεται το βρέφος ως ικανοποιημένο και αναρμονισμένο με τη μητέρα του. Ωστόσο, στην 3^η περίπτωση (συνέντευξη 5) το βρέφος βιώνεται ως ανικανοποίητο, μέσω ενός πιο ψυχαναγκαστικού θηλασμού, με μετρήσεις και μητρικό άγχος για την ποιότητα του γάλακτος.

Ενότητα 4^η : *Περιβάλλον εκτός της δυάδας μητέρας-βρέφους*

Και στην ενότητα αυτή φαίνεται να μην προκύπτουν ευρήματα με κάποια κοινή βάση.

Ενότητα 5^η : *Η θέση του πατέρα – συντρόφου*

Στην ενότητα αυτή προέκυψαν τα εξής:

- θετική ή ουδέτερη στάση πατέρα απέναντι στο θηλασμό

4η	5 ^η	6η
<p><i>‘Το θεωρούσε πολύ σημαντικό’</i></p> <p>ερ. 12 σειρά 3</p>	<p><i>‘δεν μου είχε πει ποτέ κάτι...γιατί τη θηλάζεις ή θηλάζεις μεγάλο διάστημα, πόσο τη θηλάζεις ή θήλασέ τη περισσότερο...δεν έπαιρνε μέρος σε αυτό’</i></p> <p>ερ. 15 σειρά 1-3</p>	<p><i>‘σε μεγάλο βαθμό υποστηρικτική[...]στην πρώτη κόρη ήταν όλα πολύ καλά...πιο βατά’</i></p> <p>ερ. 13 σειρά 1-3</p>

- το στήθος ήταν μόνο μητρικό, όχι σεξουαλικό

4η	5 ^η	6 ^η
<p><i>‘με το στήθος άλλαξε η σχέση, δηλαδή έπαψε να είναι κομμάτι πιο σεξουαλικό’</i></p> <p>ερ.11 σειρά 8-9</p>	<p><i>‘δεν νομίζω να οφείλεται στο θηλασμό βέβαια, ο σεξουαλικός τομέας, αλλά ναι...δεν ήταν καλός...δεν ένιωθα καλά που είχα γάλα στο στήθος, σε εκείνη την περιοχή να σε πλησιάζει ο άλλος;’</i></p> <p>ερ. 13 σειρά 1-4</p>	<p><i>‘δεν έχουμε την καλύτερη εικόνα στην περίοδο του θηλασμού για το σώμα μας οι μητέρες. Σίγουρα η λίμπιντο πέφτει κατακόρυφα’</i></p> <p>ερ. 12 σειρά 9-10</p>

Ενότητα 6^η: Η θηλάζουσα και η μητέρα της

Οι συμμετέχουσες εδώ αναφέρουν:

- μη επαρκή θηλασμό από τις μητέρες τους

4η	5 ^η	6 ^η
<p><i>‘Το έψαχνα τότε πολύ με την θεραπεία. Ρώτησα την μητέρα μου και είπε ότι δεν με θήλασε’</i></p> <p>ερ.14 σειρά 1-2</p>	<p><i>‘Θήλασα 4 μήνες νομίζω, γιατί τότε έβαζαν τη διατροφή πιο νωρίς, τις στέρες τροφές...είχε γυρίσει και νωρίς στη δουλειά...’</i></p> <p>ερ. 17 σειρά 1-2</p>	<p><i>‘Όχι δεν θήλασα...εποχή που οι μαμάδες δεν θήλαζαν[...] ξέρω ότι ο θηλασμός πέρασε πολύ στο ντούκου, αλλά έτσι γινόταν εκείνη την εποχή’</i></p> <p>ερ. 15 σειρά 1-4</p>

-αρνητική αναπαράσταση εαυτού ως βρέφος

4η	5η	6 ^η
<p>‘...γκρινιάρικο, πολύ απαιτητικό, πεισματάρικο πολύ, αυτά είναι που έχω ακούσει...ούτε αγγίγματα ήθελα, ούτε πολλές αγκαλιές’</p> <p>ερ. 14 σειρά 7-9</p>	<p>‘Ναι ήμουν δύσκολο μωρό και εγώ,ο μπαμπάς μου θυμάμαι πάντα να λέει όταν έμαθε ότι η μαμά ήταν έγκυος στην αδελφή μου, η ευχή του ήταν να είναι ήσυχο μωρό’</p> <p>ερ. 18 σειρά 1-3</p>	<p>‘εγώ ήμουν το ευκολάκι[...].γάλα, μπουκάνουμε, χορταίνουμε, πέφτουμε σε λήθαργο, το συμπλήρωμα έχει τέτοια επίδραση και ήταν όλες οι διαδικασίες πολύ εύκολες’</p> <p>ερ. 16 σειρά 3-6</p>

-ανάγκη να τα καταφέρουν καλύτερα από τις μητέρες τους/ ανταγωνισμός

4η	5η	6 ^η
<p>‘η μαμά μου ήταν πιο αγχώδης σε μικρά πράγματα του τύπου ‘πόσο θα φάς’, ‘τί έφαγες’...εμένα[...].με αγχώνουν πράγματα όπως να μην στεναχωρηθεί (η κόρη), να είναι καλά. Κάνω (συνδέσεις με μητέρα) πιο πολύ στο κομμάτι του τί να αποτύχω’</p> <p>ερ. 17 σειρά 17-21</p>	<p>‘ας πούμε, η μαμά μου μου έλεγε αφού είχα θηλάσει έξι μήνες, εντάξει μπορείς τώρα που θα αρχίσει να τρώει να το κόψεις σταδιακά, κόψτης το ας πούμε, απόγαλάκτισέ την’</p> <p>ερ. 9 σειρά 6-8</p>	<p>‘άρχισε το μωρό να πλησιάζει τον πρώτο χρόνο...και να μου λέει ‘και που θα πάει’;...είχα έρθει σε πολύ έντονη ρήξη με την οικογένειά μου’</p> <p>ερ. 11 σειρά 13-15</p>

-ενοχοποίηση των μητέρων τους για ανεπαρκή θηλασμό

4η	5 ^η	6η
<p>‘...της το κουβαλούσα λίγο βαριά της μαμάς μου, ότι γιατί δεν με θήλασες και μήπως επηρέασε αυτό την σχέση μας και έκανα διάφορα σενάρια’</p> <p>ερ. 14 σειρά 5-6</p>	<p>‘δεν ξέρω...δεν μπορώ να κάνω...δεν γνωρίζω και πολλά, δηλαδή δεν έχω συζητήσει με τη μητέρα μου γι’αυτή τη περίοδο που ήμουν εγώ...που με θήλαζε...όχι, όχι’</p> <p>ερ. 23 σειρά 1-3</p>	<p>‘βγαίνουν και δικά τους θέματα. Κάνουν προβολές... δημιουργήθηκαν κάποιες ενοχές, ότι εκείνες δεν ήταν τόσο δοτικές’</p> <p>ερ. 18 σειρά 4-9</p>

ΟΜΑΔΑ Γ
ΘΗΛΑΣΜΟΣ 3 - 4 ΜΗΝΕΣ

Ενότητα 1^η : Ταυτότητα θηλασμού

Στην ενότητα αυτή οι μητέρες της συγκεκριμένης ομάδας πιστεύουν πως ο θηλασμός:

-διασφαλίζει την υγεία του βρέφους

7 ^η	8 ^η	9 ^η
<p><i>‘Είναι καλός ο θηλασμός, για την ψυχική υγεία και τα αντισώματα’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 1 σειρά 5-6</p>	<p><i>‘...αν σταματούσα θα το συνέδεα πάρα πολύ με αρρώστιες...ότι μπορεί να αρρωστήσει, αυτά τα αντισώματα δεν θα τα έπαιρνε’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 10 σειρά 4-6</p>	<p><i>‘...συμβάλλει στη σωματική και συναισθηματική του υγεία’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 1 σειρά 1-2</p>

-καλό είναι να μην διαρκεί υπερβολικά σε χρόνο

7 ^η	8 ^η	9 ^η
<p><i>‘είναι ιδανική περίοδος[...]για έξι μήνες, ότι είναι πολύ καλό.Εγώ πιστεύω ότι ένα χρόνο θα μπορούσε να θηλάσει το παιδάκι’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 1 σειρά 1-3</p>	<p><i>‘έχω και φίλες όχι τόσο κοντά σε μένα που ακόμα θηλάζουν... στα τρία χρόνια. Δεν μπορώ να το βλέπω...’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 25 σειρά 9-10</p>	<p><i>‘...το παιδί μεγαλώνει...αλλάζει και η σχέση...δεν ξέρω πως αυτό ενισχύει την αυτονομία του’</i></p> <p style="text-align: center;">ερ. 4 σειρά 13-15</p>

Ενότητα 2^η : Το γυναικείο βίωμα του θηλασμού

Και οι τρεις συμμετέχουσες φαίνεται πως:

-βίωσαν αρνητικά το θηλασμό του μωρού τους

7η	8η	9η
<p><i>‘ήταν πάρα πολύ επώδυνο για μένα...ότι δεν μπορούσα να το ταΐσω ...να δώσω δικό μου γάλα’</i></p> <p>ερ. 3 σειρά 2-3</p>	<p><i>‘ ...το μωρό κατευθείαν θήλαζε και ούτε πονούσα... δεν ήταν ο πόνος που μου προκαλούσε αποστροφή ήταν...εμ...η εξάρτηση, αυτό με δυσκόλευε κυρίως’</i></p> <p>ερ. 4 σειρά 2-5</p>	<p><i>‘...κάπως σε εγκλείει...σε περιορίζει...αρκετά κοπιαστική διαδικασία’</i></p> <p>ερ. 1 σειρά 7-8</p>

- ένιωσαν ανεπαρκείς ως θηλάζουσες μητέρες

7η	8η	9η
<p><i>‘...δεν μπορούσα να βγάλω και γάλα...έπρεπε να το βγάλω από το θήλαστρο, προσπάθησα αλλά δεν έβγαине’</i></p> <p>ερ. 2 σειρά 5-7</p>	<p><i>‘Είναι αυτό που διαβάζεις και αυτό που μου δημιούργησε και τις ενοχές...γιατί εγώ ήθελα να το σταματήσω πολύ νωρίτερα...’</i></p> <p>ερ. 5 σειρά 5-7</p>	<p><i>‘Θήλασα περίπου τέσσερις μήνες, όχι αρκετά ικανοποιητικά για την δικιά μου αντίληψη’</i> ερ. 2 σειρά 1</p> <p><i>‘...απλά λίγο ενοχές ότι θα ήθελα να έχω περισσότερο γάλα, θα ήθελα να θηλάσω παραπάνω’</i> ερ. 10 σειρά 16-17</p>

- δηλώνουν αμφιθυμία την περίοδο του θηλασμού

7 ^η	8 ^η	9 ^η
<p>‘αντί να αυξάνεται η ποσότητα, μειωνόταν. Και μετά ήταν μόνο από τη μία πλευρά, το άλλο δεν λειτουργούσε’</p> <p>ερ. 3 σειρά 9-11</p>	<p>‘αγωνόμουν περισσότερο και έλεγα μα γιατί δεν συνδέομαι με το παιδί μου και ‘τι λάθος κάνω...μήπως δεν το θέλω, μήπως δεν θέλω...μήπως δεν θέλω που έχω παιδί;’</p> <p>ερ. 6 σειρά 6-8</p>	<p>‘όλα τα μωρά έχουν απαιτήσεις...δεν το λέω αρνητικά...Γενικά έχω θετική, δεν...Μεταξύ μέσου όρου και κάποια πράγματα αρκετά θετικά, ας πούμε’</p> <p>ερ. 6 σειρά 4-6</p>

- βίωσαν τον αποθλασμό ως δική τους λυτρωτική απόφαση

7 ^η	8 ^η	9 ^η
<p>‘Σταμάτησα να προσπαθώ για πολύ λίγο γάλα είχα προσπαθήσει πολύ και κουράστηκα...ήταν πολύ δύσκολο, έπρεπε να κάνω και άλλα πράγματα’</p> <p>ερ.10 σειρά 12-18</p>	<p>‘...σταμάτησα στους 4 μήνες. Το έκανα δώρο στα γενέθλιά μου και στον εαυτό μου. Είπα αυτό είναι, τέλος’</p> <p>ερ. 5 σειρά 16-17</p>	<p>‘Μόνη μου το σταμάτησα γιατί ήταν απλά ταλαιπωρία’</p> <p>ερώτηση 8 σειρά 1-2</p>

Ενότητα 3^η: Εικόνα μητέρας για βρέφος

Οι μητέρες βίωναν τα παιδιά τους:

-ως ανικανοποίητα και αναστατωμένα

7 ^η	8 ^η	9 ^η
<p>‘...μετά από λίγο ξαναπεινούσε πάλι, δεν μπορούσε με τραυμάτιζε, σε κάποια φάση έγινε πολύ άσχημο, μου δημιουργούσε πληγές’</p> <p>ερ.3 σειρά 4-6</p>	<p>‘στην αρχή έκλαιγε πολύ...ξέρεις δεν ικανοποιούνταν με τίποτα εύκολα’</p> <p>ερ. 7 σειρά 5-6</p>	<p>‘είναι πάρα πολύ κινητική, από μικρή ήταν πολύ κινητική’</p> <p>ερ. 10 σειρά 11-12</p>

-σε πιθανό κίνδυνο κατά την περίοδο που θηλάζαν

7η	8η	9η
<p>‘...άρχισε να χάνει βάρος μετά, οπότε αγχώθηκε ο παιδίατρος, μου έβαλε το μαχαίρι στο λαιμό, της έδινε σκόνη και το δικό μου συμπληρωματικά’</p> <p>ερ. 10 σειρά 6-8</p>	<p>‘..θεωρώ πως ηρέμησε πολύ από τότε που σταμάτησα να θηλάζω...αγωνόμουν και εγώ με τον θηλασμό, ίσως το περνούσα στο μωρό[...].έκλαιγε πολύ...’</p> <p>ερ. 7 σειρά 1-6</p>	<p>‘...ενώ έχει πάρα πολύ όρεξη για φαΐ...είναι αδυνατούλα...πάρα πολύ κινητική...έπρεπε να πάρει συμπλήρωμα. Και το λαμβάνεις υπόψη ...χτίζεις λίγο και την συνείδησή σου σε σχέση με τον θηλασμό’</p> <p>ερ.10 σειρά 10-14</p>

Ενότητα 4^η: Περιβάλλον εκτός της διάδας μητέρας-βρέφους

Εδώ προκύπτει:

-ανάγκη της θηλάζουσας για καθοδήγηση και στήριξη από τρίτους

7η	8η	9η
<p>‘Μιλούσα και με γιατρό και με το σπίτι του θηλασμού, βέβαια πολλές φορές έρχονταν σε κόντρα και με τρέλαιναν’</p> <p>ερ. 10 σειρά 1-2</p>	<p>‘Μιλούσα με πολύ κόσμο...και με τον Κ. και με φίλες μου και έλεγα ‘Τί να κάνω’;</p> <p>ερ. 10 σειρά 6-7</p>	<p>‘Η πιο δυσάρεστη εμπειρία μου ήταν ο θηλασμός στο νοσοκομείο[...].προσπαθούσαν να ενισχύσουν το θηλασμό και από την άλλη υπήρχε μια πίεση...πιεστική διαδικασία, ελεγκτική...’</p> <p>ερ. 2 σειρά 17-22</p>

-οι μητέρες νιώθουν παραπλανημένες

7η	8η	9η
<p>‘Λόγω διαφήμισης, όσων βλέπεις δεν φαίνεται πουθενά ο πόνος, θέλει προσπάθεια...το φανταζόμουν εντελώς ονειρικά, όπως στις διαφημίσεις’</p> <p>ερ. 5 σειρά 2-5</p>	<p>‘...θύμωνα με όσα είχα διαβάσει που δεν σου έλεγαν και την αλήθεια’</p> <p>ερ. 13 σειρά 2</p>	<p>‘υπάρχει μια προσπάθεια ενίσχυσης του μητρικού θηλασμού...μια υπερπροσπάθεια, εγώ έχω πάντα μία υποψία για την κατασκευή μιας κατάστασης’</p> <p>ερ. 1 σειρά 9-11</p>

Ενότητα 5^η: Η θέση του πατέρα – συντρόφου

Στην ενότητα αυτή παρατηρούνται διαφορετικές στάσεις του πατέρα κατά τη διάρκεια του θηλασμού. Ο κοινός τόπος θα μπορούσε να επισημανθεί :

-αρνητική επίδραση του θηλασμού στη σχέση του ζεύγους

7η	8η	9η
<p><i>‘εκείνο το 3μηνο δεν ένιωθα, δεν είχα καθόλου διάθεση ήταν εντελώς αντισεξουαλικός ο θηλασμός για μένα’</i></p> <p>ερ.15 σειρά 10</p>	<p><i>‘δεν ήμουν καλά και επηρεαζόταν και η σχέση μου με τον Κ., είχα πολλά νεύρα’</i></p> <p>ερ. 14 σειρά 1-2</p>	<p><i>‘Σεξουαλικότητα χάλια μαύρα[...].Ήταν όλη αυτή η μεγάλη περίοδος της εγκυμοσύνης και μετά του θηλασμού...κατιούσα’</i></p> <p>ερ. 13 σειρά 5-10</p>

Ενότητα 6^η: Η θηλάζουσα και η μητέρα της

Οι συμμετέχουσες φαίνεται να βιώνουν την μητέρα τους:

-ανεπαρκή, που δεν τις θήλασε αρκετά

7η	8η	9η
<p><i>‘δεν μας θήλασε πολύ...3 μήνες εμένα...’</i></p> <p>ερ. 18 σειρά 1-2</p>	<p><i>‘Δεν είναι πολύ ήρεμη...οπότε δεν θα είχε την ψυχραιμία ή την υπομονή να πει...α!τόρα θα κάτσω με το μωρό μου και θα κάνουμε αυτό...’</i></p> <p>ερ. 24 σειρά 7-9</p>	<p><i>‘θήλασα πολύ λίγο. Δεν θυμάμαι πόσο μου είχε πει, αν ήταν δύο ή τρεις μήνες...’</i></p> <p>ερ. 16 σειρά 3</p>

-μη διαθέσιμη σωματικά/ψυχικά, κατά την βρεφική ηλικία

7 ^η	8 ^η	9 ^η
<p>‘Από ότι ξέρω η μαμά μου έφυγε νωρίς να πάει στη δουλειά, γι’αυτό δεν μας θήλασε και πολύ’</p> <p>ερ. 19 σειρά 1-2</p>	<p>‘νομίζω όταν είχα γεννηθεί είχε αρκετές εντάσεις με τους γονείς της, οπότε δεν ήταν σε καλή φάση’</p> <p>ερ.24 σειρά 9-10</p>	<p>‘Ως μεγάλη και μάνα τώρα, νιώθω λίγο ότι η μαμά μου θα είχε καταπιεστεί πάρα πολύ’</p> <p>ερ. 18 σειρά 3-4</p>

-φαντασιώνονται πως η μητέρα προσδοκά την ταύτιση μαζί της, σχετικά με την εμπειρία του θηλασμού

7 ^η	8 ^η	9 ^η
<p>‘Αν τους άφηνα θα μου έλεγαν, ειδικά η μητέρα μου ...τη δική της εμπειρία, δεν μου είναι χρήσιμη, η δική μου εμπειρία είναι άλλη’</p> <p>ερ. 21 σειρά 2-5</p>	<p>‘θήλασα πολύ λίγο ...και θυμάμαι να μου λέει η μητέρα μου «και εσύ δεν θήλασε πολύ, μην τρελαίνεσαι»</p> <p>ερ. 18 σειρά 1-2</p>	<p>‘...το είχε ότι «εγώ δεν θήλασα, η αδελφή σου δεν θήλασε, πιθανόν και εσύ να μην...»’</p> <p>ερ. 19 σειρά 1-2</p>

Σύνοψη ευρημάτων

Για την **Ομάδα Α** όπου οι συμμετέχουσες είχαν μια εμπειρία παρατεταμένου θηλασμού 3-4 χρόνων, τα ευρήματα συνοψίζονται στην εξιδανίκευση του θηλασμού, στην πεποίθηση ότι εξασφαλίζει την υγεία του βρέφους, ενώ φαίνεται να υπήρξε ένα μέσο επανόρθωσης-επανασύνδεσης με το μωρό τους. Οι θηλάζουσες για μεγάλο διάστημα ένιωθαν παθητικές, παρέτειναν την συμβιωτική φάση της σχέσης με το παιδί τους, ενώ νιώθουν τον θηλασμό ως ένα μεγάλο κατόρθωμα. Σχετικά με το μωρό τους, ένιωθαν πως τον έλεγχο του σωμάτός τους και του στήθους τους τον είχε αποκλειστικά εκείνο, πως ήταν έντονα προσκολλημένο πάνω τους και, παρότι θήλασαν, ήταν ανικανοποίητα και εμφάνιζαν δυσκολίες. Το περιβάλλον βιώθηκε ελλειπές, χωρίς κοινωνική στήριξη, ενώ η πρακτική του θηλασμού αποτέλεσε ένα μέσο εναντίωσης προς τρίτους. Οι σύντροφοι είχαν αρνητική στάση απέναντι στη μακρά διάρκεια του θηλασμού, η οποία φαίνεται να επέδρασε αρνητικά στην σχέση του ζεύγους. Η μητέρα τους βιώθηκε ανεπαρκής, καθώς δεν τις θήλασε αρκετά, δεν ήταν διαθέσιμη στην βρεφική ηλικία, ενώ φαίνεται να αναπτύχθηκε ένα αίσθημα υπεροχής των συμμετεχουσών απέναντι στις μητέρες τους, μέσω της ικανότητας να θηλάσουν για μεγάλο διάστημα.

Στην **Ομάδα Β** οι γυναίκες θήλασαν από 9-11 μήνες και φαίνεται να πιστεύουν πως ο θηλασμός θωρακίζει την υγεία τόσο του βρέφους όσο και της μητέρας, η διάρκειά του είναι επιλογή της μητέρας, συμβάλλει στη σύνδεση μητέρας βρέφους, ενώ η εμπειρία τους ήταν θετική και φαίνεται να είχαν την ευκαιρία για αυτοενίσχυση. Η στάση του συντρόφου ήταν θετική ή ουδέτερη, ενώ το στήθος βιώθηκε αποκλειστικά ως μητρικό και όχι σεξουαλικό, την περίοδο που θήλασαν. Η μητέρα τους βιώθηκε ως μη επαρκής με μικρό διάστημα θηλασμού, οι συμμετέχουσες φέρουν μια αρνητική αναπαράσταση εαυτού ως βρέφη, ενοχοποιούν τις μητέρες τους για ανεπαρκή θηλασμό και δείχνουν να είχαν την ανάγκη να τα καταφέρουν καλύτερα από τις μητέρες τους, σε έναν θηλαστικό ανταγωνισμό.

Για την **Ομάδα Γ**, όπου οι γυναίκες θήλασαν 3-4 μήνες με δυσκολίες, είναι επίσης κοινή η πεποίθηση ότι ο θηλασμός διασφαλίζει την υγεία του βρέφους, ενώ πιστεύουν πως καλό είναι να μην διαρκεί πολύ ως περίοδος. Βίωσαν αρνητικά την εμπειρία αυτή, με αίσθημα ανεπάρκειας και αμφιθυμία κατά τους μήνες που θήλασαν τα παιδιά τους, τα οποία βιώθηκαν από τις μητέρες τους ως ανικανοποίητα και

αναστατωμένα, σε πιθανό κίνδυνο λόγω μη επαρκούς θηλασμού. Οι μητέρες αυτές είχαν ανάγκη από στήριξη και καθοδήγηση από το περιβάλλον, ενώ ένιωσαν παραπλανημένες από την προβολή μιας εξιδανικευμένης αναπαράστασης του θηλασμού και της μητρότητας. Η πρακτική του θηλασμού είχε αρνητική επίδραση στη σχέση με τους συντρόφους τους, ενώ οι μητέρες τους βιώθηκαν ανεπαρκείς, επειδή δεν θήλασαν αρκετά, μη διαθέσιμες σωματικά και ψυχικά κατά τη βρεφική ηλικία. Τέλος, ανέφέρθηκαν φαντασιώσεις πως η μητέρα κάθε συμμετέχουσας προσδοκούσε την ταύτιση της κόρης της μαζί της, σχετικά με την εμπειρία του θηλασμού και τη διάρκειά του.

Συζήτηση

Ο θηλασμός είναι πρόσκληση για μια ψυχική διεργασία για κάθε γυναίκα, όπου πρώιμα ή οιδιποδειακά άγχη έρχονται στην επιφάνεια ξανά. Το διακύβευμα του θηλασμού βρίσκεται στην ένωση του μητρικού με το θηλυκό, όπου το οιδιπόδειο διαχειρίζεται και οργανώνει τα πρώιμα άγχη της μητέρας.³ Οι μητέρες που θηλάζουν για χρόνια, όπως εκείνες της Ομάδας Α, αποφεύγουν τον αποχωρισμό και αποκλείουν τον σύντροφο από τη σχέση με το παιδί, αλλά και από τη σχέση μαζί τους. Διατηρούν για καιρό την ταυτότητα του μητρικού στήθους, απωθώντας τη σεξουαλικότητα. Παρατείνουν τη συμβιωτική σχέση με το παιδί τους, μπλοκάροντας την αυτονόμησή του αλλά και την ψυχοσεξουαλική του ανάπτυξη, καθώς θηλάζουν ως και την νηπιακή ηλικία, ή και αργότερα. Η εξιδανίκευση του θηλασμού συνδέεται με την αντίσταση απέναντι στην αιμομικτική διάστασή του, απωθώντας πρώιμα άγχη και πιθανές διαστροφικές φαντασιώσεις, όπως αναφέρει η Η. Parat (1999).

Μέσω του θηλασμού αναβιώνονται παρελθοντικά τραύματα και άγχη, που συνοψίζονται στα λόγια της Μ. *Ένα θετικό, περίεργο θετικό ήταν, πως όλη την περίοδο που θήλαζα, άρχισε να σταματάει λίγο πριν σταματήσω το θηλασμό, είχα ώρες-ώρες κάποια συναισθήματα άσχετα με το μωρό. Να θυμάμαι κάποια πράγματα για τη ζωή μου...συναισθήματα, που έλεγα αυτά που τα θυμήθηκα; [...]ένιωθα σαν να συνδέονταν κομμάτια της ζωής μου συναισθηματικά'* (9^η συνεντεύξη, ερ 11). Η Freidman(1996) και η Parat(1999) επισημαίνουν την αναβίωση συναισθημάτων και την ανάδυση φαντασιώσεων της μητέρας από τη δική της βρεφική ηλικία και τη σχέση με τη δική της μητέρα, ωστόσο πιστεύουν και στους εξελικτικούς παράγοντες που πιθανά μεταμορφώνουν την στοματική εμπειρία των γυναικών ως βρέφη. Από τα ευρήματα άλλωστε, προκύπτει πως οι συμμετέχουσες και στις τρεις ομάδες βίωσαν ως ανεπαρκή τη μητέρα τους, καθώς καμία δεν πιστεύει πως θήλασε αρκετά ως μωρό. Μπορούμε να σκεφτούμε πως

³L' érotique maternelle, Psychanalyse de l' allaitement, Hélène Parat, σελ.187

όλες έζησαν ως βρέφη την δεκαετία του 1980 στην Ελλάδα, όπου κοινωνικά οι γυναίκες άρχισαν να διεκδικούν περισσότερα δικαιώματα, να εργάζονται και να εξασθενεί σταδιακά το μοντέλο της μητέρας που είναι αποκλειστικά τροφός και μεγαλώνει τα παιδιά της στο σπίτι. Ακόμη, η οικονομική και βιομηχανική εξέλιξη της εποχής εξιδανίκευε τη χρήση του γάλακτος σε σκόνη, ως μια ενδεχόμενη διευκόλυνση της μητέρας και απλοποίησης της μητρικής φροντίδας.

Κάθε συμμετέχουσα λοιπόν, φαίνεται να ήρθε αντιμέτωπη με την ταύτιση ή αντι-ταύτιση⁴ με τη δική της μητέρα. Η Freidman(1996) αναφέρει ως σπάνια την επιθυμία μια γυναίκα να μην θέλει να θηλάσει. Είναι επιθυμία σχεδόν για όλες, γεγονός που αποδεικνύεται από τις συμμετέχουσες, οι οποίες δηλώνουν πως είχαν κάνει μια προετοιμασία διαβάζοντας, αναζητώντας συμβουλές, συζητώντας.

Σε μια προσπάθεια υπεραναπλήρωσης της δικής τους εμπειρίας ως μωρά, μπορεί να θηλάζουν παρατεταμένα, νιώθοντας πως θριαμβεύουν απέναντι στις μητέρες που δεν τα κατάφεραν, οι οποίες βιώνονται ως εκείνες που δεν ξέρουν, ή δεν προσπάθησαν αρκετά, ή έπεσαν θύματα της οικονομικο-κοινωνικής εξέλιξης της εποχής. Με την πρόταση της Η. Parat(1999) 'ποιος θηλάζει, ποιόν', σκεφτόμαστε την ανάγκη να καλυφθεί η συναισθηματική πείνα της ίδιας της θηλάζουσας...όπως αναφέρει και η Ε. *'Σε επίπεδο συναισθηματικής θρέψης, όσο μπορώ να θρέψω εσένα, θρέφομαι και εγώ'* (1^η συνέντευξη, ερ. 2)

Τέλος, ο θηλασμός είναι ένας τόπος αναμέτρησης, μια πρόκληση ανάμεσα σε μητέρα και κόρη. Μια υπενθύμιση ότι κάτι δεν πήγε καλά χρόνια πριν, μια ευκαιρία η κόρη να ξεπεράσει την μητέρα ή να της επιδείξει πώς θα ήθελε να έχει φροντιστεί. Κάποιες γυναίκες το αντέχουν, παρατείνουν το θηλασμό, θέλουν να υπερτονίσουν πως είναι ικανές, κάποιες νιώθουν ότι κατάφεραν κάτι που η μητέρα τους δεν κατάφερε, αλλά έχουν στον νου τους πως ο παρατεταμένος θηλασμός μπορεί να παρεμποδίζει την εξέλιξη του παιδιού τους. Τέλος, εκείνες που δυσκολεύονται και θηλάζουν πιεσμένες και για λιγότερο διάστημα, καταλήγουν στην ταύτιση με τη μητέρα τους, που και εκείνη δεν τα κατάφερε τότε. Πιθανά να μην άντεξαν τον ανταγωνισμό, το ενδεχόμενο να τις ξεπεράσουν, ή να βρήκαν μια ευκαιρία να τις συγχωρέσουν, μέσα από το κοινό βίωμα και την κατανόησή τους.

---

⁴Χρήση του όρου όχι με την έννοια της προβλητικής αντι-ταύτισης του αναλυτή μέσα στην αναλυτική διαδικασία (Grinberg, 1962), αλλά με την χρήση στη γαλλική κυρίως βιβλιογραφία, όπου το υποκείμενο οδηγείται στην ταύτιση με το αντίθετο του Άλλου.

Η Μ. Klein άλλωστε μας θυμίζει πως *‘μέσω της μητρότητας, μια γυναίκα μπορεί να αποκαταστήσει κάποια Αντικείμενα- σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα, μπορεί να επαναδημιουργήσει έναν ολόκληρο κόσμο’*³, θέση που μας κάνει να σκεφτούμε πως είναι πιθανή η αποκατάσταση και η επανόρθωση της σχέσης με το πρωταρχικό αντικείμενο μέσω της απόκτησης δικού της παιδιού.

Περιορισμοί έρευνας και προτάσεις για μελλοντική διερεύνηση. Μέσω της συγκεκριμένης έρευνας έγινε μια πρώτη προσπάθεια μελέτης και κατανόησης του βιώματος του θηλασμού από την πλευρά της μητέρας. Ο βασικότερος περιορισμός αφορά στην επιλογή της ποιοτικής μεθόδου (Ερμηνευτική Φαινομενολογική Ανάλυση) που δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων της έρευνας, ωστόσο η ποιοτική ανάλυση θεωρούμε πως είναι σημαντική, γιατί επιτρέπει μια εις βάθος κατανόηση και προσέγγιση του υπό διερεύνηση θέματος. Θα μπορούσε να ακολουθήσει μια μετα-ανάλυση των ευρημάτων σε μια ευρύτερη έρευνα που θα αφορά στην εμπειρία του θηλασμού, σε συνδυασμό με ποσοτικές μεθόδους που θα μπορούσαν να περιγράψουν το βίωμα από την πλευρά της θηλάζουσας γυναίκας.

Ένας δεύτερος περιορισμός, αφορά στον ρόλο που διαδραματίζει η προσωπικότητα κάθε συμμετέχουσας στην επιλογή που κάνει σχετικά με το αν και για πόσο διάστημα θα θηλάσει το παιδί της. Στόχος μας ήταν να μελετήσουμε την εμπειρία των γυναικών με βάση το διάστημα που θηλάσαν το πρώτο παιδί τους, και όχι η ύπαρξη πιθανής ψυχοπαθολογίας ή η διερεύνηση στοιχείων της προσωπικότητάς της. Ωστόσο, θα είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον μια μελέτη που θα μπορούσε να συμπεριλάβει και αυτόν τον παράγοντα υπόψη, καθώς και μια διαπολιτισμική μελέτη με ενδιαφέρον στην εμπειρία γυναικών από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα.

Ένας τρίτος περιορισμός, αφορά στην διεξαγωγή των συνεντεύξεων σε μία μόνο συνάντηση. Αγγίζοντας ένα τόσο βαθιά προσωπικό βίωμα όπως ο θηλασμός του βρέφους της, σκεφτόμαστε πως ενδεχομένως μια συμμετέχουσα θα μπορούσε να δώσει περισσότερο υλικό μέσα περισσότερες συναντήσεις, που θα διασφάλιζαν μια σχέση εγγύτητας και ασφάλειας. Όπως επισημάνθηκε και στο Α' Μέρος της εργασίας, το ζήτημα αποτελεί ταμπού και αποφεύγεται ακόμη και μέσα στις ατομικές αναλύσεις, όπου αναλύομενη και αναλυτής αποφεύγουν να έρθουν αντιμέτωποι με ασυνείδητες φαντασιώσεις, αναμνήσεις και προκλητικές δυαδικές ή τριαδικές πρωταρχικές σκηνές (M.Friedman, 1996). Παρόλα αυτά, θεωρούμε πως μας εμπιστεύτηκαν και μοιράστηκαν την προσωπική εμπειρία και τις σκέψεις τους.

Ως τέταρτο περιορισμό, θα αναφέρουμε το δείγμα των 9 συμμετεχουσών, ως μη επαρκές για την

---

³ M. Klein, *The Psycho-Analysis of Children* (1932), σελ 313

διεξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, που θα μπορούσαν να γενικευτούν. Αναπόφευκτος περιορισμός λόγω ποιοτικής έρευνας, ενώ μια ποσοτική μελέτη θα μπορούσε να συμπεριλάβει ένα μεγαλύτερο και πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα. Ωστόσο, θεωρούμε πως μέσω της ποιοτικής ανάλυσης των συνεντεύξεων δόθηκε η δυνατότητα να προκύψουν θέματα που αφορούν στο θηλασμό από τις ίδιες της συμμετέχουσες.

Τέλος, μέσα από την επαφή με τις μητέρες και το κλινικό υλικό, προέκυψε η διαπίστωση πως μια γυναίκα μπορεί να έχει μια διαφορετική εμπειρία θηλασμού με κάθε παιδί της. Στην παρούσα έρευνα λήφθηκε υπόψη η εμπειρία με το πρώτο παιδί, αλλά θα είχε ενδιαφέρον η μελέτη αυτού του φαινομένου και η διερεύνηση των περιπτώσεων εκείνων όπου παρατηρείται σημαντική απόκλιση, όπως θηλασμός για 6 μήνες στο πρώτο και 4 χρόνια στο δεύτερο παιδί της ίδιας μητέρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Deutsch, H. (1925). The Psychology of Women in Relation to the Functions of Reproduction¹. *Int. J. Psycho-Anal.*, 6:405-418

Freud, S. (1892-1893). A Case of Successful Treatment by Hypnotism: With Some Remarks on the Origin of Hysterical Symptoms through 'Counter-Will'

Freud, S. (1938). An Outline of Psycho-Analysis. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud

Freud, S. (1938). Findings, Ideas, Problems. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud

Freud, S. (1905). Three Essays on the Theory of Sexuality (1905). The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume VII (1901-1905): A Case of Hysteria, Three Essays on Sexuality and Other Works, 123-246

Friedman, M.E (1996). Mother's Milk: A Psychoanalyst Looks at Breastfeeding. *Psychoanal. St. Child*, 51:475-490

Hinshelwood, R.D. Η Κλαϊνική Σκέψη στην Ψυχαναλυτική Πράξη (2017). Εκδόσεις Βήτα

Klein, M. (1932). The Psycho-Analysis of Children. The International Psycho-Analytical Library, 22:1-379. London: The Hogarth Press

Lebovici, S. and Kestenberg E. The Breast and Breasts. (1993) *Journal of Child Psychotherapy*, 19(1):5-31

Mahler, M. Thoughts about Development and Individuation (1963), *Psychoanalytic Study of the child*, 18:307-324

Παπανικολάου, Ν. Οι μαστοί της γυναίκας στην Αρχαιότητα και στη Θρησκεία, (2016) Greenapple.gr, Κατηγορία Πολιτισμός,

Parat, H. L'érotique maternelle, *Psychanalyse de l'allaitement* (1999), Dunod, Paris

Σήγκαλ, Χ. Μέλανι Κλάιν, Μετάφραση Θ. Χατζόπουλος, Ψυχαναλυτική βιβλιοθήκη για το Παιδί και τον Έφηβο, Αθήνα 1995, Εκδόσεις Καστανιώτη

Stern, D. and Bruschweiler-Stern N., Μια μητέρα γεννιέται, Εκδόσεις Άγρα (2018)

Winnicott, D.W. (1945). Primitive Emotional Development. *Int. J. Psycho-Anal.*, 26:137-143.

Winnicott, D.W. (1953). Transitional Objects and Transitional Phenomena — A Study of the First Not-Me Possession¹. *Int. J. Psycho-Anal.*, 34:89-97

Winnicott, D.W. (1962) The theory of the Parent-Infant Relationship. *International Journal of Psychoanalysis*, 41: 585-595

Winnicott, D.W. Το παιδί, η οικογένεια και ο εξωτερικός του κόσμος, Ψυχανάλυση Εκδόσεις Καστανιώτη

Παράρτημα

i) Ημιδομημένη συνέντευξη για θηλασμό

Εισαγωγή προς συνεντευξιζόμενη

Θα σας κάνω κάποιες ερωτήσεις σχετικά με την γνώμη σας γύρω από τον μητρικό θηλασμό, καθώς και την προσωπική σας εμπειρία ως μητέρα. Ακόμη, θα σας ρωτήσω για τη σχέση με την μητέρα σας και τις αναμνήσεις ή αφηγήσεις που ενδεχομένως έχετε κρατήσει από την δική σας βρεφική ηλικία. Η συνέντευξη μπορεί να διαρκέσει έως 60 λεπτά περίπου.

Εμπειρία θηλασμού με το βρέφος (1^ο σε σειρά γέννησης, σε περίπτωση που υπάρχουν και άλλα παιδιά)

- 1- Τί πιστεύετε για τον θηλασμό?
- 2- Θηλάσατε? Για πόσο? Πώς θα περιγράφατε την εμπειρία σας? Συναισθήματα?
- 3-Υπήρχαν δυσκολίες?
- 4- Είχατε κάνει κάποια προετοιμασία? (πχ ενημέρωση από βιβλιογραφία, ίντερνετ, από ειδικούς, από περιβάλλον)?
- 5-Πώς φανταζόσασταν την εμπειρία του θηλασμού στην περίοδο της κύησης?
- 6- Η εμπειρία του θηλασμού ήταν όπως την είχατε φανταστεί?
- 7- Πώς θα περιγράφατε το μωρό σας?
- 8 - Είχατε φανταστεί το μωρό σας κατά την περίοδο της κύησης ή και πριν από αυτή?
- 9- Τί σκέφτεστε για το μέλλον του?
- 10- Η διάρκεια του θηλασμού ποια ήταν? Πώς προέκυψε? Τυχαία? Συμβουλή γιατρού/ μαίας/ περιβάλλοντος? Πώς αποφασίσατε να σταματήσετε?
- 11- Πως ο θηλασμός μπορεί να επηρέασε το μωρό σας σωματικά ή/ και ψυχικά ?
- 12-Μπορείτε να περιγράψετε το μωρό σας κατά τους 6 πρώτους μήνες? (Ερωτήσεις στη συνέχεια σχετικά με τον ύπνο, το τάϊσμα...)
- 13- Ποια η επίδραση της εμπειρίας του θηλασμού για εσάς? Πώς νιώθατε την περίοδο του θηλασμού?
- 14-Επηρεάστηκε κάποιος τομέας της ζωής της?
- 15-Πώς βίωνατε το σώμα σας? Τη σεξουαλικότητά σας?
- 16- Ποια η στάση του συντρόφου/συζύγου?
- 17- Συμβουλευτήκατε κάποιον ειδικό ψυχικής υγείας κατά τη διάρκεια που θηλάσατε το μωρό σας?

Θηλασμός και πρωταρχικό Αντικείμενο μητέρας

- 18- Γνωρίζετε για τη δική της εμπειρία ως βρέφος? Θηλάσατε, αν ναι για πόσο καιρό?
- 19- Έχετε ακούσει εξιστορήσεις για το πώς υπήρξατε η ίδια σαν μωρό?
- 20- Έχετε μια ενδεχόμενη εικόνα της μητέρας σας από εκείνη την περίοδο (εξιστόρηση, φωτογραφίες)?
- 21- Η δική σας μητέρα συνέβαλε στην απόφασή σας να θηλάσετε ή όχι? Είπε τη γνώμη της?
- 22- Πώς βιώσατε τη σχέση με την μητέρα σας την περίοδο του θηλασμού?
- 23- Ανατρέξατε στην μητέρα σας σε κάποια δύσκολη στιγμή σχετική με τον θηλασμό του μωρού σας?
- 24- Πιστεύετε ότι υπάρχουν συνδέσεις ή ομοιότητες στην εμπειρία σας ως μωρό με όσα βιώσατε ως μητέρα την περίοδο του θηλασμού?
- 25- Ποια η εμπειρία θηλασμού άλλων σημαντικών γυναικών του περιβάλλοντός σας?

ii) Έντυπο συγκατάθεσης

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ ΨΥΧΟΔΥΝΑΜΙΚΗ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ ΣΕ ΙΑΤΡΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ

Έντυπο συγκατάθεσης στην έρευνα με θέμα τον μητρικό θηλασμό

Θα θέλαμε να σας προσκαλέσουμε στην έρευνα που πραγματοποιείται στα πλαίσια μεταπτυχιακών σπουδών στη Ψυχοδυναμική Ψυχοθεραπεία σε Ιατρικά Πλαίσια από την ψυχολόγο Πηνελόπη Καραλέκα, μεταπτυχιακή φοιτήτρια του ΕΚΠΑ.

Η σχέση που αναπτύσσει η μητέρα με το μωρό της, από τις πρώτες κιόλας ώρες, είναι πολύτιμη τόσο για το βρέφος όσο και για την ίδια. Η εμπειρία του θηλασμού μπορεί να είναι διαφορετική για κάθε γυναίκα, καθώς είναι πιθανό να συναντηθούν δυσκολίες ή να υπάρξουν διαφορετικές προσεγγίσεις από κάθε μητέρα. Θα θέλαμε λοιπόν να μάθουμε περισσότερα για αυτήν την περίοδο μέσα και από τη δική σας προσωπική εμπειρία.

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι πολύτιμη και μπορεί να συμβάλει στη σύνθεση των εμπειριών, προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα, μέσα από την ψυχαναλυτική θεωρία και πρακτική, ποιοί παράγοντες ενδεχόμενα μπορεί να επηρεάσουν τη στάση μιας γυναίκας απέναντι στο θηλασμό.

Αν αποφασίσετε να πάρετε μέρος στην έρευνα θα συμμετέχετε σε μια συζήτηση-συνέντευξη σχετικά με το υπό διερεύνηση θέμα, η οποία πρόκειται να μαγνητοφωνηθεί, προκειμένου να μην χαθούν οι πληροφορίες. Μετά το πέρας της απομαγνητοφώνησης το αρχείο θα διαγραφεί. Η συζήτηση θα έχει συνολική πιθανή διάρκεια 1 ώρα.

Ακόμη, θα σας δείξω κάποιες κάρτες του Thematic Apperception Test (TAT) για την κατανόηση των στάσεων και πεποιθήσεων σε θέματα που αφορούν την παρούσα έρευνα. Πιθανή διάρκεια 1 ώρα.

Προστασία προσωπικών δεδομένων:

Η διαδικασία διέπεται από την αρχή του απορρήτου και του κώδικα ηθικής και δεοντολογίας. Πρόσβαση στο ηχητικό μέρος της συνέντευξης και της χορήγησης των καρτών TAT θα έχει μόνο η ερευνήτρια και ο επιβλέπων Καθηγητής.

Για οποιαδήποτε επιπλέον πληροφορία, παρακαλώ όπως επικοινωνήσετε με την ερευνήτρια που διεξάγει την έρευνα Πηνελόπη Καραλέκα, Κλινική Ψυχολόγο, μεταπτυχιακή φοιτήτρια του ΕΚΠΑ email: pinelope.karaleka@gmail.com

Επιβλέπων καθηγητής, κος Δημήτριος Αναγνωτόπουλος, Καθηγητής Παιδοψυχιατρικής, ΕΚΠΑ, τμήμα Ιατρικής, email : danagnos@med.uoa.gr

---

Κατανοώ:

1. Ότι η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική.
2. Είμαι ελεύθερη να διακόψω τη συμμετοχή μου οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία κύρωση ή προκατάληψη προς το πρόσωπό μου.
3. Τον σκοπό της έρευνας
4. Ότι θα διαφυλαχτεί το απόρρητο των πληροφοριών και ότι τα αποτελέσματα της έρευνας θα είναι ανώνυμα
5. Ότι η συνέντευξη που θα δώσω θα μαγνητοφωνηθεί, αλλά δεν πρόκειται να δημοσιοποιηθεί κανένα ηχητικό προσωπικό μου δεδομένο.

Με βάση τα παραπάνω δηλώνω ότι δέχομαι να λάβω μέρος στην έρευνα.

Συμμετέχουσα

Ερευνήτρια

Όνοματεπώνυμο:

Ημερομηνία:

Υπογραφή:

